

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

PROMEMORIA

ANGÅENDE

FÖRUTSÄTTNINGARNA FÖR
OCH VERKNINGARNA AV

EN ENGÅNGSSKATT Å FÖRMÖGENHET

I SVERIGE

UTARBETAD AV

ERIK LINDAHL

S T O C K H O L M

1 9 4 2

Statens offentliga utredningar 1942

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag till plan för organisationsarbetet inom försvarsväsendet. Beckman. 733 s. F6. (Till betänkandet höra *dels* en bilaga innehållande personalförteckningar m. m., avsedd endast för tjänstebruk, *dels* ock ett hemligt bihang i tre delar.)
2. Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktiebolag. Marcus. 22 s. F1.
3. Promemoria rörande bostadsförsörjningen. Av A. Johansson. Beckman. 77 s. S.
4. De yngre sjukhusläkarnas avlönings-, arbets- och bostadsförhållanden. Beckman. 106 s. S.
5. Promemoria med förslag till utvidgad vanhävds-lagstiftning. Marcus. 55 s. Jo.
6. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 1. Allmänna uppgifter angående den tekniskt-vetenskapliga forskningsverksamhetens nuvarande läge m. m. — Allmänna synpunkter rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningen. — Erforderliga åtgärder för den tekniskt-vetenskapliga forskningens främjande och statens medverkan därvid. Hægström. 195 s. H.
7. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 2. Förslag till åtgärder för främjande av den tekniskt-vetenskapliga forskningen på byggnadsområdet. Hægström. 76 s. H.
8. 1938 års pensionersakkunniga. Betänkande med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementet för arbetare i statens tjänst. Marcus. 135 s. F1.
9. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till folkskolans avlöningsreglemente m. m. Marcus. 191 s. F1.
10. Betänkande med förslag till brandlag och brandstadga m. m. Norstedt. 164 s. K.
11. Betänkande med utredning och förslag angående betygssättningen i folkskolan. Hægström. 330 s. E.
12. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 3. Förslag till åtgärder för skogsproduktforskningens ordnande. Hægström. 124 s. H.
13. Betänkande och förslag angående förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Del 4. Järnvägsstyrelsen. Beckman. 88 s. K.
14. Promemoria angående hyresreglering. Norstedt. 54 s. Ju.
15. Betänkande med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga. Beckman. 108 s. F6.
16. Betänkande med förslag rörande den centrala förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet. Hægström. 360 s. F6.
17. Betänkande med utredning och förslag angående barnmorskeväsendet. Idun. 101 s. 1 karta. S.
18. Beskattningsorganisationssakkunnigas betänkande med förslag till ändrad organisation av kammarrätten. Marcus. 128 s. F1.
19. Betänkande med utredning och förslag angående semester för husmodrar. Norstedt. 96 s. S.
20. Utredning angående värmekostnaden i hyreshus. Idun. 187 s. S.
21. Betänkande med förslag till främjande av utskylls-betaling genom erkända skatteförmedlingskassor. Marcus. 96 s. F1.
22. Förslag till ny lag om behörighet att utöva läkar-konsten, m. m. Norstedt. 251 s. S.
23. Promemoria med förslag angående registreringerna av landets företagare m. m. Marcus. 60 s. H.
24. Betänkande angående bilregistrering m. m. Hægström. 103 s. 12 bil. K.
25. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 2. Tiden juli 1940—juni 1941. Idun. 504 s. Fo.
26. 1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna. Marcus. 96 s. F1.
27. Stadsplaneutredningen 1942. 1. Förslag till åtgärder för snabbare handläggning av stadsplane- och tomtindelningsärenden m. m. Norstedt. 94 s. Ju.
28. Strafflagberedningens promemoria med förslag till lag om eftergift av åtal mot minderåriga m. m. Marcus. 56 s. Ju.
29. Socialvårdskommitténs betänkande. 4. Förslag till ändrad bidragsförsökslag m. m. Beckman. 82 s. S.
30. Betänkande angående revision av tjänsteförteckningen i vad avser allmänna civilförvaltningen. Del 2. Byråchefs- och rådstjänster m. m. Norstedt. 184 s. F1.
31. Betänkande med förslag till skärpt bestraffning av falskdeklaration m. m. Marcus. 99 s. F1.
32. Betänkande med förslag angående hushållnings-sällskapens organisation och verksamhet m. m. Marcus. 477 s. Jo.
33. Betänkande med förslag rörande ändring av gällande bestämmelser i fråga om prästutbildningen. Av Y. Brillioth. Hægström. 177 s. E.
34. Kommunalskatteberedningen. Betänkande med förslag till omläggning av den kommunala beskattningen m. m. Del 1. Den kommunala beskattningen. Marcus. 654 s. F1.
35. Kommunalskatteberedningen. Betänkande med förslag till omläggning av den kommunala beskattningen m. m. Del 2. Inkomstbeskattningen av skogsbruk. Marcus. 252 s. F1.
36. Betänkande med förslag rörande statligt stöd åt svensk filmproduktion. Norstedt. 99 s. E.
37. Betänkande med förslag rörande åtgärder för främjande av sjöfolkets utskylls-betaling. Postverkets tr. 79 s. F1.
38. Betänkande angående jordbrukets byggnadskostnader. Norstedt. 146 s. 20 bil. S.
39. Betänkande med förslag till förordning om värdestegringsskatt å fastighet. Norstedt. 227 s. F1.
40. Betänkande med förslag angående innebörden av begreppet polismyndighet i olika författningar m. m. Marcus. 208 s. S.
41. Betänkande angående åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m. Marcus. 171 s. Jo.
42. Förslag rörande tillämpningsföreskrifter till lagen med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigs fara m. m. Beckman. 65 s. S.
43. Betänkande med förslag rörande veterinärinrättningens i Skara framtida användning m. m. Marcus. 95 s. Jo.
44. Tillägg nr 1 till statliga cement- och betongbestämmelser av år 1934. Norstedt. 23 s. K.
45. Socialvårdskommitténs betänkande. 5. Statistisk undersökning angående barnhemmen. Beckman. 96 s. S.
46. Betänkande angående revision av tjänsteförteckningen i vad avser allmänna civilförvaltningen. Del 3. Tjänstebemanningar. Tjänsteförteckningens uppställning. Norstedt. 121 s. F1.
47. Lagrådets utlåtande över lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m. m. Norstedt. 192 s. Ju.
48. Betänkande angående finansstatistikens effektivisering. Marcus. viij, 357 s. F1.
49. Betänkande med förslag till ändrad organisation av beskattningsnämnderna och förstärkning av landskontorens arbetskraft m. m. Marcus. 355 s. F1.
50. Betänkande med förslag rörande fri rättegång. Norstedt. 128 s. Ju.
51. Betänkande med förslag till samordning av polisradioväsendet i riket. Idun. 45 s. S.
52. Promemoria angående förutställningarna för och verkningarna av en engångsskatt å förmögenhet i Sverige. Av E. Lindahl. Marcus. 82 s. F1.
53. Betänkande med förslag till ordnande av statens isbrytningsverksamhet. Marcus. 343 s. 2 pl. H.
54. Utredning angående frågan om polisens rätt att bruka våld m. m. Norstedt. 72 s. Ju.
55. Betänkande med utredning och förslag angående förbättrad pensionering för sjöfolk. Marcus. 142 s. H.

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1942: 52
FINANSDEPARTEMENTET

PROMEMORIA
ANGÅENDE
FÖRUTSÄTTNINGARNA FÖR
OCH VERKNINGARNA AV
EN ENGÅNGSSKATT Å FÖRMÖGENHET
I SVERIGE

UTARBETAD AV
ERIK LINDAHL

STOCKHOLM 1942
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG
427811

PROMETHEA

1877

FÖRTSÄTTNINGARNA

OCH FÄRDNINGARNA

EN ENGÅNGSKAFT / FÖRMÖGENHET

1877

STORSTYRELSEN

FORÅR 1877

STORSTYRELSEN

1877

1877

Innehållsöversikt.

	Sid.
Skrivelse till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet	5
Inledning	7
Skattens aktualitet i Sverige (s. 8). — Skattens syftemål (s. 9). — Fördelningsproblemet (s. 13). — Taxeringsproblemet (s. 16). — Transfereringsproblemet (s. 17).	
I. Det ekonomiska och statsfinansiella utgångsläget	22
1. Antaganden rörande det ekonomiska läget	23
Inkomst- och förmögenhetsutveckling (s. 23). — Pris- och ränteutveckling (s. 26).	
2. Antaganden rörande det statsfinansiella läget	30
Statsskuldens stegring (s. 30). — Jämförelse med statsskulden i andra länder (s. 31). — Möjliga reformer inom förmögenhetsbeskattningen (s. 32).	
II. Engångsskatten som finanspolitiskt alternativ	37
1. Kriget antages avslutat	37
2. Kriget antages fortsätta	42
III. Om engångsskattens verkningar	47
1. Verkningar från statsfinansiell synpunkt	48
2. Verkningar från skattdragarnas synpunkt	53
3. Verkningar i övriga hänseenden	55
4. Sammanfattning	57
Bilagor:	
1. Engångsbeskattning av förmögenhet i andra länder	63
2. Uppgifter angående förmögenhetsfördelningen i Sverige	67
3. Antaganden rörande utformningen av en engångsskatt å förmögenhet i Sverige	74

Innehållsöversikt

Skrivelse till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet

Inledning

Skatten skänkt till statsrådet och chefen för finansdepartementet
i 13 - 722/1919, 17 - 722/1919, 17 - 722/1919, 17 - 722/1919

I Det ekonomiska och statsvetenskapliga utredningsarbetet

1. Utgången förhållande till ekonomiska förhållanden
Inkomst- och försäkringsförhållanden i 13 - 722/1919, 17 - 722/1919, 17 - 722/1919, 17 - 722/1919
2. Utgången förhållande till statsvetenskapliga förhållanden
Statsvetenskapliga förhållanden i 13 - 722/1919, 17 - 722/1919, 17 - 722/1919, 17 - 722/1919

II Engångsskatten som finanspolitiskt åtgärdsmedel

1. Kriget som skatteåtgärd
2. Kriget som skatteåtgärd

III Om engångsskattens verkningar

1. Verkan på den statliga finanspolitiken
2. Verkan på den statliga finanspolitiken
3. Verkan på övriga finanspolitiska förhållanden
4. Sammanfattning

Bilagor:

1. Engångsskattens utvärdering som finanspolitiskt åtgärdsmedel
2. Uppgifter angående försäkringsförhållanden i kriget
3. Utgången förhållande till statsvetenskapliga förhållanden i 13 - 722/1919, 17 - 722/1919, 17 - 722/1919, 17 - 722/1919

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 15 juni 1939 tillkallade Herr Statsrådet den 22 i samma månad undertecknad att såsom sakkunnig inom finansdepartementet biträda med utarbetande av förslag till beredskapsåtgärder på det skattepolitiska området. Efter att tidigare ha fullgjort vissa utredningsarbeten rörande krigskonjunkturskatt, allmän omsättningsskatt och värdestegringskatt å fastighet har jag enligt uppdrag verkställt en förberedande undersökning av förutsättningarna för och verkningarna av en engångsskatt å förmögenhet i Sverige, och får jag härmed vördsamt överlämna en promemoria, vari resultatet av utredningen redovisas.

Pol. mag. Mats Lemne har biträtt vid utredningen och utarbetat den i bilaga 2 givna redogörelsen för förmögenhetsfördelningen i Sverige.

Stockholm den 5 december 1942.

ERIK LINDAHL.

The Herr Stenroos och Chifren för Kungl. Forsvarsdepartementet

1

Med stöd av Kungl. Maj:ts befallning från 15 Juni 1899 tillämnade Herr
Statsrådet den 22 i samma månad underseende till denna sakkunnig nämnd
finansdepartementet bildade nämnden för utredning av förslaget till försäkrings-
gärd på det skattepolitiska området. Efter att nämnden på tillförlitliga
utredningsarbeten förmått konstatera att ett sådant försäkrings-
och värdepappersgärd å förtärfat har varit möjligt och dess verkställighet
därmed underökning av förtärfningen för den verksamheten av en
gångskull i förmågan att förvärva och för den nämnda verksamheten
en promemoria varit resultat af utredningsarbetet.
Pol. mag. Mats Lewné har tillfälle vid afslutningen varit närvarande den
bilaga 2 givna redogörelsen för förslaget till försäkringsgärd den 12 Sept.

Stockholm den 5 December 1899.

ERIK FJÄRH

Inledning.

Man brukar skilja mellan *supplementära* förmögenhetsskatter, som avse att åstadkomma en merbelastning av förmögenhetsinkomsten, och *egentliga* förmögenhetsskatter, som i stort sett bestridas med den förmögenhet på vilken de läggas. Den till den statliga inkomstskatten fogade förmögenhetsskatten och den särskilda skatten på förmögenhet kunna nämnas som exempel på det förra slaget av skatter, under det att arvs- och gåvoskatten är en god representant för den senare kategorien.

Från förmögenhetsägarens synpunkt måste de egentliga förmögenhetsskatterna i motsats till de supplementära framstå såsom mer eller mindre engångsartade; detta är nämligen förutsättningen för att förmögenheten och ej dennas avkastning skall komma till användning vid skatternas erläggande. Detta hindrar ej att flertalet dylika skatter utgöra en skäligen *reguljär* inkomstkälla för staten, i det att varje år nya förmögenheter komma under beskattning. Undantagsvis kan det emellertid bli tal om att införa en förmögenhetsskatt, som även från statens synpunkt är av engångsartad natur. Om ett krafttag erfordras för sanering av statens finanser, kan man nämligen överväga att på en gång tillföra staten ett större kapitalbelopp genom att draga in en viss kvotdel (eller en kvotdel som växer efter en progressiv skala) av samtliga privata förmögenheter inom landet, som överstiga en viss minimigräns. Den engelska termen för en sådan skatt är »*capital levy*», vilken benämning tydligt anger skattens innebörd. Då det är svårt att finna något motsvarande svenskt namn för skatten, kommer den i det följande att helt enkelt kallas *engångsskatt å förmögenhet*.

Såsom framgår av den i bilaga 1 lämnade redogörelsen för engångsskattens behandling i andra länder, har denna skatt särskilt diskuterats efter krig, som finansierats lånevägen och därigenom framkallat en stark ökning av de krigförande staternas skuldsättning. I sådana fall medger det årliga skattetryckets höjd i regel ej, att budgetens inkomstmedel i någon större omfattning användas till skuld amortering. Tanken på att nedbringa statskulden till en mera normal storlek genom indragning av privat förmögenhet ligger därför nära till hands. Ofta har man emellertid ryggat tillbaka inför de tekniska svårigheter som äro förenade med denna skatteform. Den »*capital levy*», som föreslogs av Labour Party i England under 1920-talet, kom sålunda aldrig till utförande. Och ser man på de engångsskatter, som faktiskt upptogs efter förra världskriget, ge de ej heller mycket belägg för möjligheten att bemästra dessa svårigheter. Tysklands stort anlagda »*Reichsnotopfer*» av år 1919 förfuskades genom den tyska inflationen, och i övrigt

synes endast Tjeckoslovakien ha lyckats att effektivt utnyttja denna skatteform. Trots detta förefaller det mycket sannolikt, att frågan om engångsskatten återigen kommer att bli högaktuell i samband med det nu pågående kriget. En dylik skatt har redan upptagits i tre länder, nämligen i Italien, Finland och Schweiz. Och det kan antagas, att engångsskattens problem komma att underkastas en förnyad allvarlig prövning även i andra länder, vilkas finanser blivit alltför ansträngda genom det nuvarande kriget.

Skattens aktualitet i Sverige.

I Sverige har tanken på en engångsskatt å förmögenhet framförts redan på ett tidigt stadium av riksdagens behandling av kristidens skatteproblem. De fem riksdagsmän,¹ som i januari 1940 tillkallades att såsom sakkunniga inom finansdepartementet biträda med utredning av frågan om avvägningen av den direkta statsbeskattningen för budgetåret 1940/41, enades sålunda om att göra följande uttalande rörande frågan om i vilken utsträckning den avsedda merbeskattningen borde uttagas i form av skärpt förmögenhetsbeskattning.²

Att döma av de siffror, som upptagas i inkomstberäkningen för budgetåret 1940/41, synes departementschefen närmast ha utgått ifrån att såväl den kombinerade inkomst- och förmögenhetsskatten som den särskilda förmögenhetsskatten skulle komma att uttagas med förhöjda belopp. Då de sakkunniga såsom resultat av sina överläggningar nu förorda, att värnsskatten även för nästa budgetår helt uttages i anslutning till inkomst- och förmögenhetsskatten, och att alltså liksom under innevarande budgetår den särskilda förmögenhetsskatten lämnas orubbad, har detta icke sin grund i någon uppfattning om att förmögenheten skulle vara mindre lämplig såsom underlag för en krisartad beskattning. Åtskilliga svårigheter äro emellertid förbundna med avvägningen av en värnsskatt å förmögenhet, om denna liksom fallet synes bliva med värnsskatten på inkomst skulle behöva uttagas under flera år. Starka skäl tala däremot för att låta det särskilda bidrag, som förmögenheterna synas böra lämna till täckning av krisperiodens utgifter, få karaktären av ett engångsoffer. Därmed torde emellertid följa, att ett visst uppskov med utformningen av en värnsskatt på förmögenhet får tagas i övervägande. Sålunda har anförts att en förmögenhetsskatt av här åsyftade storleksordning icke bör uttagas samtidigt med en sådan skärpning av krisbeskattningen i övrigt som nu överväges. Vikten av denna synpunkt bör erkännas liksom även önskvärdheten av att skatten uttages vid en sådan tidpunkt och på ett sådant sätt, att olägenheterna för näringslivet och de enskilda medborgarna icke bliva alltför stora. Ovissheten även om den närmaste framtiden synes emellertid så stor, och utvecklingen av det allmännas behov därför så oberäknelig, att bestämda uttalanden om tidpunkten böra undvikas. Ett avgörande skäl för uppskov synes emellertid vara, att det rimliga omfånget av en dylik förmögenhetsskatt icke för närvarande kan bedömas, eftersom detta omfång måste röna inflytande av krisperiodens längd och de samlade krisutgifternas storlek. Under sådana förhållanden finnes icke heller tillräcklig anledning att redan nu gå in på de olika frågor, som vid utformningen av en engångsskatt på förmögenhet måste upptagas till prövning.

¹ Ledamöterna av riksdagens första kammare Elon Andersson och A. J. Bårg, dåvarande ledamöterna av riksdagens andra kammare Ivar Anderson i Norrköping och Harald Andersson i Dunker samt Adolv Olsson i Gävle.

² Se prop. nr 185 om värnsskatt vid 1940 års lagt. riksd., s. 8—9.

Departementschefen anslöt sig till den motivering, som de sakkunniga härmed lämnat för förslaget om ett uppskov med uttagande av värnskatt i form av en särskild skatt å förmögenhet.

I anslutning härtill gjorde bevillningsutskottet följande av riksdagen godkända uttalande:¹

Vad angår den i propositionen behandlade frågan om uttagande av värnskatt i form av skarpt förmögenhetsbeskattning delar utskottet de sakkunnigas uppfattning, att starka skäl tala för att låta det särskilda bidrag, som förmögenheterna synas böra lämna till täckning av krisperiodens utgifter, få karaktären av ett engångsoffer. I nuvarande läge är det emellertid icke möjligt att bedöma det rimliga omfånget av en dylik förmögenhetsskatt. På grund härav och då skatten i fråga bör uttagas vid en sådan tidpunkt och på ett sådant sätt, att olägenheterna för näringslivet och de enskilda medborgarna icke bliva för stora, anser sig utskottet böra förorda förslaget om uppskov med uttagande av särskild värnskatt å förmögenhet.

Det framgår av dessa uttalanden, att riksdagen tänkt sig ett vid en senare tidpunkt upptaget engångsoffer från förmögenhetsägarnas sida som ett alternativ till en höjning av den löpande särskilda skatten å förmögenhet. I valet mellan dessa alternativ har riksdagen principiellt uttalat sig till förmån för engångsskatten.

Redan av denna anledning synes det motiverat att upptaga de med denna skatt förknippade problemen till principiell diskussion. Först sedan det klarlagts, vilka verkningar en engångsskatt kan väntas medföra under olika förutsättningar, kan man fatta ställning till frågan om det är lämpligt att införa en dylik skatt i Sverige samt, om denna fråga skulle besvaras jakande, vid vilken tidpunkt detta bör ske.

Den föreliggande framställningen avser att lämna ett bidrag till belysningen av dessa principfrågor. Lösningen av de mera tekniska spörsmål, som gälla den lämpligaste utformningen av en engångsskatt, faller sålunda utanför ramen av denna promemoria. Eftersom även en principutredning måste baseras på vissa antaganden rörande skattens utformning, har det dock visat sig nödvändigt att i någon mån beröra också därmed sammanhängande frågor. I bilaga 3 har sålunda i korthet skisserats, hur man kan tänka sig en engångsskatt å förmögenhet utformad i Sverige. Men denna skiss bör ej uppfattas som ett förslag till riktlinjer för en sådan skatt, utan den avser endast att för läsaren redovisa de premisser som lagts till grund för principutredningen.

Inledningsvis skall först ges en kort översikt av å ena sidan de fördelar man vill uppnå genom en engångsskatt å förmögenhet i Sverige, å andra sidan de praktiska svårigheter som äro förenade med genomförandet av en dylik beskattning.

Skattens syftemål.

I Sverige skulle en engångsskatt å förmögenhet givetvis ha till syfte att möjliggöra en reduktion av den under kriget starkt ökade statsskulden. Man

¹ Se bevillningsutskottets betänkande nr 24 vid 1940 års lagt. riksd., s. 9.

kan därför resa det spörsmålet, varför det är önskvärt att reducera en statskulld, när denna, såsom nu varit fallet i Sverige, undergått en kraftig stegring på grund av utgifter som ej medfört en motsvarande ökning av statens räntebärande tillgångar. Det blir härvid fråga om den ekonomiska motiveeringen av den statliga lånepolitikens grundläggande princip, enligt vilken på längre sikt endast inkomstgivande investeringar få lånefinansieras.

De viktigaste av de fördelar, som man vill ernå genom en reduktion av statsskulden, torde kunna sammanfattas i följande punkter:

1. Det finanspolitiska utrymmet ökas, varför det blir möjligt antingen att sänka de löpande skatterna eller att tillgodose behov som eljest måst försummas. — Om statsskuldens avbetalning ej medförde någon minskning av underlaget för statens reguljära skatteintäkter, skulle förbättringen av statens löpande finanser tydligen uppgå till hela det belopp som inbesparats genom ränteutgifternas nedgång. Den nämnda förutsättningen torde i stort sett vara uppfylld, om statsskulden amorteras under en följd av år genom en fortgående överbalansering av driftbudgeten, eftersom de skattskyldiga endast i undantagsfall äro benägna att tillgripa sin förmögenhet vid betalningen av årliga skatter. (Dock är att märka att i detta fall någon minskning av det framtida skatteunderlaget kan väntas äga rum, då den skärpta årliga beskattningen torde medföra en minskning av de skattskyldigas sparförmåga.) Avbetalas åter statsskulden genom en engångsskatt å förmögenhet, inträder en omedelbar minskning av de löpande skatteintäkterna, som orsakas av att skatteunderlaget reduceras genom indragningen av privat förmögenhet till det allmänna. Denna årliga skatteförlust uppgår ofta till ett ganska högt procenttal av den årliga räntebesparingen. Den capital levy, som förordades av arbetarpartiet i England, beräknades inbringa £ 3 000 milj. (d. v. s. ett belopp uppgående till ungefär tre fjärdedelar av Englands nationalinkomst) och möjliggöra en årlig räntebesparing av £ 142 milj. (d. v. s. 39 procent av den totala ränteskulden), men den årliga skatteförlusten (inklusive arvsskatten) antogs uppgå till icke mindre än 50 procent av räntebesparingen, varigenom den årliga nettovinsten reducerades till £ 70 milj. För Sveriges vidkommande torde man, som senare skall visas, vid nuvarande skattesatser komma fram till en ännu högre procentsiffra för skatteförlusten i relation till räntevinsten, eftersom även den årliga förmögenhetsskatten, som saknas i England, skulle kännbart reduceras genom en förmögenhetsindragning. — En reduktion av statsskulden medför emellertid en lättnad för finanspolitiken även bortsett från den därmed förknippade årliga räntebesparingen. Amorteringstvånget blir nämligen mindre pressande och vidare behöver man kanske ej ålägga sig lika stränga restriktioner som eljest i fråga om lånefinansieringen av nya utgifter. Vid en engångsbeskattning av förmögenhet uppnås dessa fördelar omedelbart, under det att vid en successiv amortering av statsskulden det finanspolitiska utrymmet kommer att ytterligare inskränkas under hela den period då skuldammorteringen pågår. I det senare fallet måste de årliga skatterna hållas relativt höga under amorteringsperioden med därav följande olägenheter för företagarverksamheten och näringslivets utveckling, varjämte största återhållsamhet måste iakttagas i fråga om beviljandet av

nya utgifter exempelvis för sociala ändamål. För dem, som vilja realisera en mera expansiv finanspolitik, ligger häri ofta det viktigaste argumentet till förmån för en engångsskatt i ett land med en stor statsskuld. Det är sålunda betecknande, att när Labour Party i England under 1920-talet satte en capital levy på sitt politiska program, åtgärden främst motiverades med att den skulle öka möjligheterna att tillgodose diverse sociala ändamål.

2. Förmögenhetsfördelningen blir något jämnare, eftersom den kollektiva förmögenheten ökas i förhållande till den privata, och såsom en följd härav kan man i vissa fall även räkna med någon utjämnande effekt på inkomstfördelningen. — Vid en engångsskatt blir förmögenhetsutjämnningen mer betydande än vid en successiv avbetalning av statsskulden, då ökningen av den kollektiva förmögenheten i förra fallet åtföljes av en minskning av den privata förmögenheten, varjämte vid en progressivt utformad skatt de större förmögenheterna träffas hårdare än de mindre. — Vad angår inkomstfördelningen är först att märka, att förbättringen av statens löpande finanser betyder en sänkning av den årliga skattebörda, som erfordras för upprätthållandet av en viss statlig utgiftsstandard. Såvida ej några nya utgifter tillkomma och förhållandena även i övrigt antagas oförändrade, blir resultatet en motsvarande ökning av den efter de årliga skatternas erläggande behållna inkomsten. Detta förutsätter emellertid, att statsskulden under en följd av år amorteras genom ianspråktagande av inkomstmedel, varvid, som nyss nämnts, man ej behöver kalkylera med någon nämnvärd minskning av skatteunderlaget. I detta fall kommer alltså förbättringen av det framtida inkomstläget att föregås av en period med relativt hög inkomstbeskattning och i motsvarande grad sänkt standard för de enskilda skattdragarna. Det beror givetvis å ena sidan på karaktären av de löpande skatter som användas till statsskuldens amortering, å andra sidan på karaktären av de skatter som sedan efter amorteringsperiodens slut komma att sänkas på grund av räntebesparingen, vilka kategorier av skattdragare som gynnas resp. missgynnas av statsskuldens amortering. Om sålunda statsskulden avbetalats genom bidrag från konsumtionsskatter, som träffa de breda lagren, och räntebesparingen sedan användes till att minska skattebelastningen för större inkomster och förmögenheter, komma de större skattdragarna att göra en vinst på de mindres bekostnad. I det motsatta fallet, då skuldamorteringen finansieras med skatter på större inkomster och förmögenheter men den framtida skattelättnaden i huvudsak kommer de mindre inkomsttagarna till godo, kommer inkomstfördelningen däremot att påverkas i utjämnande riktning. — En dylik utjämnande effekt kan i regel också påvisas, när en engångsskatt å förmögenhet upptagits för statsskuldens avbetalning. Vid en mera måttlig engångsskatt blir effekten emellertid ganska obetydlig. Den minskning av den behållna inkomsten, som skatten vållar förmögenhetsägarna, blir nämligen av relativt ringa omfattning, när, som numera vanligen är fallet, det indragna kapitalet och dess avkastning förut varit hårt belastade med löpande inkomst- och förmögenhetsskatter. Av samma ringa omfattning blir även den ökning av den behållna inkomsten, som orsakas av den genom räntebesparingen möjliggjorda sänkningen av de löpande skatterna.

3. Sedan rubbningssvårigheterna övervunnits, kan en mera stabil utveckling förväntas å kapitalmarknaden, varför behovet av statliga regleringsåtgärder minskas. — Först må pekas på den relativa förbättring av statsskuldbevisens kursläge, som blir en följd av att den utelöpande mängden minskats. I den mån de indragna statsskuldbevisen utgöras av obligationer, kommer denna förbättring hela den utelöpande obligationsstocken till godo. Obligationens kurserna komma alltså att visa en fastare tendens i relation till de värden som hänföra sig till aktiva kapitalinvesteringar (aktier, fastigheter och andra reala kapitaltillgångar). Förhållandet kan även uttryckas så, att de privata förmögenheterna efter reduktionen bestå av en mindre kvotdel passivt och en större kvotdel aktivt kapital än förut. Vid i övrigt lika omständigheter måste därför investeringen i aktivt kapital stimuleras genom en relativ sänkning av dettas marknadsvärde. Förmögenhetsägaren erhåller på så sätt en större riskränta som kompenstation för att han låter sin förmögenhet omfatta en större procent aktivt kapital än förut. Om en engångsskatt upptagits för statsskuldens avbetalning, kan den angivna effekten bli särskilt påtaglig under själva betalningsperioden, i synnerhet om endast kontanter, statspapper eller andra obligationer få användas som skattelikvid. Om ett flertal av de skattskyldiga från början ej äro i besittning av dylika tillgångar i så stor utsträckning som erfordras för skattebetalningen, framtvings nämligen en realisation av aktiva kapitalinvesteringar med ett värdefall för dessa såsom följd. De här skisserade mera långsiktiga verkningarna äro från statens synpunkt alltid fördelaktiga i det hänseendet, att en relativ förbättring av statsskuldbevisens kursläge stärker statens finansiella ställning. Emellertid kan en sådan värdenedgång för aktier, fastigheter och andra aktiva kapitaltillgångar, som uppkommer i samband med erläggandet av en engångsskatt, i vissa lägen vara önskvärd även från konjunkturpolitisk synpunkt. När det gäller att hejda en inflationsbetonad hausserörelse, utgör engångsskatten därför ett effektivt instrument för stabiliseringspolitiken. — I fråga om den statliga regleringen av den inhemska kapitalmarknaden är vidare att märka, att ju större statsskulden är, desto större blir statens intresse för bevarandet av ett lågt ränteläge. Efter en reduktion av statsskulden kan staten lättare bära en eventuell höjning av ränteläget, om en sådan skulle komma till stånd å en mindre strängt reglerad kapitalmarknad. Behovet av regleringsåtgärder kan antagas bli mindre även av den anledningen, att kapitalmarknaden på längre sikt sannolikt får en ökad naturlig stabilitet, om den befrias från ett övermått av statspapper. — Även behovet av en statlig reglering av kapitalrörelserna visavi utlandet och den därmed förknippade regleringen av valutahandeln blir mindre trängande efter en reduktion av statsskulden. En stor statsskuld utlöser lätt en tendens till kapitalflykt och detta blir särskilt fallet, om allmänheten räknar med möjligheten av en framtida förmögenhetsindragning. Genom kapitalflykten äventyras valutans stabilitet och i ett land med fri myntfot kan en dylik situation svårligen bemästras utan någon form av valutareglering. Sedan statsskulden minskats, blir läget mindre ömtåligt, därför att tendensen till kapitalflykt kan väntas avtaga. En friare valutahandel blir då mindre riskabel än förut.

Vilken betydelse de nu angivna fördelaktiga verkningarna av en minskning av statsskulden kunna få i ett konkret fall, beror givetvis på utgångsläget beskaffenhet och skuldreduktionens storlek. Så länge det ej är fråga om en mycket kraftig reduktion av en mycket stor statsskuld, torde dock i stort sett gälla, att verkningarna äro av relativt ringa storleksordning. Vad angår en genom engångsskatt åstadkommen skuldreduktion bör emellertid framhållas, att det under punkt 1) angivna syftet — nämligen en sådan sänning av statsfinanserna, att den framtida finanspolitiken ej behöver drivas efter alltför restriktiva linjer — ganska väl kan tillgodoses även av en mera moderat skatt, om statsskulden ej är för stor vid utgångsläget. I avd. III skall frågan åter upptagas till behandling under mer specificerade förutsättningar, varvid samtidigt en mera ingående jämförelse skall anställas mellan engångsskatten och andra metoder för lättande av statsskuldens tryck.

Till den nu givna redogörelsen för engångsskattens syftsmål må här fogas några anmärkningar rörande arten av de speciella tekniska problem som hänföra sig till denna skatt. Dessa problem gälla särskilt utformningen av skatten, taxeringen av den skattepliktiga förmögenheten och transfereringen av de förmögenhetsbelopp som skola erläggas i skatt.

Fördelningsproblemet.

Vid utformningen av en engångsskatt på förmögenhet har man först att taga ställning till frågan, vilka som skola erlægga skatten och efter vilka grunder skatten skall fördelas på de skattskyldiga.

Till en början kan den frågan resas, varför engångsskatten ej tänkes lagd på inkomsten i stället för på förmögenheten eller varför den ej åtminstone baseras på en kombination av inkomst och förmögenhet. Av den sistnämnda arten var exempelvis den engångsskatt å cirka 80 milj. kr., som under namnet »värnskatt» upptogs i Sverige år 1915 (efter mönster av Tysklands »Wehrbeitrag» av år 1913). Taxerat belopp var nämligen i detta fall inkomsten plus en tiondel av förmögenheten, varigenom skattens tyngdpunkt kom att ligga på inkomsten. Svaret på denna fråga är, att den tidigare engångsskatten, bedömd efter nutida mått, var av ganska blygsam storlek; och att den upptogs på en tid då de direkta skatternas tryck ännu var relativt lågt.¹ Under nuvarande förhållanden måste en engångsskatt bli av en helt annan karaktär än den gamla värnskatten. Om engångsskatten skall stå i rimlig proportion till statsskuldens ökning under kriget, bör den uppgå till åtminstone ett par miljarder, alltså till ungefär samma belopp som statens totala löpande skatteintäkter under ett år för närvarande utgöra. Inkomstens be-

¹ I själva verket uppgick summan av värnskatten och den ordinarie inkomst- och förmögenhetsskatten för större förmögenhetsägare år 1915 ej till mer än cirka två tredjedelar av det belopp, som dessa nu ha att erlægga till staten i form av årliga inkomst- och förmögenhetsskatter. Som exempel kan nämnas, att en enskild person med 1 000 000 kr. i taxerad förmögenhet och 50 000 kr. i taxerad inkomst år 1915 betalade 3 018 kr. i vanlig inkomst- och förmögenhetsskatt och 12 945 kr. i värnskatt, alltså inalles 15 963 kr., medan summan av de år 1942 erlagda inkomst- och förmögenhetsskatterna till staten uppgår till 23 800 kr. för samma inkomst och förmögenhet.

lastning med löpande skatter har emellertid nu stigit till en sådan höjd, att det ej ges utrymme för en, om ock endast engångsartad, fördubbling av skattetrycket. Skall ett belopp av den nämnda storleksordningen erläggas i engångsskatt, är det alltså oundvikligt, att skatten lägges huvudsakligen på förmögenheten. Den engångsskatt, som diskuteras i det följande, förutsättes därför ha karaktären av ett »förmögenhetsoffer». Det förtjänar emellertid att allvarligt övervägas, om ej detta förmögenhetsoffer bör kompletteras med ett mindre engångsoffer från de större inkomsttagarnas sida, alltså med en engångsskatt som stiger med inkomstens storlek, oavsett om denna härstammar från förmögenhet eller arbete. Eljest skulle den konsekvensen uppkomma, att en person med låg inkomst men ägare av en förmögenhet på t. ex. 100 000 kronor skulle kännbart träffas av en engångsbeskattning, från vilken en person med 100 000 kronor i arbetsinkomst skulle vara helt befriad, såvida han ej ägde någon skattepliktig förmögenhet. Den föreliggande utredningen har dock i stort sett begränsats till frågan om en engångsbeskattning av förmögenheten. Den ifrågasatta kompletterande engångsskatten å inkomst blir (såsom framgår av bilaga 3) vid måttliga skattesatser av så begränsad betydelse, att den blott undantagsvis föranleder en modifiering av det här förda resonemanget.

Nästa fråga gäller, om en engångsskatt å förmögenhet skall utgå efter de skattskyldigas samlade förmögenhetsställning vid skattens erläggande eller företrädesvis träffa den förmögenhetsökning som uppkommit under krigsåren. Till försvar för en lösning av frågan i den senare riktningen skulle kunna framhållas, att den minskning av statens nettoförmögenhet, som uppkommit genom statens skuldsättning under kriget, i någon mån motsvaras av en ökning av enskilda personers förmögenhet. Om vissa personer bli rikare samtidigt som landet i dess helhet blir fattigare, kan det synas tillbörligt att de förra i första hand träffas av en förmögenhetsutjämnande åtgärd. En utformning av skatten efter dessa linjer skulle emellertid i många fall leda till ett orättvist resultat. Personer, som hörsammat statsmyndigheternas uppmaning till ökad sparverksamhet under kristiden och anslagit en del av sina inkomster till teckning å försvarslånen, skulle anse sig illa belönade härför, om de träffades av en extra skatt, från vilken andra personer i samma inkomst- och förmögenhetsställning, som negligerat sparsamhetskravet och levt upp sina inkomster, vore helt befriade. En dylik skatt skulle också hårt belasta personer i de expansiva åldrarna, som äro förtänksamma nog att varje år avsätta en del av sin inkomst för familjens framtida försörjning. Om åter vid skattskyldighetens bestämmande undantag skulle göras såväl för det extra sparandet under kristiden som för det mera reguljära sparandet för den framtida försörjningen, återstår i huvudsak blott sådana arter av förmögenhetsökning, som staten redan förut belastat med krigskonjunkturskatt eller som, om den undgått denna skatt, helst borde träffas av någon annan specialskatt på oförtjänta förmögenhetsvinster (t. ex. realisationsvinstskatt eller värdestegringskatt). För övrigt skulle en engångsskatt, som begränsades till mera oförtjänta arter av förmögenhetsökning under kriget,

ge alltför litet för att skatten skulle kunna fylla sitt syftemål. Om hänsyn dessutom toges till svårigheten att tillämpa några enhetliga principer vid taxeringen av den skattepliktiga förmögenhetsökningen, måste man komma till den slutsatsen, att denna väg för engångsskattens utformning ej är framkomlig. Engångsskatten måste i stället läggas på den samlade förmögenheten, oavsett om denna uppkommit under kriget eller icke.

Skattskyldigheten bör givetvis i främsta rummet åligga fysiska personer. Härjämte böra i princip sådana juridiska personer (exempelvis stiftelser och ideella föreningar) vara skattskyldiga, i vilkas förmögenhet fysiska personer ej äro delaktiga, då denna förmögenhet eljest skulle helt undgå skatt. (Liksom vid den årliga förmögenhetsbeskattningen kan det dock vara befogat att befria vissa särskilda kategorier, som fullfölja mera allmännyttiga syftemål.) Den stora tvistefrågan i detta sammanhang gäller emellertid behandlingen av aktiebolag och ekonomiska föreningar. I flertalet fall, då engångsbeskattning förekommit i utlandet (dock ej i det engelska förslaget), ha dessa juridiska personer gjorts skattskyldiga, trots att aktieägarna och föreningsmedlemmarna samtidigt varit skattskyldiga för förmögenhetsvärdet av sina aktier resp. föreningsandelar. Dubbelbeskattningen har i regel ej fått någon principiell motivering utan försvarats från rent fiskaliska synpunkter. Det torde kunna ifrågasättas, om i Sverige dessa fiskaliska skäl behöva tillmätas avgörande betydelse. Däremot kan med visst fog göras gällande, att aktieförmögenheterna, särskilt i fråga om icke börsnoterade aktier, upptagas till så låga värden vid förmögenhetstaxeringen, att de tillgångar, som förvaltas av bolagen, därigenom ofta skulle träffas avsevärt lindrigare av en engångsskatt än tillgångar som direkt ägas av fysiska personer, och att därför bolagen vid sidan av aktieägarna borde i någon mån bidra till engångsskatten. Med hänsyn till de tekniska svårigheter, som äro förenade med en (i Sverige ej förut praktiserad) taxering av aktiebolagens förmögenhetstillgångar torde den anförda synpunkten dock lättare tillgodoses genom en förbättrad kontroll av de deklarerade aktievärdena än genom en över hela linjen genomförd dubbelbeskattning av bolagsförmögenheterna. I den följande diskussionen av en svensk engångsskatt har därför förutsatts, att aktiebolagen och de ekonomiska föreningarna, till undvikande av dubbelbeskattning, skulle vara skattefria. Skattefriheten kan ytterligare stödjas med det argumentet, att svåra rubbningar skulle uppkomma inom näringslivet, om detta genom en kapitalåderlåtning av alla aktiebolag och ekonomiska föreningar skulle berövas produktiva kapitaltillgångar.

Frågan om skattepliktens omfattning och värdet av den skattepliktiga förmögenheten torde i huvudsak kunna bestämmas efter samma grunder som gälla vid den årliga beskattningen. Eftersom det här ej är fråga om en periodisk beskattning av förmögenhetsavkastningen utan om en engångsskatt å själva förmögenheten, torde vissa modifikationer dock vara erforderliga. I vissa hänseenden förefaller sålunda en utvidgning av skatteplikten motiverad. Detta gäller särskilt i sådana fall, då förmögenhetsägarna eljest skulle vara frestade att strax före den tidpunkt, till vilken skatteplikten hänför sig,

göra en tillfällig omplacering av förmögenheten i skattefria former. Det torde sålunda kunna ifrågasättas, om ej fullständig skattefrihet för förmögenheter, som nedlagts exempelvis i konstsamlingar, skulle framstå såsom ett obehörigt gynnande av vissa förmögenhetsägare. Av samma skäl torde försäkringar, som representera mera väsentliga förmögenhetsvärden, ej böra helt undgå engångsskatten. Å andra sidan torde kanske också en inskränkning av skatteplikten i vissa fall kunna försvaras vid engångsskatten. Personer, som ej ha några ordnade pensionsförhållanden utan därför avsatt viss förmögenhet för sin framtida försörjning, kunna sålunda med fog göra gällande, att eftersom engångsskatten ej träffar vanliga pensioner den ej heller bör reducera den förmögenhet som i deras fall motsvarar pensionsrätten.

Vad angår skattens utformning i övrigt skall här endast anmärkas, att för Sveriges vidkommande en ej alltför låg skattefri gräns synes vara motiverad, samt att flera skäl tala för en tämligen moderat progression hos skatteskalan. Skattesatserna torde även i viss mån böra differentieras efter inkomstens storlek, så att personer, som för sitt uppehälle äro beroende av förmögenhetens avkastning, komma i åtnjutande av en viss skattelindring. (Om en kompletterande engångsskatt å inkomst upptages, kommer denna fråga givetvis i ett annat läge.) Vidare torde vissa skattelättnader böra beviljas ej endast gifta personer utan även andra personer, som ha faktisk underhållsskyldighet i fråga om anhöriga. Dessa och andra skattetekniska spörsmål beröras i den redogörelse för den diskussionsvis förutsatta utformningen av skatten, som lämnas i bilaga 3.

Taxeringsproblemet.

Ju större den skatt är som skall påläggas, desto större krav måste ställas på tillförlitligheten hos den taxering som ligger till grund för skatten. Brister, som möjligen kunna tålas så länge det är fråga om en liten skatt, kunna bli outhärdliga vid en stark ökning av skattetrycket.

Endast om den planerade förmögenhetsskatten är av ringa storlek, kan den därför baseras på samma taxeringsmaterial, som ligger till grund för den årliga förmögenhetsbeskattningen. Den omständigheten, att man vid upptagandet av den svenska »värnsskatten» av år 1915 kunde nöja sig med den vanliga inkomst- och förmögenhetstaxeringen, kan sålunda ej anföras som något skäl för att denna taxering även i nuvarande läge skulle utgöra en tillräckligt god grundval för en engångsskatt. Som förut anförts, var nämligen denna tidigare engångsskatt från nutida synpunkt så obetydlig (den gav ju blott cirka 80 milj. kr.), att den ej ger mycken vägledning för lösningen av det nu föreliggande problemet.

Även en moderat engångsskatt måste under nuvarande förhållanden bli av helt andra dimensioner. Som redan antytts och som kommer att närmare klargöras i den nedan givna framställningen av Sveriges statsfinansiella läge, kan även en skatt på 2 000 milj. kr. sägas vara av moderat storleksordning för vårt vidkommande. I jämförelse med de årliga förmögenhetsskatterna är

detta ett mycket stort belopp, eftersom den särskilda skatten å förmögenhet blott ger cirka 25 milj. kr. och den del av inkomst- och förmögenhetsskatten, som faller på förmögenhetsdelen, säkerligen understiger 100 milj. kr. Om man reflekterade på att låta engångsskatten utgå efter samma grunder som den särskilda skatten å förmögenhet — vilket ju vore den bekvämaste metoden — skulle detta alltså innebära, att den för den senare skatten gällande tariffen skulle multipliceras med siffran 80. De brister, som för närvarande vidlåda den årliga förmögenhetsskatten, skulle alltså hos engångsskatten framträda i en 80 gånger förstörd skala. Det kan ej råda någon tvekan om att vår nuvarande förmögenhetstaxering ej tål en dylik belastning. Såsom framgår av den i bilaga 3 givna framställningen, måste nämligen antagas, att väsentliga förmögenhetsbelopp för närvarande undgå taxering och att en större skatt, som grundats på denna taxering, därför kommer att leda till ett orättvist resultat. En mer effektiv förmögenhetstaxering kan därför sägas vara en nödvändig förutsättning för att en engångsskatt av här nämnd storleksordning skall kunna genomföras. Att härvid även annan förmögenhet än den som nu är beskattningsbar principiellt bör medtagas, följer av skattens engångsartade natur och har redan berörts i det föregående.

Om det slutligen skulle vara tal om att införa en mycket stor engångsskatt — exempelvis av den storleksordning man räknade med i England, d. v. s. motsvarande $\frac{3}{4}$ av nationalinkomsten, vilket för Sverige skulle bli cirka 10 000 milj. kr. i nuvarande penningvärde — måste givetvis än större vikt läggas vid att taxeringsproblemet får en tillfredsställande lösning. I själva verket förefaller det tvivelaktigt, att för närvarande ens en grundlig reform av taxeringsväsendet skulle kunna medföra så goda taxeringsresultat, att ej en förmögenhetsreduktion, som motsvarade ungefär 50 procent av det nu taxerade förmögenhetsbeloppet, i många fall skulle framstå såsom mycket ojämn och orättvis.

Slutsatsen blir alltså den, att svårigheten att på ett tillförlitligt sätt fastställa de skattskyldigas förmögenhetsförhållanden på ett avgörande sätt begränsar storleken av den engångsskatt, som skall baseras på denna taxering. Redan av denna anledning är det tillrådligt, att man vid planeringen av en svensk engångsskatt tar sikte på en skatt av vad här kallats moderat storleksordning. Redan en sådan skatt förutsätter emellertid, som ovan framhållits, en betydande effektivisering av det nuvarande taxeringsarbetet. (Riktlinjerna härför ha antytts i bilaga 3.)

Transfereringsproblemet.

Även om man lyckades åstadkomma en riktig förmögenhetstaxering och en lämplig avvägning av skattebördan för varje förmögenhetsägare, vore engångsskattens problem ej löst. Nya svårigheter, från vilka ovan bortsetts, uppkomma när det gäller att till staten överföra de förmögenhetsvärden, som skola uttagas i skatt, och att sedan använda dem för avbetalning av statskulden.

Denna transfereringsfråga vore lätt att lösa, om skatten tänktes erlagd i statspapper och samtliga skattskyldiga hade tillräckligt med dylika papper för att kunna fullgöra skattebetalningen utan att behöva realisera eller belåna andra tillgångar. I och med att statspapperen inlevererats till staten och därefter makulerats, vore nämligen processen avslutad utan att några rubbningar hade förekommit. I verkligheten kan man emellertid inte förutsätta, att de skattskyldiga i allmänhet ha sin förmögenhet placerad på ett sådant för en förmögenhetsöverföring till staten gynnsamt sätt.

Antag först att skatten skall erläggas antingen i kontanter eller i statspapper men att många, kanske ett övervägande flertal av de skattskyldiga, måste realisera eller belåna en del av sina tillgångar för att skaffa de för skattens erläggande erforderliga likvida medlen. En mera allmän realisation av värdepapper, fastigheter och andra reala kapitalföremål kan ej undgå att påverka de värderelationer som förut utbildats på marknaden. De realiserade tillgångarna sjunka i värde i förhållande till andra tillgångar, varigenom såväl säljarna som andra förmögenhetsägare kunna åsamkas stora förluster. I vissa fall, då skatten reducerar de i produktiva företag sysselsatta kapitaltillgångarna, kunna avsevärda rubbningar äga rum även inom själva produktionssfären. — Om det åter blir fråga om en mera omfattande nybelåning av förmögenhetsföremål, torde staten böra träffa vissa anstalter för ordnandet av kreditgivningen. En del risker måste härvid övertagas av staten, men det torde ej vara görligt att befria låntagaren från den risken, att värdet av hans tillgångar på längre sikt kan nedgå i förhållande till den skuld han iklätt sig vid skattebetalningen. I sådana fall kommer alltså den skattskyldige att träffas hårdare av skatten än som avsetts vid dess påläggande.

Vad sedan angår statens användning av de erhållna medlen till statskuldens avbetalning, uppkomma ej några nya komplikationer, när skatten inlevererats i statspapper. Som nyss nämnts kunna nämligen dessa papper helt enkelt makuleras. I den mån skatten åter inbetalts i kontanter, gäller det att omsätta dessa i statspapper, och denna uppgift måste skötas på ett så smidigt sätt, att marknaden tillföres likvida medel i samma mån som sådana absorberas genom skatteinbetalningen och en obefogad åtstramning av marknaden sålunda undvikes. Uppgiften måste givetvis anförtras åt riksbanken (i samarbete med riksgäldskontoret), som även eljest har att genom erforderliga operationer reglera allmänhetens och privatbankernas försörjning med likvida medel. I den mån det anses lämpligt att minska statens kortfristiga skuld genom inlösen av förfallande skattkamarväxlar, är uppgiften relativt lätt att lösa. Svårigheterna bli större, när det gäller att åstadkomma en önskvärd reduktion av statens obligationsskuld. I detta fall bör man nämligen å ena sidan ej genom inlösen utan konverteringserbjudande av förfallande lån påtvinga allmänheten likvida medel som därigenom kanske få en olämplig användning. Å andra sidan bör man ej heller genom forcerade inköp av obligationer på den öppna marknaden åstadkomma en för stark höjning av deras kursläge. Även måste tillses, att operationerna tidsmässigt anpassas i relation till de med skattebetalningen sammanhäng-

ände penningtransaktionerna, så att de senares åtstramande effekt därigenom motväges. (Det torde därför i vissa fall visa sig lämpligt att företaga marknadsoperationer redan någon tid innan skatteinbetalningen äger rum.) Dock torde ej kunna undvikas, att underskott och överskott på kassamedel uppkomma på olika håll och att de härav föranledda rubbningsverkningarna bli märkbara inom såväl prissfären som produktionssfären. Hur utvecklingen kommer att gestalta sig i ett konkret fall beror givetvis på utgångslägets karaktär och måste studeras under mer specificerade förutsättningar. Mera generellt torde dock kunna hävdas, att rubbningsverkningarna vid en målmedveten skötsel av penningpolitiken visserligen gå i motsatta riktningar och sålunda i viss mån motverka varandra, men att deras ogynnsamma karaktär ökas progressivt med skattens storlek. — Om skattemedlen användas ej till avbetalning av statsskulden utan för nya statsutgifter, bli verkningarna i hög grad beroende av dessa utgifters karaktär. I den mån de ej gälla inköp av kapitaltillgångar utan ge upphov till en ökad efterfrågan efter löpande prestationer, blir resultatet ej endast rubbningsverkningar av det slag som ovan åsyftats utan även en tendens till allmän prisstegring. I sådana fall är man därför ej mycket hjälpt med en engångsskatt på förmögenheten; andra skatteåtgärder, som framtinga en större inskränkning av den löpande konsumtionen, framstå då såsom mera motiverade.

De nu angivna rubbningsverkningarna skulle antagligen i viss mån kunna undvikas, om staten medgäve skattelikvid även i annan form än inbetalning av kontanter eller inleverering av statspapper. Men i stället resa sig nya problem, som hänföra sig till värderingen av de tillgångar, som skola överlämnas, samt till förvaltningen av dessa tillgångar och deras successiva avveckling. Om även aktier och vissa reala tillgångar skulle få överlämnas som skattelikvid, bli dessa problem ej lätta att lösa även om de kanske ej äro omöjliga att bemästra.

I de fall av engångsbeskattning, som hittills förekommit, har man oftast tillgripit en annan metod för att mildra de med skattebetalningen förknippade rubbningsverkningarna. Skattebetalningen har sålunda fördelats i rater över ett flertal år, eller de skattskyldiga ha åtminstone fått rättighet att, om de så önska, successivt avbetala skatten under en längre tidsperiod. Ett dylikt förfarande ligger nära till hands men, som ofta framhållits av skattens kritici, ändras skattens karaktär härigenom på ett avgörande sätt. Det blir ej längre fråga om en verklig engångsskatt på förmögenheten utan om en serie förmögenhetsskatter av ganska egendomligt slag. De avvika nämligen från reguljära årliga förmögenhetsskatter ej endast i det hänseendet, att deras varaktighet från början begränsats till en viss tidrymd, utan även i det hänseendet, att de ej rätta sig efter den skattskyldiges förmögenhetsställning vid de tidpunkter, då skatterna erläggas, utan alla äro fastställda i relation till ett visst tidigare förmögenhetsläge, från vilket den aktuella förmögenhetsställningen med tiden kommer att förete allt större avvikelser. På samma sätt som när den skattskyldige skaffar medel till en engångsskatt genom att upptaga ett lån som han sedan successivt amorterar, kan skatte-

hördan i det här angivna fallet förlora all rimlig proportion till den skattskyldiges verkliga förmögenhetsförhållanden.

De nu anförda olägenheterna av att skattebetalningen fördelas över en längre tidsperiod kunna knappast anses kompenserade därav, att den skattskyldige härigenom får möjlighet att helt eller delvis betala skatten med förmögenhetens avkastning eller andra inkomster och att på detta sätt ett nytt sparande framstimuleras. Ty om detta syfte skall vara avgörande för skattens konstruktion, nås det bättre genom andra skatteformer. En årlig förmögenhetsskatt är i så fall bättre än en engångsskatt, en allmän inkomstskatt bättre än en förmögenhetsskatt samt slutligen konsumtionsskatter bättre än inkomstskatter, allt naturligtvis under förutsättning att de årliga skatteintäkterna fonderas av staten.

I själva verket har engångsskatten å förmögenhet genom att fördelas över ett flertal år blivit en slags ersättning för en årlig förmögenhetsskatt i en del länder, som förut ej haft en sådan skatt. Det följer av det ovan anförda, att det i dessa fall skulle ha varit mer rationellt att införa en årlig förmögenhetsskatt av den vanliga typen. Orsaken till att man infört förmögenhetsbeskattningen i engångsskattens form har nog i en del fall varit av politisk art: det har sannolikt varit lättare att få skatten antagen, när den motiverats med ett visst nödläge och från början givits en begränsad varaktighet.

Principiellt kan därför hävdas, att engångsskatten helst bör **erläggas** i omedelbart samband med taxeringen, innan den skattskyldiges förmögenhetsställning hunnit förändras på något avgörande sätt. Om taxeringen avser förmögenhetsvärdet vid början av ett visst år, bör skatten alltså **erläggas** under loppet av samma år. Skulle den komplikationen inträffa, att förmögenheten sjunker i värde mellan tidpunkten för taxeringen och tidpunkten för skattens erläggande, synes det vara svårt att neka en revision av taxeringen, särskilt som nedgången av förmögenhetsvärdet kan vara orsakad av realisationer, som verkställts för att skaffa medel till skattebetalningen. Eljest skulle konsekvensen bli, att om skatten för en förmögenhet av en viss storlek utgår med exempelvis 10 procent men värdet av förmögenheten, som tänkes bestå av aktier, vid realisationstillfället sjunkit med 20 procent, den skattskyldige skulle vara tvungen att realisera 12½ procent i stället för 10 procent av sina papper. En annan lösning av ifrågavarande problem är, att grunderna för skatten offentliggöras i så god tid före taxeringstillfället, att de skattskyldiga dessförinnan hinna ombesörja alla förmögenhetsrealisationer som erfordras för skattebetalningen. Taxeringen kommer i så fall att hänföra sig till de förmögenhetsvärden, som föreligga *efter* den av realisationerna förorsakade sänkningen, vilket synes vara det principiellt riktigaste.

Det framgår av det ovan anförda, att de rubbningsverkningar och komplikationer, som uppkomma i samband med engångsskattens inbetalning till staten, bli i hög grad beroende av skattens storlek.

Sålunda bli de föga framträdande vid en ringa engångsskatt, som i huvud-

sak kan antagas bli erlagd med inkomstmedel eller likvida förmögenhetstillgångar och därför endast i undantagsfall ger upphov till några förmögenhetsrealisationer. I detta fall spelar det därför ej heller någon större roll, om skatten fördelas på ett par tre år. — Då en engångsskatt av moderat storleksordning (d. v. s. för Sveriges vidkommande på omkring 2 000 milj. kr., innebärande en genomsnittlig utdebitering av ungefär 10 procent av den taxerade förmögenheten) däremot måste utgå ur förmögenheten och i många fall ej täckes av likvida tillgångar, bli de härvid uppkommande rubbningsverkningarna och komplikationerna så betydande, att de måste mötas med särskilda anordningar. Sålunda synes det i detta fall vara önskvärdt, att skatten erlægges i nära samband med taxeringen. Vidare måste ordnas med särskilda krediter för fastighetsägare och andra, som ej utan svårighet kunna realisera en del av sin förmögenhet. Dock torde det i detta fall ej visa sig nödvändigt för staten att som skattelikvid mottaga andra förmögenhetstillgångar än kontanter, statspapper och eventuellt vissa andra obligationer, förutsatt att en viss reglerande verksamhet utövas på kapitalmarknaden för att dämpa de av realisationerna framkallade värdefluktuationerna. — En mycket stor engångsskatt torde åter vara praktiskt genomförbar, endast om staten vill medgiva att som skattelikvid utnyttjas jämväl andra tillgångar än de nu nämnda, varför svårigheterna ökas i väsentlig grad. Vill man ej godtaga de senast angivna och mycket vittgående konsekvenserna av en relativt stor engångsskatt, får man alltså nöja sig med en skatt av mera moderat storleksordning. Då den förut givna behandlingen av taxeringsproblemet har utmynnat i samma slutsats, föreligger härmed en dubbel motivering för begränsningen av omfattningen av en engångsskatt.

I. Det ekonomiska och statsfinansiella utgångsläget.

Om en engångsskatt å förmögenhet skulle genomföras i Sverige för att förbättra statens finansläge, torde årsskiftet 1943/44 kunna fastställas såsom den *tidigaste* tidpunkten för taxeringen av den skattepliktiga förmögenheten. Den mellanliggande tiden är tydligen i hög grad behövlig såväl för utarbetandet och antagandet av själva skatteförfattningen som för genomförandet av erforderliga reformer på taxeringsväsendets område.

Beträffande frågan, om en eventuell svensk engångsskatt bör upptagas redan år 1944 eller om den bör uppskjutas till något *senare* år, är det förut (s. 9) anförda principuttalandet vid 1940 års lagtima riksdag av intresse. Samtidigt som bevillningsutskottet i det av riksdagen godkända utlåtandet uttalade sig för engångsskatten som den form, i vilken förmögenheternas särskilda bidrag till täckningen av krisperiodens utgifter borde lämnas, anförde det två skäl för uppskov med skattens upptagande: man borde vänta tills man bättre kunde bedöma det rimliga omfånget av en sådan skatt, och vidare borde man välja tidpunkten för skatten så att olägenheterna för näringslivet och skattdragarna bleve de minsta möjliga. Den följande framställningen torde visa, att det första skälet knappast torde kunna motivera ett uppskov med skatten till något senare år än 1944, eftersom man vid ingången av detta år bör ha så god uppfattning om de statsfinansiella behoven, att man kan fatta beslut om engångsskattens storlek. Däremot kan det mycket väl tänkas, att 1944 visar sig vara ett olämpligt år från konjunkturpolitisk synpunkt, och att engångsskatten av denna anledning bör uppskjutas till något följande år. Då det för närvarande är omöjligt att bedöma denna fråga, som sammanhänger med frågan om krigets fortsatta utveckling och varaktighet, förut-sattes i det följande, att planerna på en svensk engångsskatt hänföra sig till 1944 eller något följande år.

När det gäller att fatta ställning till frågan, om en engångsskatt å förmögenhet över huvud bör införas i Sverige, är det alltså nödvändigt att tänka sig in i den finanspolitiska problemställningen vid ingången av år 1944 och den närmaste tiden därefter samt att bilda sig en uppfattning om de sannolika verkningarna av en engångsskatt under år 1944 eller något senare år. En utredning härom kan givetvis göras mer tillförlitlig, ju närmare man kommer denna framtida tidsperiod. Men eftersom arbetet med skattens utformning måste igångsättas senast i början av nästa år, om skatten skall uttagas under år 1944, har man ett omedelbart behov av en preliminär utredning av frågan, även om det definitiva avgörandet rörande skattens införande kan uppskjutas till en senare tidpunkt då det kan baseras på ett säkrare material. Denna preliminära utredning måste givetvis i stor omfattning grun-

das på antaganden rörande Sveriges ekonomiska och statsfinansiella läge vid den framtida tidpunkt, då engångsbeskattningen eventuellt skall genomföras. Dessa antaganden kunna visserligen göras mer eller mindre sannolika, men även i bästa fall måste de inom en viss marginal bli tämligen godtyckliga. De kunna emellertid ej undvaras vid resonemang av denna art, och huvudsaken är därför att de klart anges, så att sambandet mellan premisser och slutsatser framstår tydligt.

De antaganden, som ligga till grund för den föreliggande utredningen, skola här i korthet preciseras och motiveras.

1. Antaganden rörande det ekonomiska läget.

Inkomst- och förmögenhetsutveckling.

Till en början må några ord sägas om hur den allmänna välståndsutvecklingen i Sverige influerats av det nu pågående kriget.

Den bästa utgångspunkten härvid torde vara tillgängliga siffror för det årliga värdet av den totala privata konsumtionen inom landet,¹ sedan dessa omräknats i ett fast penningvärde genom division med levnadskostnadsindex. Undersöker man utvecklingstendensen i denna serie på längre sikt, d. v. s. med bortseende från konjunkturväxlingarna, finner man, att den årliga stegringsprocenten var 2·5 procent mellan 1870 och 1890, 3·2 procent mellan 1890 och 1910 och 2·3 procent mellan 1910 och 1930. Expansionens avsaktande under den sista tjugouårsperioden hänför sig huvudsakligen till decenniet 1910—1920, då utvecklingen till en början bromsades av en depression och sedan av världskriget. Se vi på utvecklingen från 1922 till 1930, utgör expansionssiffran 2·8 procent. Och 1930-talet visar en ännu högre siffra; under tiden före det nuvarande kriget medförde sålunda varje år i genomsnitt en med nära 3·5 procent stegrad konsumtion av varor och tjänster.

Den nu skisserade ökningen av den totala konsumtionen beror givetvis i viss mån på den samtida folkökningen. Vill man eliminera den senare faktorns inflytande, kan man lämpligen beräkna konsumtionen per individ i produktiv ålder, som med hänsyn till den i befolkningsstatistiken givna indelningen i åldersgrupper lämpligen kan sättas till 15—65 år. Dessa siffror visa en mindre ökning men ha i huvudsak förändrats efter samma huvudlinjer som den totala konsumtionen. För perioden 1870—1890 erhålles en årlig expansion av 1·9 procent, för perioden 1890—1910 blir motsvarande tal 2·5 procent och för perioden 1910—1930 1·2 procent; för 1920-talet uppgår siffran till 1·8 procent och för 1930-talet till 2·8 procent.

¹ Gränsen mellan privat och offentlig konsumtion har här av statistiska skäl dragits så, att till privat konsumtion hänförs även sådan individuell konsumtion, som har karakteren av understöd och bekostas med allmänna medel, i den mån det ej är fråga om tjänsteprestationer från förvaltningspersonalens sida. — De här meddelade siffrorna äro baserade på det material, som sammanförts i National Income of Sweden, 1861—1930. Part One (Stockholm Economic Studies No. 5 a).

Det nu pågående kriget orsakade ett avbrott i denna expansiva utveckling. En uppskattning av den totala reala konsumtionen under krigsåren torde sålunda ge vid handen, att denna undergått en successiv minskning. Utslagsgivande härvid har varit den kraftiga nedgången av den privata konsumtionen, som i förhållande till 1939 kan approximativt uppskattas till ungefär 10 procent för år 1940, mellan 15 och 20 procent för år 1941 och cirka 20 procent för år 1942. Denna nedgång, som i 1939 års penningvärde alltså skulle belöpa sig på omkring 2 miljarder år 1942, kompenseras endast delvis av den ökning av vad man kan kalla den offentliga konsumtionen, som sammanhänger med de stegrade försvarsutgifterna.

Samtidigt med att den normala årliga ökningen av konsumtionen sålunda förbytts i en minskning torde den normala kapitalbildningen ha övergått i en förtäring av reala kapitaltillgångar. Först och främst ha vi tårt ganska hårt på våra varulager, vidare har den minimala bostadsproduktion, som ägt rum under de gångna krigsåren, ej varit tillräcklig för att ersätta det gamla bostadskapitalets förslitning, och slutligen torde även en minskning ha ägt rum av det i jordbruk, industri och transportverksamhet sysselsatta produktiva kapitalet, eftersom det ej varit möjligt att verkställa nyanskaffning och reparationer i normal omfattning. Visserligen kunna på kapitalbildningens område även vissa plusposter noteras, nämligen dels de nyinvesteringar som ägt rum inom industrien för att möjliggöra ökad produktion av ersättningsvaror och förnödenheter för försvaret, dels den kapitalbildning som ligger i själva försvarsorganisationens utbyggande. Men dessa plusposter ha sannolikt ej uppvägt de nyssnämnda minusposterna och i alla händelser innebära de ej något större tillskott till det produktionskapital, som erfordras för normala fredliga förhållanden.

Slutsatsen blir därför, att nationalinkomsten, som kan uppfattas som en summa av konsumtion och kapitalbildning, undergått en minskning under krigsåren med avseende på båda dessa poster om man beräknar dem i ett oförändrat penningvärde. Att trots detta den nominella nationalinkomsten successivt stigit, beror naturligtvis på att den samtidiga prisstegringen varit större än den reala nedgången.

På grund av kapitalförtäringen, som ej uppvägs av ökade fordringar på utlandet, måste givetvis även landets nationalförmögenhet bli något lägre vid krigets slut än vid dess början, om man räknar den i förkrigstidens penningvärde. Nedgången torde emellertid i ganska liten utsträckning träffa privata förmögenhetsägare, eftersom dessa i regel få antagas ha ökat sina penningfordringar i samma mån som deras realkapital reducerats. Nedgången har i stället gått ut över den som härvid i sista hand blivit gäldenär, d. v. s. staten. Efterhand som medel frigjorts genom försäljning av lager eller avskrivning å inventarier och byggnader, ha de nämligen till största delen, direkt eller via bankerna, absorberats av statens upplåning för försvaret. En annan del av statsskulden har finansierats av det sparande, som under normala förhållanden skulle utgjort grundvalen för ny kapitalbildning. Detta har liksom förut medfört en ökning av den privata

förmögenheten men motsvaras nu ej av nytt produktionskapital utan av statens lånefinansierade utgifter för försvarsberedskapen. En tredje källa till statens upplåning står i samband med den pågående prisstegringen. Denna har nämligen dragit med sig diverse inkomsthöjningar, som blivit grundvalen för ett nytt sparande som staten kunnat tillgodogöra sig.

För övrigt har prisstegringen även haft till följd, att den privata förmögenheten ökats, ej endast med de två arter av sparande som nu nämnts, utan — nominellt — även på grund av det förutvarande realkapitalets uppvärdering i ett lägre penningvärde. Eftersom penningfordringar ej uppvärderas på samma sätt, har samtidigt en förmögenhetsförskjutning kommit till stånd till förmån för gäldenärerna, däribland icke minst staten själv. Hela processen är alltså tämligen komplicerad. Men sammanfattningsvis torde kunna påstås, att det nominella värdet av den privata förmögenheten måste antagas vara avsevärt större vid krigets slut än vid dess början, att samma förmögenhet omräknad i förkrigstidens penningvärde även något ökats (om inflationsförlusterna ej bli större än sparandet), att därför statens förmögenhet, kalkylerad i förkrigstidens penningvärde måste ha minskats i större grad (om nämligen antagandet om den totala förmögenhetens minskning är riktigt), samt slutligen att statens förmögenhetsställning också nominellt sannolikt minskats (eftersom vid måttlig inflation ökningen av statsskulden ej kan täckas av en uppvärdering av statens reala tillgångar).

Denna summariska översikt över förmögenhetsutvecklingen under krigsperioden ger alltså vid handen, att vidmakthållandet och ökningen av den privata förmögenheten (räknad i oförändrat penningvärde) på grund av krigets påfrestningar varit möjlig endast genom tillskapandet av ett fordringskapital, som staten förräntar med skattemedel (vilka i sin tur trycka vissa förmögenhetsvärden, exempelvis aktiekurserna, och därigenom i viss mån motverka den nämnda ökningen).

Vad sedan angår frågan, hur välståndsutvecklingen kommer att gestalta sig *efter kriget*, måste alla slutsatser baseras på en serie tämligen lösa förmodanden rörande betingelserna för utrikeshandeln, befolkningsrörelsen, de tekniska framstegen o. s. v. Rörande denna fråga skall därför här endast göras två mera allmänna antaganden, som torde ha ett visst fog för sig, nämligen dels att den reala nationalinkomsten kommer att stiga och snart nog kommer upp i 1939 års nivå, dels att man för framtiden bör räkna med en något lägre expansionsprocent än den som varit gällande under förkrigstiden.

Till motivering av det sista antagandet kan anföras bl. a. följande. Man kan knappast hoppas på att betingelserna för vår utrikeshandel skola bli lika gynnsamma som under närmast föregående årtionden, då det blir svårt att återvinna de marknader (särskilt för skogsprodukter), som vi förlorat genom avspärrningen. Vidare kommer den del av befolkningen, som är i produktiv ålder, på grund av nativitetens minskning snart att nå sin kulmen, varefter stagnation inträder. Slutligen kommer kanske även

kapitalbildningen att fortgå i långsammare tempo än förut, såsom en följd bl. a. av den jämnare inkomstfördelningen samt stegringen av statens och kommunernas löpande utgifter och den därmed sammanhängande ökningen av den årliga skattebördan. I det sistnämnda hänseendet bör man även räkna med möjligheten att vi för framtiden måste hålla oss med ett dyrbarare försvar än förut.

Av de förut givna siffrorna för expansionen före det nuvarande kriget framgick, att man för den tiden med ett visst fog i likhet med professor Cassel kunde kalkylera med tre procent som den normala framstegsprocenten. Försiktigheten bjuder att för den kommande tiden i varje fall icke räkna med mera än två procent.

Den nu berörda frågan är i själva verket av mycket stor betydelse, när det gäller att bedöma statsskuldens betydelse för statens finansställning. Om man nämligen tänker sig att statsskulden bibehålles oförändrad under det att nationalinkomsten successivt ökas, kommer tydligen det reala trycket av statsskulden, som i viss mån kan mätas genom relationen till nationalinkomsten, att bli mindre år från år. När nationalinkomsten fördubblats, är effekten härav på statsfinanserna ungefär densamma som om statsskulden reducerats till hälften vid oförändrad nationalinkomst. Nu förhåller det sig så, att nationalinkomsten, under förutsättning av en stabil prisutveckling (varom mera i följande avdelning), fördubblas på cirka 24 år, om man räknar med tre procents årlig expansion i genomsnitt, under det att det krävs cirka 35 år vid en expansionsiffra på två procent. De finansiella utsikterna äro alltså avsevärt sämre under det senare alternativet.

Pris- och ränteutveckling.

Redan i det föregående har frågan om den framtida pris- och ränteutvecklingen flera gånger varit på tal. Det är därför motiverat att litet utförligare precisera vilka antaganden som här gjorts rörande denna grundläggande fråga.

Det officiella penningpolitiska programmet torde innebära, att prisnivåns uppgång under kriget om möjligt skall begränsas till vad som betingas av varuförsörjningens försämring vid oförändrad genomsnittlig inkomstnivå. Om den angivna normen hade kunnat följas alldeles strikt, skulle vid en framtida återgång till normala fredsförhållanden prisnivån automatiskt sjunka tillbaka till förkrigsläget. Nu har det emellertid ej varit möjligt att fullständigt realisera detta program. Stegringen av den genomsnittliga detaljprisnivån sedan augusti 1939 uppgår under sista kvartalet 1942 till mellan 40 och 45 procent, om skatter och subventioner ej medräknas. Försörjningen med varor och tjänster inom konsumtionssfären torde däremot ej ha nedgått i motsvarande grad, d. v. s. med 30 procent, utan endast med omkring 20 procent. Samtidigt kan antagas, att den genomsnittliga inkomstnivån och nationalinkomsten stigit med bortåt 15 procent. Det torde kunna förutsättas, att statsmakterna i fortsättningen ej komma att tolerera en fortgående försämring av penningvärdet utan vid behov tillgripa kraftåtgärder för att stoppa prisrörelsen. Även vid ett relativt långt krig torde man därför

kunna räkna med en viss gräns för prisnivåns höjning. Antag — för att frågeställningen skall bli mer preciserad — att detaljprisnivån strax före fredsslutet ligger exempelvis vid 150 procent av förkrigsläget under det att varuförsörjningen är cirka 80 procent och inkomstnivån cirka 120 procent av vad som förut varit normalt. Om återgången till fredsförhållanden så småningom medför en höjning av varuförsörjningen till det förut normala läget, uppkommer frågan, om detaljprisnivån skall bibehållas vid det rådande höga läget (150), eller om den skall få falla i proportion till varutillgångens ökning (120) eller om den slutligen skall få falla ända ner till förkrigsläget (100).

Rörande denna för hela efterkrigspolitiken fundamentala fråga föreligger ännu ej något bestämt uttalande från statsmakternas sida. Men goda skäl torde kunna anföras för ett val av det mellersta av de ovan angivna alternativen. Priserna böra alltså tillåtas falla i samma mån som varubristens upphörande leder till ökad produktivitet på väsentliga områden av produktionen. Men priset bör ej få överskrida den punkt, då det kan befaras utlösa depressiva verkningar för näringslivet i dess helhet. Penningpolitiken bör alltså ej inriktas på en återgång till förkrigstidens prisnivå utan på en stabilisering av den något högre prisnivå, som är erforderlig för att företagarens verksamhet i dess helhet ej skall drabbas av en kapitalförlust. Som motivering för en dylik politik kan särskilt anföras, att den i stort sett torde medföra de minsta rubbningarna på arbetsmarknaden och även i övrigt möjliggöra den smidigaste övergången till en normal fredshushållning. Om man skulle eftersträva en återgång till förkrigstidens prisetförhållanden, skulle »fredskrisen» antagligen få lika katastrofala verkningar som efter förra världskriget. Resultatet skulle alltså bli en utveckling i depressiv riktning med tilltagande arbetslöshet och svåra förluster för näringsföretagen. Från denna synpunkt vore det kanske till och med förmånligare att i stället söka konservera kristidens högre prisnivå. Men även en dylik politik är ej utan stora risker, då utvecklingen i så fall lätt fortsätter i inflatorisk riktning och en stabilisering i alla händelser förutsätter en hård reglering. Från konjunkturrell synpunkt torde den bästa linjen vara den medelväg som här skisserats och som innebär, att depression inom vissa näringsgrenar (som framställa ersättningsvaror och kanske också krigsförnödenheter) kompenseras av ett uppsving på andra områden (produktionen av exportvaror och inhemska förbrukningsvaror, som framställas med tillhjälp av utländska råvaror).

Den här förordade linjen kan också anses utgöra en acceptabel kompromiss i fråga om låntagarnas och långivarnas intressen. De under kriget upptagna lånen komma visserligen att delvis återbetalas i ett högre penningvärde än som gällde vid lånetransaktionernas avslutande. Men om blott inkomst- och förmögenhetsnivån hindras från att falla mera väsentligt efter krigets slut, torde gäldenärernas förmåga att återbetala lånen i stort sett ej äventyras. Denna synpunkt blir av särskild betydelse för staten själv, den störste gäldenären av alla: vid oförändrad inkomst- och förmögenhetsnivå undgår man nämligen en ökning av statsskuldens reala tryck.

Vad åter angår sådana lån, som härstamma från förkrigstiden (eller den tidigare delen av krigsperioden), kommer prisnivåns stabilisering vid ett högre läge än förkrigstidens att konservera den förskjutning inom förmögenhetsfördelningen, som under kriget ägt rum från långgivare till innehavare av realkapital. Detta är en olägenhet av motsatt slag till den nyss nämnda, en olägenhet som på många håll kommer att kännas som en stor orättvisa. Den skulle dock i någon mån mildras, om staten genom beskattningsåtgärder kunde indraga huvudparten av de härvid uppkommande vinsterna och samtidigt kanske också gottgöra de sämst ställda kategorierna av försäkrings- och räntetagare för den av prisstegringen orsakade minskningen av deras realförmögenhet. Om åter låntagarnas vinster indroges genom beskattning utan att någon motsvarande gottgörelse utbetalades till långgivarna, skulle försämringen av de senares ekonomiska ställning huvudsakligen ske till förmån för staten och kunna betraktas som en tribut från deras sida till täckningen av kristidens stora kapitalutgifter.

I praktiken är det visserligen ej lätt att göra någon klar åtskillnad mellan sådana prisstegringar, som motsvaras av en försämrad varutillgång och därför så småningom skola försvinna, och andra prisstegringar av mera inflatorisk karaktär, som skola bibehållas även efter en återgång till fredsförhållanden. Men det ges dock ett någorlunda tydligt kriterium för den angivna politiken: till en början fallande priser samtidigt med en hävdad inkomstnivå och sedan en stabilisering av läget. Politikens svårigheter ligga alltså ej i programmets fixering utan i dess genomförande, som förutsätter en skicklig balansgång mellan inflation och deflation. Erfarenheterna från den förra efterkrigsperioden ge vid handen, att tendenserna i den ena eller den andra riktningen lätt taga överhand.

En stabilisering av läget efter de angivna linjerna torde förutsätta, att de nuvarande efter index reglerade rörliga lönetilläggen, vilka som bekant ge en viss partiell kompensation för levnadskostnadernas höjning, ersättas med fasta (och alltså av den framtida prisutvecklingen oberoende) tillägg. Om efter en återgång till mera normala förhållanden efter kriget varuförsörjningen blir lika riklig som under förkrigstiden och detaljpriserna i genomsnitt stabiliseras på en nivå, som ligger någonstans emellan förkrigsläget och det under kriget uppnådda toppläget, böra dessa fasta lönetillägg principiellt ge full kompensation för den för framtiden bestående stegring i levnadskostnaderna (exklusive skatter o. d.), som kan avläsas i detaljprisnivåns höjning över förkrigsläget. Detta innebär, att om vid priset efter kriget löntagarnas rörliga lönetillägg i procent räknat ligga på en högre nivå än den nu nämnda, de visserligen till en början kunna sänkas efter samma grunder, som förut gällt för deras höjning, men att sänkningen bör upphöra vid den lönenivå, som motsvarar de för framtiden beräknade levnadskostnaderna. Under angivna förutsättningar få alltså arbetare och tjänstemän, trots penningvärdets försämring, möjlighet att upprätthålla sin gamla förkrigsstandard, med de modifikationer som betingas av det högre skattetrycket. Detta gäller det genomsnittliga löneläget och hindrar naturligtvis ej, att lö-

nera på olika håll justeras uppåt och nedåt. Om lönerna skulle sjunka under sagda nivå — vilket bleve resultatet av en fortsatt tillämpning av det nu gällande indexlönesystemet — skulle den för konsumtion disponibla inkomstsumman ej förslå till inköp av de på marknaden utbudna konsumtionsvarorna och tjänsterna, utan en deflatorisk rörelse skulle sätta in, som i hög grad skulle försvåra stabiliseringsarbetet. — Det nu förda resonemanget tarvar givetvis en viss modifikation, för den händelse våra produktivitet- och försörjningsförhållanden efter kriget skulle bli avsevärt sämre än under förkrigstiden. I så fall torde det nämligen vara svårt att undgå en motsvarande sänkning av reallönerna, framkallad av en stabilisering av penninglönerna vid en något lägre nivå än som motsvarar levnadskostnadernas ökning.

Programmets genomförande underlättas givetvis, om den inhemska penning- och kapitalmarknaden kan regleras utan alltför mycket störande inflytanden utifrån. Med hänsyn härtill är det önskvärt, att Sverige åtminstone under en viss övergångsperiod kan tillförsäkra sig en viss handlingsfrihet på det valutapolitiska området. Endast om våra import- och exportpriser (räknade i svenska kronor) komma att stå i rimligt förhållande till den inhemska prisnivå som skall stabiliseras, torde en dylik stabilisering ha utsikter att lyckas. Möjligheterna att föra en sådan valutapolitik ökas i hög grad, om den nu gällande valutaregleringen bibehålles under stabiliseringsperioden. Därigenom underlättas samtidigt en fortsatt stabilisering av den rådande räntenivån (särskilt för långa lån), vilket är av stor betydelse med hänsyn till såväl en jämn fortgång av investeringsverksamheten som skötseln av den stora statsskulden.

Beträffande räntepolitiken bör särskilt framhållas det angelägna i att den tillfälliga åtstramning av kreditmarknaden, som efter krigets slut kan väntas inträda som en följd av de stora kapitalanspråk som då komma att resas för finansiering av överskottsimport och inhemsk investeringsverksamhet, med all kraft motarbetas genom ökad kreditgivning från riksbankens sida. Om marknaden får sköta sig själv, blir resultatet antagligen en temporär höjning av räntenivån, även för långa lån, i likhet med vad som var fallet efter förra världskrigets slut. Då en dylik utveckling i hög grad skulle försvåra stabiliseringspolitiken, synes det vara mest rationellt att även under övergångsperioden söka bibehålla den nuvarande räntenivån, som under senare mera stabila fredsförhållanden torde kunna hävdas utan särskilda ingrepp från statsmakternas sida.

Med hänsyn till vad nu anförts torde det vara befogat att till grund för den följande diskussionen av Sveriges framtida finanspolitiska läge lägga det antagandet, att den inhemska prisnivån kommer att fortsätta att stiga, om ock i långsammare tempo, intill en viss gräns och att den sedan efter krigets slut kommer att stabiliseras på det lägre plan som betingas av den ökade varuförsörjningen, samt att den nuvarande räntenivån kommer att bibehållas såväl under den fortsatta krigsperioden som under den därefter inträdande »fredskrisen» och under den därpå följande stabiliseringsperioden.

Givetvis kan häremot invändas, att Sverige kan komma i ett sådant be-

roende av stormaktspolitiken, att tillräcklig handlingsfrihet att genomföra en politik efter dessa linjer ej förefinnes. Även i detta fall framstår det visserligen som sannolikt, att den svenska prisnivån för framtiden kommer att ligga högre än före kriget. I övrigt bli emellertid problemställningarna så varierande att de måste lämnas åsido i den följande framställningen.

2. Antaganden rörande det statsfinansiella läget.

Statsskuldens stegring.

Till belysning av Sveriges finanspolitiska läge vid ingången av år 1944 må först lämnas några uppgifter om den svenska statsskuldens stegring under senare år. Till jämförelse ha medtagits dels statens löpande skatteinkomster och inkomster från kapitalfonder, dels också, för att underlätta ett bedömande av statsskuldens reala tryck, tillgängliga siffror för nationalinkomsten. Uppgifterna för 1943/44 ha erhållits genom extrapolering under antagande av att utvecklingen i Sverige fram till detta år kommer att fortsätta efter ungefär samma linjer som under de förflutna krigsåren. Samtliga siffror äro i milj. kr.

Å r	Statsskuld vid kalenderårsskiftet	Ränta å skulden	Statens ink. fr. kapitalfonder	Statsskatter	Nationalinkomst
1913	648	23	57	197	3 200
1920	1 497	62	103	776	10 800
1930/31	1 805	82	165	598	7 700
1939/40	2 664	98	249	1 370	11 500
1940/41	4 518	146	276	1 600	12 000?
1941/42	6 150	185	326	1 800	13 000?
1942/43	8 000?	215?	345?	1 900?	13 500?
1943/44	10 000?	285?	350?	2 000?	14 000?

Med utgångspunkt från denna tablå kan man framräkna följande relationstal mellan statsskulden och nationalinkomsten:

Å r	Statsskulden i procent av nationalinkomsten	Räntan å statsskulden	Å r	Statsskulden i procent av nationalinkomsten	Räntan å statsskulden
1913	20·2	0·7	1940	37·6	1·2
1920	13·9	0·6	1941	47·3	1·4
1930	23·4	1·1	1942	59·3	1·6
1939	23·2	0·9	1943	71·4	2·0

Det framgår av dessa tablåer, att statsskulden ungefär fyrdubblades från 1913 till 1939, företrädesvis beroende på upplåningen under det förra världskriget och under 1930-talets depression, men att på grund av den samtida

stegringen av nationalinkomsten någon nämnvärd ökning av skuldens reala tryck ej kom till stånd.

Under det nu pågående kriget har utvecklingen blivit mer oroväckande. Även under gynnsamma förutsättningar måste man räkna med att statsskuldens nominella belopp återigen kommer att nästan fyrdubblas fram till slutet av 1943 och att dess förräntning då kommer att ta i anspråk en kvotdel av nationalinkomsten, som är mer än två gånger större än före kriget.

Driftbudgeten kommer att belastas med ett anslag för skuldförräntning på cirka 285 milj. kr.,¹ under det att motsvarande anslag före kriget blott var cirka 90 milj. kr. Här föreligger alltså en merbelastning på cirka 200 milj. kr., vilket motsvarar ungefär 10 procent av statens skatteinkomster.

Trots att det nuvarande kriget sålunda kommer att medföra en betydande försämring av de svenska statsfinanserna ter sig utvecklingen dock relativt gynnsam vid en jämförelse med andra länder.

Jämförelse med statsskulden i andra länder.

Det kan i detta sammanhang vara av intresse att anföra några siffror (hämtade från SOU 1936: 18, s. 87) för

	Statsskulden i olika länder år 1930		
	i milj. av landets mynt	i kr. (1914 års pv) per individ	i procent av national- inkomsten
Storbritannien	7 596	1 911	191
Frankrike	482 179	1 436	198
Italien	151 980	565	.
Belgien	52 744	534	79
Norge	1 565	347	60
Holland	2 681	328	49
U. S. A.	16 185	315	23
Schweiz	2 093	235	21
Danmark	1 359	233	36
Sverige	1 801	178	24
Tyskland	10 375	97	15
Finland	3 800	75	27

Statsskuldens reala tryck har härvid uppskattats enligt två olika metoder, nämligen dels genom beräkning av skulden per individ i ett gemensamt penningvärde (svenska kronor av år 1914), dels genom beräkning av hur många procent skulden utgör av nationalinkomsten. Rangordningen mellan länderna blir i stort sett densamma enligt de båda metoderna, om ock vissa avvikelser uppkomma därigenom att vissa länder, såsom U. S. A. och Storbritannien, ha en relativt stor och andra länder, exempelvis Finland, en relativt liten nationalinkomst i förhållande till folkmängden.

¹ Under budgetåret 1943/44 beräknas visserligen den verkliga ränteutgiften komma att understiga 260 milj. kr., men på längre sikt synes man dock böra kalkylera med det här angivna räntebeloppet för en statsskuld om 10 miljarder.

Man ser av tablån, att Sverige år 1930 tillhörde länderna med den lägsta statsskulden. Detta beror på att Sveriges statsskuld före det förre världskriget var bland de lägre i Europa och att den ökade ganska obetydligt under detta krig, som medförde en stark försämring av de krigförande staternas finanser.

Man kan vidare konstatera ett annat förhållande av stort intresse, nämligen att det höga belopp, som den svenska statsskulden antagits stiga till vid slutet av år 1943, dock i procent av nationalinkomsten ej utgör mycket mer än en tredjedel av Englands och Frankrikes statsskulder år 1930. Till liknande resultat kommer man, om man omräknar den antagna svenska statsskulden av år 1943 i svenska kronor (av 1914 års penningvärde) per individ och jämför beloppet (cirka 750 kr.) med de i tablån för England och Frankrike införda beloppen (resp. 1 911 och 1 436 kr.). Det skall dock icke fördöjas, att dessa länders skuldbörda vid den tiden ansågs vara närapå outhärdlig. Som redan nämnts, diskuterades också särskilt i det förre landet ihärdigt möjligheterna att nedbringa statsskulden genom en kraftig engångsbeskattning av det privata kapitalet.

Med få undantag (Danmark och Finland) fingo de här medtagna länderna sin statsskuld ytterligare ökad under 1930-talet. Ökningen var särskilt påtaglig för Tyskland, där skuldbördan ungefär tredubblades under denna tid, såsom en följd av den kraftiga upprustningen. Även i Förenta Staterna växte statsskulden avsevärt i samband med genomförandet av new deal-systemet. Men Sverige torde ha bibehållit sin ställning som relativt gynnad nation vid det nuvarande krigets utbrott. På grund av att Sverige sålunda hade ett relativt fördelaktigt utgångsläge och med hänsyn till att vår nuvarande upplåning för försvarsberedskap knappast kan bli så omfattande som de andra ländernas upplåning för krigföring, framstår det därför som sannolikt, att Sverige, om det även i fortsättningen kan hålla sig undan kriget, vid fredsslutet kommer att ha bättre statsfinansiering än flertalet andra länder.

Möjliga reformer inom förmögenhetsbeskattningen.

Vid ett bedömande av det framtida statsfinansiella läget i Sverige bör hänsyn även tagas till möjligheten att genomföra några reformer på förmögenhetsbeskattningens område. Dessa reformer böra ej uppfattas såsom alternativ till en engångsskatt men de äro givetvis av relevans för statsskuldproblemet. I samtliga fall är det fråga om åtgärder, som kunna genomföras redan under krigsperioden och därför med det snaraste böra bli föremål för övervägande.

I fråga om de *supplementära förmögenhetsskatterna*, som avse att åstadkomma en merbelastning av förmögenhetsinkomsten, synes efter de senaste skattehöjningarna en viss revision av tarifferna vara erforderlig. Ehuru denna snarast borde innefatta en mildring av den höga toppbelastning, som nu ernås genom en samverkan av inkomst- och förmögenhetsskatten, värnskat-

ten och den särskilda skatten å förmögenhet,¹ torde det ej vara utsiktslöst att pressa fram ökade intäkter för staten av denna beskattning. Som redan förut framhållits, måste nämligen den nuvarande förmögenhetstaxeringen antagas vara så bristfällig, att man genom lämpliga reformer på detta område bör kunna få till stånd en ganska avsevärd ökning av skatteunderlaget. En icke obetydlig del av den genom statskuldens stegring framkallade ökningen av räntebördan torde på detta sätt kunna finansieras.

När det blir fråga om en amortering av statskulden måste man åter i första hand lita till de *egentliga förmögenhetsskatterna*, som ej endast utgå efter förmögenheten utan också i övervägande grad betalas med förmögenhet. Från nationalekonomisk synpunkt representera dessa skattemedel, i den mån de uppgå till större belopp, ett kapital, som vid neutral finanspolitik ej bör användas till finansiering av löpande statsutgifter utan reserveras för kapitalutgifter, i föreliggande fall alltså för en avbetalning av statskulden. (Strängt taget borde de därför även budgettekniskt hållas isär från de löpande skatteinkomsterna.) Om man genom en höjning av dessa skatter skulle kunna få in några större belopp, skulle statskuldsproblemet tydligen komma i ett mera gynnsamt läge och frågan om en engångsskatt förlora i betydelse. En granskning av de viktigaste skatterna på detta område ger dock vid handen, att möjligheterna härför äro ganska begränsade.

a) *Arvs- och gåvoskatten* har under senare år endast givit omkring 30 milj. kr. per år. Detta är en anmärkningsvärt låg siffra. Även om man efter den

¹ Storleken av denna toppbelastning klargöres bäst genom en beräkning av den *ökning* av skattebördan, som blir följden genom ett av sparande framkallat tillskott till förmögenheten och inkomsten i de fall, då de maximala skattesatserna komma till användning. Antag sålunda att en person, som har en inkomst överstigande 200 000 kr. och en förmögenhet överstigande 1 000 000 kr., ett år sparar 100 000 kr. genom att teckna treprocentiga försvarsobligationer. Nästa år ökas därigenom hans beskattningsbara förmögenhet med 100 000 kr. och hans beskattningsbara inkomst med 3 000 kr. Den härav föranledda skatteökningen blir enligt nu gällande skattesatser som nedan anges.

	Kr.	Procent av 3 000 kr.
Inkomst- och förmögenhetsskatt: bottenskatt (150 procent av 6·5 procent av 3 000 + 1 000 kr.)	390	13·0
Inkomst- och förmögenhetsskatt: tilläggsskatt (28 procent av 4 000 kr.)	1 120	37·3
Värnskatt (31 procent av 4 000 kr.)	1 240	41·3
Särskild skatt å förmögenhet (6 promille av 100 000 kr.)	600	20·0
	Summa 3 350	111·6

Om härtill lägges 10 procent i kommunala skatter, kommer den totala skatteökningen att uppgå till 121·6 procent av inkomstillskottet och under senare år, då avdraget för kommunalskatten minskar den statliga skatten, till cirka 115 procent av ifrågavarande inkomst. Inkomsten av sparkapitalet förslår alltså i detta fall ej till att täcka den ökning av skattebördan som blir en följd av sparandet. Om man förutsätter, att sparmedlen kunna förräntas efter en högre räntesats än 3 procent, blir resultatet dock något gynnsammare för den skattskyldige. — Den innevarande år genomförda maximeringen av de årliga direkta statsskatterna till 80 procent av inkomsten kan i vissa fall, då den skattskyldige har en stor förmögenhet men en relativt låg inkomst, föranleda en sänkning av de här anförda procentsatserna.

av kriget föranledda prisstegringen kan räkna med något högre belopp, står skatten ej i rimlig proportion till statens nu starkt ökade behov att förbättra sin förmögenhetsställning. En ganska väsentlig höjning synes därför vara motiverad, särskilt av tariffen för klass I (överlåtelse i rätt nedstigande led), som tillämpas i flertalet fall och som ligger uppenbart lågt i relation till skattestryckets starka stegring på andra områden. Den nuvarande disproportionen mellan arvs- och gåvoskatten å ena sidan och de löpande progressiva skatterna å den andra medför bland annat den olägenheten, att en ganska väsentlig skattelindring kan ernås genom en förtida uppsplittring av förmögenheter på blivande arvtagare.

b) Om det förslag till *värdestegringskatt å fastighet*, som nu är under granskning, kommer att antagas, erhålles från och med år 1944 ett mera betydelsefullt tillskott till statsfinansernas konsolidering. Den föreslagna värdestegringskatten är konstruerad som en löpande ränta på fastigheternas skattepliktiga värdestegring; den skulle utgå med 2 procent per år av det belopp, varmed fastigheter (med ett högre taxeringsvärde än 15 000 kr.) stigit i värde sedan år 1938, i den mån denna stegring ej motsvaras av nedlagda kostnader från ägarnas sida. Om man antager, att den skattepliktiga värdestegringen så småningom kommer att uppgå till exempelvis 3 000 milj. kr., skulle den årliga värdestegringskatten alltså utgöra 60 milj. kr. Enligt förslaget skulle skatten dock delas lika mellan staten och kommunerna, varför under här gjorda antaganden endast 30 milj. kr. per år skulle tillfalla staten. Efter 3 procent motsvarar detta räntan på ett kapital av 1 000 milj. kr. Staten kan alltså sägas ha en räntebärande kapitalfordran hos fastighetsägarna på detta belopp, och vid en behandling av statsskuldproblemet kan en motsvarande del av statsskulden anses kompenseras av denna tillgång. (I den mån fastighetsägarna begagna sig av rätten att genom en engångsinbetalning avlösa värdestegringskatten, skulle de dock enligt förslaget ej behöva betala mer än 20 gånger det årliga skattebeloppet, varför det inbetalda kapitalet ej komme att uppgå till mer än 60 procent av det kapitalbelopp, som ovan räknats såsom fordran för staten.) Betraktad från denna synpunkt framstår alltså värdestegringskatten såsom ett mycket väsentligt bidrag till statsskuldproblemet lösning.

c) Även *realisationsvinstskatten* borde egentligen behandlas som en form av förmögenhetsindragning. Skatten träffar nämligen den förmögenhetsvinst, som uppkommit genom (en i regel »oförtjänt») värdestegring av förmögenhetstillgångar och som realiserats genom dessa tillgångars försäljning. Denna förmögenhetsvinst har (bortsett från vissa undantagsfall) varken från nationalekonomisk synpunkt eller från den enskilde skattdragarens synpunkt karaktären av inkomst. Den nuvarande anordningen, enligt vilken vissa kategorier av dylika vinster inräknas i den skattepliktiga inkomsten och beskattas med inkomstskatt i vanlig ordning, under det att andra kategorier bli helt skattefria, kan därför ej anses tillfredsställande. Mer rationellt vore det att, som redan föreslagits av underståthållare Sandström, bryta ut realisationsvinstbeskattningen från inkomstbeskattningen (bortsett från de un-

dantagsfall, då realisationsvinsterna ha tydlig inkomstkaraktär, exempelvis då värdestegringen uppkommit genom den skattskyldiges eget arbete). Realisationsvinstskatten skulle i så fall kunna konsekvent utformas som en partiell indragning av vissa realiserade förmögenhetsvinster. Detta skulle medföra en modifiering av den nuvarande realisationsvinstbeskattningen i följande hänseenden: a) skattefriheten för tillgångar, som erhållits genom arv eller gåva, skulle upphävas; b) även de nuvarande tidsgränserna för skattskyldigheten (fem år för innehav av lös och tio år för innehav av fast egendom) skulle borttagas eller eventuellt differentieras i samband med en motsvarande anpassning av skatteskalen, så att skatten successivt minskades vid en förlängning av tiden för innehavet; c) skattens höjd skulle göras helt oberoende av den skattskyldiges inkomstskatt och bestämmas med hänsyn till vinsternas karaktär och skattens allmänna ekonomiska verkningar.

Den nu ifrågasatta reformen av realisationsvinstbeskattningen är av betydelse för statsskulproblemet i det hänseendet, att skatten efter reformen kan väntas avkasta betydligt mer än för närvarande. Det huvudsakliga resultatet av den nuvarande skatten är nämligen, att avyttringen av tillgångar som stigit i värde uppskjutes tills dess att därvid uppkommande vinst blir skattefri; skattens avkastning blir härigenom tämligen obetydlig. Om denna möjlighet att undgå skatten elimineras, kommer skatten i själva verket att medföra mindre rubbningar i fråga om förmögenhetsomsättningen än den gör för närvarande. Det finansiella resultatet kan därför även vid genomsnittligt lägre skattesatser än de nu gällande väntas bli mer gynnsamt. Visserligen skulle en särskild värdestegringsskatt för fastigheter minska möjligheterna att göra några större realisationsvinster på fastighetsmarknaden. Men den härav föranledda skatteminskningen torde mer än väl kompenseras av ökningen av de skattepliktiga förmögenhetstransaktionerna.

I detta sammanhang må pekas på en särskild komplikation, som engångsskattens upptagande skulle medföra för realisationsvinstbeskattningen. Om en person måste avyttra vissa tillgångar, som stigit i värde, för att kunna betala engångsskatten, uppkommer nämligen frågan, om realisationsvinstskatt härvid skall utgå oberoende av engångsskatten. Det synes önskvärdt att metoder utarbetas för undvikande av en dylik dubbelbelastning, som i vissa fall skulle bli mycket betungande för den skattskyldige.

Det nu anförda må vara tillräckligt för att antyda några möjligheter att skaffa vissa medel till statsskuldens förräntning och amortering från de privata förmögenhetsägarnas sida, utan att belasta dem med en engångsskatt. Resultatet kan sammanfattas så, att bidrag till statsskuldens förräntning kan erhållas dels genom den ökning av de årliga förmögenhetsskatterna, som skulle bli följden av en mer effektiv förmögenhetstaxering, dels och framför allt genom den föreslagna nya värdestegringsskatten å fastigheter, samt att bidrag till statsskuldens amortering kan erhållas dels genom en höjning av arvs- och gåvoskatten, dels genom de belopp, som inbetalas som avlösning av den nämnda värdestegringsskatten, dels slutligen genom en omläggning av realisationsvinstbeskattningen.

Varken inkomst- eller kapitalbeloppen äro emellertid av en sådan storleksordning, att de få en avgörande betydelse för frågan om en engångsskatt skall införas. De för skuld amortering tillgängliga beloppen torde sålunda tillsammans ej överstiga 100 milj. kr. per år, vilket ej motsvarar mer än 1 procent av den totala statsskulden. Den årliga värdestegringskatten är av större vikt, men sannolikt förslår den blott till förräntning av en av statsskuldens nio eller tio miljarder. Trots att statsskuldproblemet vid ett genomförande av de nämnda skattepolitiska åtgärderna skulle komma i ett gynnsammare läge, måste dock frågan om en engångsbeskattning allttjämt anses vara aktuell.

II. Engångsskatten som finanspolitiskt alternativ.

De viktigaste av de faktorer, som äro av betydelse för den framtida finanspolitiken, ha berörts i det föregående. Det återstår att draga några sammanfattande slutsatser angående den finanspolitiska problemställningen vid den tidpunkt, då en engångsskatt tidigast kan komma i fråga, d. v. s. vid ingången av år 1944, och under den närmaste tiden därefter. Även om här förut gjorda antaganden godkännas, måste denna framställning i ett avgörande hänseende ges en alternativ formulering. Problemställningen blir givetvis olika, om kriget är slut vid den angivna tidpunkten eller om kriget då ännu fortsätter. Då man ej kan utesluta något av dessa alternativ, måste hänsyn tagas till båda möjligheterna.

1. Kriget antages avslutat.

När efter krigets slut reguljära handelsförbindelser med utlandet återigen kunna upprättas, har Sverige att passera en besvärlig övergångsperiod, som karakteriseras av en fallande prisnivå och produktionsapparatsens omställning efter de nya förhållandena. Vid en effektiv ekonomisk politik från statens sida behöver denna övergångsperiod emellertid ej bli mycket lång, utan läget kan snart nog tänkas bli någorlunda stabiliserat, varvid, enligt vad ovan anförts, en detaljprisinivå som kanske ligger något tiotal procent över förkrigs läget kan antagas möjliggöra bibehållandet av en någorlunda oförändrad inkomst- och förmögenhetsnivå. Samtidigt ha de statsfinansiella utsikterna förbättrats såtillvida, att de stora utgifterna för s. k. omedelbar försvarsberedskap bortfallit samt täckning torde ha erhållits för huvudparten av engångsutgifterna för försvaret.

Om man vid denna tidpunkt ser tillbaka på vad krigsperioden kostat landet, skall man finna, att kostnaderna ligga ej endast i de konsumtionsinskränkningar och umbäranden, som påtvungos oss under själva krigsåren, utan även i en bestående reduktion av landets reala kapitaltillgångar. Under det att vi under normala förhållanden öka vårt realkapital ganska avsevärt år från år, ha vi under kriget måst tära på detsamma. Visserligen ha vi till gengäld fått en väsentligt förbättrad försvarsorganisation, men kvar står i alla fall det förhållandet att vi äro sämre utrustade med kapitalresurser för vanliga produktions- och konsumtionsändamål än före kriget. Bördan av denna kapitalreduktion har tills vidare lagts på den svenska staten, som genom sin ökade skuldsättning möjliggjort ett vidmakthållande (och kanske

någon ökning) av den privata förmögenheten, även om denna räknas i förkrigstidens penningvärde. Bördan bäres alltså tills vidare av det svenska folket gemensamt i dess egenskap av skattdragare.

Som ovan anförts, kan det beräknas, att den totala statsskuldens tryck på skattdragarna härigenom ungefär fördubblats. Om statsskulden vid krigets slut stigit till i runt tal 10 miljarder och dessa antagas förräntade med i genomsnitt 3 procent, d. v. s. med 300 milj. kr. per år, kan denna räntebörda väntas taga i anspråk mer än 2 procent av nationalinkomsten (om denna uppskattas till 14 miljarder), medan motsvarande siffra före kriget höll sig omkring 1 procent. Man torde därför kunna betrakta åtminstone hälften av den vid fredsslutet förefintliga statsskulden som en av krigsförhållandena framkallad skuldökning, som ej motsvaras av några inkomstgivande kapitaltillgångar utan i så måtto har karaktären av en verklig »deadweight». Under gjorda antaganden skulle nämnda del av statsskulden uppgå till cirka 5 miljarder och draga en årlig räntekostnad på ungefär 150 milj. kr. Vore det möjligt att eliminera denna »deadweight» och reducera statsskulden till hälften, skulle dess nominella belopp visserligen alltså vara nästan dubbelt så stort som före kriget, men med hänsyn till prisnivåns stegring och den genom konverteringar åstadkomna sänkningen av skuldens genomsnittliga förräntning skulle dess reala tryck ej vara väsentligt större än under förkrigstiden. Det torde i så fall även kunna hävdas, att det förhållande mellan statens tillgångar och skulder, som förut betraktats såsom normalt, därigenom hade blivit någorlunda återställt.

Enligt hävdvunna principer för svensk finanspolitik bör statens ökade skuldsättning på längre sikt motsvaras av investering i inkomstgivande kapitaltillgångar. En strikt tillämpning av dessa principer skulle därför kräva, att finanspolitiken efter fredsslutet gavs den inriktning som nyss angivits, varvid målet skulle vara att nedbringa statsskuldens förräntning till en procent av nationalinkomsten, trots ny upplåning i normal omfattning för s. k. räntabla investeringsändamål. De avgörande frågorna härvid bli emellertid, inom vilken tidrymd skuldräntans normala relation till nationalinkomsten skall vara återställd och genom vilka metoder detta skall ske. Man har i dessa hänseenden att välja mellan följande olika alternativ.

A) Ett huvudalternativ innebär, att man *utan minskning av statsskuldens nominella belopp* söker åstadkomma en normal relation mellan skuldens förräntning och nationalinkomsten. Detta kan ske på olika sätt.

1) Först och främst är att märka, att trycket av en viss statsskuld *automatiskt reduceras* i samma mån som landets välstånd stiger. Ett viktigt exempel härför företer utvecklingen i England under 1800-talet; den nominella statsskulden var, som framgår av den i bilaga 1 givna framställningen, ej mycket lägre vid århundradets slut än vid dess början, men på grund av den enastående materiella expansionen hade dess reala betydelse reducerats till en obetydlighet i jämförelse med utgångsläget. I fråga om Sveriges framtida ekonomiska utveckling torde man av förut anförda skäl böra räkna med en mera blygsam siffra för nationalinkomstens årliga ökning på längre sikt. Om den

ovan föreslagna siffran av två procent godtages, följer härav, att 10 miljarder i skuld 35 år efter krigets slut betyda detsamma som 5 miljarder vid periodens början. Enbart genom att hålla statsskulden oförändrad samtidigt som nationalinkomsten stiger kan man alltså under gjorda antaganden reducera skuldräntans andel av nationalinkomsten till en procent under 35 år. Fortsätter åter statsskulden efter krigets slut att öka på ungefär samma sätt som var normalt före kriget, går denna reduktionsprocess naturligtvis mycket långsammare. Antar man att de nya lånen upptagas i ett sådant tempo, att den sammanlagda förräntningen av dem och den legitima hälften av statsskulden vid utgångsläget ständigt absorberar en procent av nationalinkomsten, kan den totala skuldräntans andel av nationalinkomsten efter 35 år beräknas sjunka till $1\frac{1}{2}$ procent, efter 70 år till $1\frac{1}{4}$ procent, efter 105 år till $1\frac{1}{3}$ procent etc. Om den del av skuldräntan, som härvid överstiger 1 procent, betraktas som en »deadweight»-belastning, ser man av denna serie, att den visserligen aldrig helt försvinner men så småningom dock reduceras till en obetydlighet.

2) En mera snabbt verkande metod är att *försämra penningvärdet*. Om man tänkte sig, att hela prissystemet efter fredsslutet stabiliserades på en dubbelt så hög nivå som den man här förut räknat med och att nationalinkomsten såsom en följd härav höjdes till cirka 30 miljarder, skulle en procent av nationalinkomsten räcka till föräntning av 10 miljarder och »deadweight»-belastningen därmed vara borta. Ett avsiktligt tillgripande av denna radikalmotod kan ej ifrågasättas för Sveriges vidkommande. Men fråga är om statsfinanserna ha råd att avvara den höjning av detaljprisnivån över förkrigsläget, som i det föregående antagits bli det slutliga resultatet av krigsperiodens omvälvningar. Om vi efter fredsslutet skulle söka komma tillbaka till förkrigstidens prisnivå, skulle följden härav, bortsett från den extra depressionen under övergångsperioden, bli en sänkning av den nominella nationalinkomsten. Om nationalinkomsten antages stiga till omkring 15 miljarder efter kriget under förutsättning att detaljprisnivån ligger 20 procent över förkrigsläget, skulle en återgång till detta läge tydligen medföra en reduktion av nationalinkomsten till 12·5 miljarder. Och en skuldränta på 300 miljoner skulle få sin andel i denna inkomst ökad från 2 till 2·4 procent. Detta innebär, att »deadweight»-belastningen skulle stiga från 1 till 1·4 procent av nationalinkomsten, d. v. s. att dess reala tryck skulle ökas med icke mindre än 40 procent.

3) En tredje möjlighet att vid oförändrad statsskuld åvägbringa en mer gynnsam relation mellan skuldränta och nationalinkomst är att *sänka räntefoten*. Om statsskulden antages vara 10 miljarder, ger varje sänkning av räntefoten med en procent staten en årlig vinst på 100 miljoner. Även i detta fall torde emellertid goda skäl kunna anföras för den ståndpunkten, att de åtgärder i denna riktning, som hittills vidtagits, böra få bli bestående, men att största försiktighet bör iakttagas vid en fortsättning av politiken i samma riktning. I förra hänseendet kan anmärkas, att om den sänkning av obligationsräntan med en procent, som kom till stånd förra året, hade uteblivit, rän-

tan på en statsskuld på 10 miljarder så småningom skulle stigit från cirka 300 till 400 miljoner, varigenom dess andel i nationalinkomsten skulle ökats från 2 till $2\frac{2}{3}$ procent och »deadweight»-belastningens andel från 1 till $1\frac{2}{3}$ procent, d. v. s. med 67 procent.

B) Det andra huvudalternativet går ut på att genom skatteåtgärder skaffa medel till *statsskuldens avbetalning*. Även i detta fall har man flera olika möjligheter att välja mellan.

1) Om de här förut antydda förslagen till reformering av de *egentliga förmögenhetsskatterna* skulle komma att genomföras, skulle ett ganska väsentligt bidrag erhållas till lättande av statsskuldens tryck. Viktigast i detta hänseende är den ifrågasatta värdestegringskatten å fastigheter, eftersom den årliga avkastningen av denna skatt kan betraktas som räntan på en kapitalfordran från statens sida. Det är ej uteslutet att denna kapitalfordran (tillsammans med de kapitalbelopp som kunna komma att inbetalas för avlösning av den årliga värdestegringskatten) snart nog kan stiga till en miljard, varigenom alltså endast fyra miljarder skulle återstå av de fem, som ovan antagits representera den av kriget orsakade »deadweight»-skulden. Vad som inflyter av övriga hithörande skatter (av vilka arvs- och gåvoskatten samt realisationsvinstskatten äro de viktigaste) har också karaktären av kapitalmedel och borde därför närmast reserveras för statsskuldens amortering. Då man även efter en reformering av dessa skatter knappast kan vänta sig ett större sammanlagt bidrag av dem än 100 miljoner kronor per år, framgår härav att man först efter åtskilliga årtionden skulle få de nämnda fyra miljarderna slutamorterade, om man endast hade denna skattekölla att tillgå.

2) Såsom förut framhållits, kan man naturligtvis också genom en konstant överbalansering av driftbudgeten ställa exempelvis ett par hundra miljoner *vanliga inkomstmedel* årligen till förfogande för statsskuldens avbetalning. Även i detta fall blir det emellertid fråga om en amortering av statsskulden i ganska långsamt tempo. Vid en isolerad användning av denna metod skulle fem miljarder icke vara slutbetalda förrän efter 25 år. Denna tid skulle emellertid kunna förkortas nära till hälften genom en samtidig tillämpning av den under 1) nämnda metoden.

3) Återstår slutligen *engångsskatten* på förmögenhet som den sista möjligheten att reducera statsskulden. Under nuvarande förhållanden torde det emellertid ej vara tillrådligt att enbart genom denna skatteform söka uppbringa ett så stort belopp som fem miljarder. I så fall skulle man nämligen, enligt vad de i bilaga 3 gjorda beräkningarna visa, sannolikt behöva uttaga icke mindre än 25 procent i genomsnitt av samtliga förmögenhetsdelar, som överstiga 20 000 kr. Såsom ovan redan i inledningen framhållits, skulle en förmögenhetsreduktion av denna storleksordning vara förenad med så betydande taxerings- och transfereringsvärigheter, att olägenheterna härav knappast skulle stå i rimligt förhållande till de resultat man skulle ernå med åtgärden. Här har i stället räknats med en mera moderat skatt, uppgående till i genomsnitt cirka 10 procent av sagda förmögenhetsdelar och tillförande staten ett förmögenhetsbelopp på bortåt två miljarder. Om man vill nå målet

att eliminera hela det nämnda beloppet av fem miljarder, behöver därför metoden kompletteras med någon av de nyssnämnda eller med dessa båda gemensamt. Tillsammans skulle de tre skatteformerna under här gjorda antaganden dels omedelbart eliminera bortåt tre miljarder av »deadweight»-skulden, dels medföra en amortering av återstoden på cirka sex år.

Efter denna översikt över de teoretiskt möjliga metoderna att nedbringa statsskuldens förräntning i relation till nationalinkomsten torde följande kunna sägas om hur valet mellan dem ställer sig i praktiken. Först synes det motiverat att eliminera de under A2) och A3) nämnda alternativen, d. v. s. försämring av penningvärdet och sänkning av räntenivån, i den mån de ej redan kommit till användning. Vidare torde det knappast vara politiskt genomförbart att mera permanent anslå exempelvis 200 milj. kr. av driftbudgetens inkomstmedel till en successiv amortering av statsskulden. I så fall skulle man nämligen för överskådlig framtid få dras med väsentligt högre löpande skatter än som eljest varit nödvändigt eller också skulle man nödgas företaga en radikal beskrining av driftbudgetens utgiftssida. Däremot kan det tänkas, särskilt om medel kunna frigöras genom en reduktion av försvarskostnaderna efter fredsslutet och samtidigt ett starkt behov av ny kapitalbildning gör sig gällande inom det privata näringslivet, att en amortering av statsskulden med inkomstmedel kan framstå såsom motiverad under en kortare period, exempelvis fem år, varvid amorteringsbeloppet eventuellt kan höjas ytterligare med 100 milj. kr. Vid sidan av denna mera begränsade möjlighet har man bara de (med undantag för värdestegringskatten) mera långsamt verkande egentliga förmögenhetsskatterna och den omedelbart mera givande engångsskatten att tillgå för en amortering av statsskulden.

Det har nyss framhållits, att samtliga dessa tre skatteformer skulle behöva tillgripas för en eliminering av hela »deadweight»-skulden på fem miljarder under en period av omkring sex år. Det kan emellertid ifrågasättas, om det är politiskt möjligt eller lämpligt att koncentrera en så stor skattebörd till en så kort tidrymd. Från skattdragarhåll kommer med säkerhet göras gällande, att åtminstone två miljarder av sagda skuld utan större olägenheter kan fördelas över en längre följd av år. För amortering av dessa två miljarder skulle kunna reserveras vad som årligen inflyter i arvs- och gåvoskatt samt skatt på realisationsvinster. (Upptagas dessa medel liksom nu på driftbudgeten, borde alltså vid i övrigt lika omständigheter en överbalansering av densamma ske till motsvarande belopp.) Om den ovan antydda reformen av dessa skatter genomföres, kan detta belopp väntas stiga till bortåt 100 milj. kr. per år, varför sagda del av skulden skulle vara slutbetald efter omkring tjugo år.

Godkännes den nu angivna ståndpunkten — några objektiva skäl torde knappast kunna anföras mot densamma — återstå alltså tre miljarder av »deadweight»-skulden. Som förut påpekats, skulle täckning för en av dessa sannolikt erhållas, om den föreslagna värdestegringskatten antages. Under denna förutsättning skulle därför problemet förenklas såtillvida, att den resterande delen av »deadweight»-skulden endast skulle uppgå till två miljarder

och därför kunna återbetalas *antingen* genom inkomstmedel, som ställas till förfogande genom en överbalansering av driftbudgeten under en sexårsperiod, *eller* genom kapitalmedel, som indragas genom en engångsbeskattning av förmögenheten. Det förra alternativet torde innebära, att den sänkning av det nuvarande högt uppdrivna årliga skattetrycket, som sannolikt skulle vara möjlig efter krigets slut, tills vidare uppskjutes. I det senare fallet kommer åter denna sänkning till stånd, men till gengäld belastas skattdragarna med engångsskatten. Man behöver alltså ej räkna med det för skattdragarna tämligen betungande alternativet, att en engångsskatt införes utan någon kompensering i form av sänkning av de årliga skatterna.

Efter denna hyfsning av problemställningen kan valet alltså sägas gälla mellan:

a) en relativt *långsam reduktion* av statsskuldens tryck, åstadkommen i första hand genom näringslivets normala expansion men helst något påskyndad genom en amortering av statsskulden med medel, som erhållas genom en reformering av de egentliga förmögenhetsskatterna av mera reguljär karaktär;

b) en *successiv amortering* av ett par miljarder genom ianspråktagande av inkomstmedel från driftbudgeten under en kortare period, varvid skulden i övrigt behandlas på sätt som angivits under a);

c) en *omedelbar avbetalning* av ett par miljarder genom upptagande av en engångsskatt å förmögenhet, varvid skulden i övrigt behandlas på under a) angivet sätt.

Den undersökning av engångsskattens verkningar, som skall företagas i avd. III, torde lämpligen kunna läggas som en jämförelse mellan dessa alternativ.

2. Kriget antages fortsätta.

Om kriget ännu fortsätter vid ingången av år 1944, kommer frågan om engångsskatten i ett helt nytt läge. Valet står då mellan att vänta med avgörandet rörande denna skatt tills kriget har slutat (varvid man kommer att ställas inför ungefär samma alternativ som de ovan angivna) och att upptaga skatten redan under pågående krig.

Vid bedömandet av dessa alternativ måste man utgå från vissa antaganden om hur läget kommer att gestalta sig under krigets fortsättning. Ett antagande, som är grundläggande för alla här förda resonemang, är att Sverige även framgent lyckas undgå att komma med i kriget. Utgår man från det motsatta antagandet, blir givetvis en omprövning av hela finansproblemet nödvändig. Ett annat antagande, som synes ha fog för sig, är att Sveriges årliga försvarsutgifter, om kriget drar ut på tiden, ej i samma utsträckning som hittills komma att nödvändiggöra ny upplåning från statens sida.

Först och främst böra engångsutgifterna för försvaret vara avslutade vid en ej alltför avlägsen tidpunkt. (Enligt den nya femårsplanen för försvaret skulle denna dock ligga så långt fram i tiden som mediet av 1947.) Vidare

böra kostnaderna för den förstärkta försvarsberedskapen, som för närvarande uppgå till ett väsentligt högre belopp än de i driftbudgeten upptagna mera reguljära försvarsutgifterna, under ett fortgående krig i växande utsträckning finansieras med skattemedel. Om kriget skulle fortgå mycket länge, är det nämligen från statsfinansiell synpunkt knappast försvarligt att varje år upptaga nya lån för att täcka vad som då framstår såsom löpande utgifter. Slutsatsen blir densamma, om frågan om låne- eller skattefinansiering ses från kapitalmarknadssynpunkt. De belopp, som vid en stabil prisutveckling stå till förfogande för statens upplåning, utgöras nämligen av den del av ny-sparandet samt genom lagerminskningar och avskrivningar frigjorda medel, som ej absorberas för privata investeringsändamål. Dessa belopp ha under krigets första år varit relativt stora, dels därför att lageravvecklingarna under denna tid haft en betydande omfattning, dels därför att också den privata investeringsverksamheten väsentligt avmattats på centrala områden (framför allt i fråga om bostadsbyggandet). I båda dessa hänseenden måste man räkna med mindre gynnsamma lånemöjligheter för staten, ju längre kriget fortsätter. Lagerminskningen kan nämligen ej fortgå i samma tempo under obegränsad tid. Även i fråga om den privata investeringsverksamheten i bostäder etc. torde ökad livaktighet kunna förväntas när knappheten på detta område blivit mera kännbar. Med hänsyn härtill framstår det som önskvärt att det statliga låneprogrammet successivt beskäres, då eljest stor fara föreligger för en inflationsartad prisutveckling.

Om här förut räknats med att statsskulden fram till år 1944 stiger i ungefär samma tempo som hittills och att den vid ingången av detta år därför skulle närma sig 10 miljarder, bör man alltså därefter kunna förutsätta en avsevärd retardering av skuldökningen. 1944 års upplåning torde sålunda ej behöva väsentligt överstiga en miljard och under följande krigsår bör lånefinansieringen ytterligare kunna minskas. Med hänsyn härtill förefaller det icke obefogat att räkna med en total skuldökning efter utgången av 1943 på omkring 3 miljarder.

I ett annat hänseende, nämligen i fråga om den framtida prisutvecklingen, är det svårare att göra några mera bestämda antaganden. Här har förut räknats med att, om kriget slutade år 1943, den framtida detaljprisnivån skulle kunna stabiliseras vid ett läge något tiotal procent över förkrigsnivån. Om kriget fortsätter efter 1943, kan man tänka sig olika möjligheter. Ett alternativ är att prisstegringarna därefter strikt begränsas till vad som betingas av eventuellt ytterligare ökad varuknapphet. I så fall skulle inkomstnivån kunna bibehållas i stort sett oförändrad och man skulle därför fortfarande kunna räkna med en stabilisering av den framtida detaljprisnivån vid den ovan angivna höjden. De andra alternativen innebära, att prisnivån får fortsätta att stiga i mindre eller större grad utöver vad som betingas av varuförsörjningens inknappning. Som konsekvens härav får man tänka sig en motsvarande höjning av det läge, vid vilket den framtida prisnivån skall stabiliseras. Då nationalinkomstens nominella belopp kan antagas stiga i samma grad, kommer prisstegringen givetvis att ha ett gynnsamt inflytande

på relationen mellan räntan å statsskulden och nationalinkomsten. Härigenom kompenseras i större eller mindre grad skuldbördans nominella ökning efter 1943.¹

Som förut anförts, kan det emellertid i Sverige ej bli fråga om att företaga en avsiktlig försämring av penningvärdet endast i syfte att ernå en lättnad i skuldbördans tryck. Tvärtom synes det vara motiverat att år 1943 energiskt fullfölja den stabiliseringspolitik, som inlets redan i år, och sätta ett definitivt stopp för all ytterligare höjning av prisnivån, som ej motsvaras av ökad varuknapphet. Såväl det privata näringslivet som statsmaskineriet böra då haft tillräcklig tid för att fullt kunna anpassa sig efter de rådande krigsförhållandena. Krigskonjunkturen har så att säga kommit in i ett mera normalt skede, under vilket fredstidens ekonomiska och finansiella principer i stor utsträckning kunna tillämpas. Det ligger ej i krigskonjunkturens väsen — som ju i grunden endast utmärkes av den försämring av produktiviteten och behovsförsörjningen, som blivit en följd av den relativa avspärrningen gentemot utlandet, samt av den stegring av statsutgifterna, som orsakats av den ökade försvarsberedskapen — att prisnivån ständigt måste stiga. Varje försämring av penningvärdet medför tvärtom extra

¹ Förhållandet klargöres av nedanstående tablå, i vilken statsskulden vid krigets slut förutsattes uppgå till 13 miljarder men detaljprisnivån och därmed även nationalinkomsten alternativt antages vara lika med vad som skulle gälla för år 1944 om fred då råder (d. v. s. ligga exempelvis 20 procent över förkrigsläget), eller vara resp. 10, 20 etc. procent högre än detta läge. Räknar man liksom förut med att statsskulden i genomsnitt förräntas med 3 procent och att skulden är av legitim art, d. v. s. står i normalt förhållande till statens inkomstgivande investeringar, i den mån skuldräntan ej överstiger 1 procent av nationalinkomsten, kan tydligen den legitima delen av statsskulden anslås till i runt tal en tredjedel av nationalinkomsten. Återstoden av statsskulden blir alltså en »deadweight». I den sista kolumnen har räntan å denna »deadweight» satts i relation till nationalinkomsten.

1944 års »freds- prisnivå» = 100	1939 års prisnivå = 100	National- inkomst milj. kr.	»Legitim» statsskuld milj. kr.	»Dead- weight»- skuld milj. kr.	Ränta å den senare milj. kr. i procent av nat. ink.
100.....	120	15 000	5 000	8 000	240 1·6
110.....	132	16 500	5 500	7 500	225 1·4
120.....	144	18 000	6 000	7 000	210 1·2
130.....	156	19 500	6 500	6 500	195 1·0
140.....	168	21 000	7 000	6 000	180 0·9

Om man efter 1943 kunde förhindra all höjning av prisnivån, som ej motsvarades av ökad varubrist, skulle alltså statsskuldens ökning från 10 till 13 miljarder betyda en ökning av »deadweight»-belastningen med 60 procent eftersom den skulle ta i anspråk 1·6 i stället för (såsom framgått av den föregående utredningen) 1 procent av nationalinkomsten. Tänkte man sig åter, att efter 1943 fram till fredsslutet en ny inflatorisk prisstegring kom till stånd, varigenom den framtida fredsprisnivån skulle stabiliseras cirka 56 procent över förkrigsläget, skulle räntan på »deadweight»-skulden ej absorbera mer än 1 procent av nationalinkomsten. I så fall hade staten som galdenär gjort en inflationsvinst, som jämnt kompenserade statsskuldens nominella ökning. Det finansiella läget vid fredsslutet skulle alltså då realiter vara detsamma som om kriget slutat redan år 1943.

komplikationer, som försvåra statens ekonomiska och finansiella politik och väga tyngre än den inflationsvinst som staten kan göra i egenskapen av gäldenär.

Efter denna precisering av förutsättningarna framstår den ovan antydda finansiella problemställningen vid ingången av år 1944 under ett fortsatt krig i en något klarare dager.

Först och främst är det tydligt, att om man vid den angivna tidpunkten håller för sannolikt att kriget kommer att sluta inom ungefär $1\frac{1}{2}$ år, man då även kan räkna med att det statsfinansiella läget vid fredsslutet ej behöver vara väsentligt sämre än det dåvarande läget. Man kan visserligen tänka sig att statsskulden ökas från 10 till 11 miljarder, men detta kan knappast anses vara tillräcklig anledning att genomföra någon mera betydande skärpning av den engångsskatt, som man kalkylerat med under förutsättning att fred slutits redan år 1943. Upptages ej skatten under 1944, kommer problem-läget vid fredsslutet därför att i väsentlig mån överensstämma med det som ovan behandlats. En mindre betydande avvikelse ligger dock däri, att reformen av de egentliga förmögenhetsskatterna (värdestegringskatten, arvs-skatten etc.), som man saknar anledning att uppskjuta till efter kriget, i förevarande fall kan medföra en förbättring av läget redan innan frågan om engångsskatten blir föremål för definitivt avgörande. Någon anvisning av inkomstmedel från driftbudgeten till amortering av statsskulden kan däremot ej äga rum förrän efter krigets slut. Vid sidan av de tre alternativ, som ovan (s. 42) angivits föreligga vid krigets slut, har man alltså att ställa ett fjärde, nämligen att skatten införes under krigsperiodens sista skede.

Bedömes åter frågan om krigets varaktighet mera pessimistiskt, måste man räkna med möjligheten att statens finansläge under krigets fortsättning kommer att undergå en mera betydande försämring. »Deadweight»-belastningen kan i så fall stiga till omkring 8 miljarder, vilket kan medföra en ökning av skuldräntans tryck med cirka 60 procent utöver vad man förut räknat med. På grund härav torde det bli nödvändigt att i viss mån revidera de förut gjorda kalkylerna. Reflekterar man alltså på en engångsskatt, vare sig under eller efter kriget, torde en viss skärpning av skatten framstå som motiverad. Att genomföra en större höjning än med 50 procent, alltså från 2 till 3 miljarder, torde dock möta stora svårigheter.

En engångsskatt å förmögenhet har förut framställts som ett alternativ till en relativt hög inkomstbeskattning under en period efter krigets slut. Om »deadweight»-skulden stiger från 5 till 8 miljarder, måste man även räkna med möjligheten att kombinera dessa två åtgärder. I själva verket torde en dylik skärpning av programmet vara nödvändig, om man syftar till en eliminering av hela »deadweight»-skulden i samma tempo som förut diskuteras. Ett program, som skulle möjliggöra ett realiserande av sagda syftemål, skulle exempelvis vara följande: 2 miljarder amorteras under en period av 20 år genom ianspråktagande av de medel, som inflyta i arvs- och gåvoskatt samt skatt å realisationsvinster (efter vederbörlig reformering av dessa skatter); 1 miljard elimineras genom värdestegringskatt å fastigheter; 3 miljarder avbetalas genom upptagandet av en engångsskatt å för-

mögenhet under kriget; 2 miljarder amorteras slutligen genom inkomstmedel från driftbudgeten under en period av fem à sex år efter krigets slut. Därmed skulle samtliga 8 miljarder vara eliminerade.

Med utgångspunkt från ett dylikt maximiprogram kan man naturligtvis taga under övervägande att utesluta eller mildra någon eller några av de angivna åtgärderna. Följden av ett dylikt förfarande blir givetvis, att en större eller mindre del av »deadweight»-skulden kommer att skjutas på framtiden.

Gentemot tanken på att genomföra en engångsbeskattning av förmögenhet under pågående krig har ofta anförts det argumentet, att man först vid krigets slut kan få en samlad överblick över vad kriget betytt för statsfinanserna och därigenom bli i tillfälle att bestämma det rätta formatet på engångsskatten. Under här gjorda antaganden synes detta argument emellertid ej behöva tillmätas någon avgörande betydelse. Å ena sidan sätta nämligen de med engångsskatten förknippade tekniska svårigheterna ganska bestämda gränser för skattens storlek. Å andra sidan torde statens skuldbörda redan efter fyra krigsår ha blivit så stor, att även en engångsskatt å 3 miljarder blott motsvarar något mer än hälften av det belopp, som det vid denna tidpunkt är önskvärt att avbetala å skulden. Från denna synpunkt föreligger det alltså ej någon risk för att engångsskatten blir för stort tilltagen. Slutsatsen blir därför den, att man befinner sig på den säkra sidan, om man vid en fortsättning av kriget efter 1943 räknar med behovet av skattens skärpning. I den mån frågan, om engångsskatten bör upptagas under eller efter kriget, blir aktuell, synes därför avgörandet helt kunna baseras på en jämförelse mellan skattens verkningar i respektive fall.

Det är visserligen sant, att om beslut fattas år 1943 om införandet av en skärpt engångsskatt år 1944 och fred sedan slutes redan inom ett eller två år, man då efteråt kan säga, att man sannolikt skulle nöjt sig med en något mindre skatt om man på förhand känt till denna utgång av kriget. Om man så önskar kan man emellertid i så fall lätt ge de av skatten träffade någon kompensation genom sänkning av de supplementära förmögenhetsskatterna eller på något annat sätt. I alla händelser kan man knappast med ett argument av detta slag motivera ett uppskov med skatten till krigets slut. Ty frågan om skattens variation inom den nämnda marginalen är av relativt underordnad betydelse i jämförelse med frågan om skattens verkningar under resp. efter kriget.

Det framgår av det anförda, att om en engångsskatt av här angiven storlek upptages under pågående krig, det under här gjorda förutsättningar ej gärna kan bli tal om att upprepa skatteproceduren efter krigets slut. Även om man släpper antagandet, att finansledningen efter 1943 lyckas väsentligt nedbringa tempot för statens skuldsättning, torde det vara klokt att hålla på principen, att en engångsskatt bör göra skäl för sitt namn och därför ej bör upptagas flera gånger i följd. Endast om Sverige skulle dragas in i kriget och därigenom komma i ett exceptionellt nödläge, kullkastas denna liksom många andra principer. Som ovan nämnts, måste nämligen finansfrågan då upptagas från helt nya utgångspunkter.

III. Om engångsskattens verkningar.

Den följande framställningen avser att belysa, vilka verkningar en år 1944 eller den närmaste tiden därefter genomförd engångsbeskattning av privat förmögenhet i Sverige kan väntas medföra för staten, för skattdragarna och för samhället i dess helhet.

Dessa verkningar framträda vid en jämförelse mellan den utveckling, som kan antagas komma till stånd om en engångsskatt upptages, och den antagna utvecklingen under förutsättning att skatten icke upptages. I båda fallen förutsättes, att den reformering av de egentliga förmögenhetsskatterna, varom talats i avd. II, blivit genomförd, och att denna medfört en förbättring av statens förmögenhetsställning som efter någon tid kan anslås till cirka 2 miljarder. Såsom visats i det föregående, böra nämligen dessa senare åtgärder ej betraktas som ett alternativ till en engångsskatt, utan de böra tänkas vidtagna oberoende av om engångsskatten kommer till stånd eller icke.

I fråga om engångsskattens storlek göras två alternativa antaganden. För den händelse att kriget tänkes avslutat under år 1943 eller snart därefter, förutsättes engångsskatten vara av den storleksordning som angivits i bilaga 3; den antages alltså tillföra staten ett kapital på omkring 2 miljarder. Om kriget åter tänkes få en längre varaktighet med en ökning av statsskulden till cirka 13 miljarder som följd, antages skatten utgå med 50 procent högre skattesatser och alltså inbringa omkring 3 miljarder. I övrigt förutsättes skatten utformad i huvudsaklig överensstämmelse med de i bilaga 3 angivna principerna. Den antages alltså träffa endast den del av en fysisk persons förmögenhet, som överstiger 20 000 kr. Och den tänkes i regel erlagd under själva taxeringsåret, antingen i kontanter eller i obligationer (såväl statliga som vissa andra).

I den mån likviden sker i statspapper, antagas dessa bli makulerade efter inlevereringen till staten. Övriga obligationer tänkes staten tills vidare behålla. I den mån skatten åter inbetalas kontant, förutsättes att staten använder de erhållna medlen till att på den öppna marknaden inköpa obligationer av olika slag eller till att inlösa hos bankerna placerade skattkamarväxlar. Däremot tänkes ej någon forcerad inlösen äga rum av statens egna obligationslån, då i så fall kapitalkonsumtion och andra rubbningar på kapitalmarknaden kunna befaras. När de under kriget upptagna kortfristiga obligationslånen förfalla till betalning, antages alltså att obligationsinnehavarna beredas möjlighet att, om de så önska, i stället för de gamla obligationerna erhålla andra räntebärande papper av lämplig typ. Ett liknande förfarande

tänkes tillämpat i fråga om de mera långfristiga lånen; i den mån dessa äro uppsägbara och staten vill begagna sin uppsägningsrätt, tänkes uppsägningen sålunda i allmänhet vara förknippad med ett konverteringserbjudande.

1. Verknningar från statsfinansiell synpunkt.

Engångsskattens betydelse för statens förmögenhetsställning har belysts redan i den föregående framställningen: den möjliggör en reduktion av statskulden från 10 till 8 resp. från 13 till 10 miljarder eller, om man i stället räknar med den del av statsskulden som kan anses utgöra en »deadweight»-belastning, från 5 till 3 resp. från 8 till 5 miljarder.

Om härefter frågas, vilken betydelse denna väsentliga förbättring av statens förmögenhetsställning har för statens löpande finanspolitik, är det, som redan i inledningen framhållits, särskilt två spörsmål som härvid böra besvaras. Möjliggör engångsskatten en mer expansiv inriktning av finanspolitiken? Vad blir statens årliga nettovinst av statskuldens reduktion genom engångsskatten?

Den förra frågan är ej lätt att besvara utan mera preciserade antaganden rörande den politiska utvecklingen överhuvud i Sverige. Här skall därför endast anmärkas, att statens skuldsättning för räntabla investeringar sannolikt kommer att fortgå tämligen oberoende av om statsskulden reduceras genom en engångsbeskattning eller icke. Vad åter angår statens skuldsättning för icke räntabla syftemål, kan man givetvis tänka sig, att en något större återhållsamhet kommer att iakttagas, om en engångsskatt icke upptagits, än i det motsatta fallet. Men då en sådan skuldsättning principiellt endast får vara av temporär art, kunna eventuella variationer härvidlag knappast tillmätas någon större betydelse vid engångsskattens bedömande. Det synes ej heller vara nödvändigt att låta engångsskatten få något avgörande inflytande på statens politik i fråga om löpande utgifter (särskilt om hänsyn toges till vad nedan anföres angående storleken av statens årliga nettobehållning av engångsskatten). Jämför man det finanspolitiska alternativ, som innefattar en avbetalning av statsskulden genom engångsskatt, med det alternativ, som innebär att denna del av statsskulden får stå kvar, blir skillnaden i berörda avseende därför ej så stor. Förhållandet blir annorlunda, om engångsskatten i stället uppfattas som ett alternativ till en successiv amortering av statskulden genom inkomstmedel från driftbudgeten under en begränsad följd av år. Då en dylik överbalansering, för att bli likvärdig med en engångsskatt på två eller tre miljarder, skulle uppgå till icke mindre än omkring 330 resp. 500 milj. kr. per år under en sexårsperiod, måste underlåtenheten att upptaga en engångsskatt i detta fall antagas utöva en påtagligt restriktiv effekt på finanspolitiken.

Vad sedan angår den av engångsskatten orsakade förbättringen av statens inkomstställning, kan denna tydligen beräknas såsom skillnaden mellan den årliga räntebesparing, som uppkommer genom statskuldens nedgång, och

den årliga skatteminskning, som blir en följd av att staten framgent går miste om skatt på den indragna förmögenheten och dennas avkastning. En överslagsberäkning ger vid handen, att denna årliga nettobehållning av skatten i ifrågavarande fall uppgår till ett relativt litet belopp.

Räknar man först med den lägre engångsskatten på omkring två miljarder, kan den kanske väntas minska statens årliga ränteutgifter med cirka 70 milj. kr. Härvid förutsättes, att de inlösta statspapperen i genomsnitt förräntas med $3\frac{1}{2}$ procent av inlösningsvärdet, en räntesats som är något högre än den som ovan antagits gälla för hela statsskulden (jfr s. 30). Denna avvikelse förklaras av att en del av den totala statsskulden antagits vara placerad i kortfristiga skattkammарväxlar och därför löpa med en väsentligt lägre ränta än som gäller för den långfristiga obligationsskulden, vilken i första hand tänkts minskad genom engångsskatten. — Detta sista antagande bygger på det resonemanget, att frågan om hur stor del av statsskulden som skall placeras kortfristig i första hand bör lösas ur penningpolitiska synpunkter och därför ej står i något intimare samband med frågan om skuldens absoluta storlek och dess eventuella reduktion genom en engångsskatt. I den mån engångsskatten i det konkreta fallet användes till inlösen av skattkammарväxlar, förutsättes alltså att denna kortfristiga skuld så småningom skulle förvandlats till långfristig, om engångsskatt icke upptagits. Även i detta fall kan engångsskatten därför på längre sikt anses medföra en reduktion av den långfristiga och högre förräntade skulden.

När det sedan gäller att beräkna, huru mycket underlaget för de löpande inkomst- och förmögenhetsskatterna reduceras genom engångsskattens upptagande, torde man i stort sett kunna utgå ifrån att den skattepliktiga förmögenheten minskas med engångsskattens belopp och den skattepliktiga inkomsten med räntan å samma belopp, beräknad efter samma procentsats som gällt för de inlösta statsobligationerna, d. v. s. $3\frac{1}{2}$ procent. Riktigheten av detta antagande torde ej kunna bestridas i det fallet att engångsskatten inbetalas i $3\frac{1}{2}$ procents obligationer, för vilka förut betalats såväl inkomst- som förmögenhetsskatt. Antagandet synes emellertid vara befogat även i sådana fall, då den skattskyldige, för att få medel till skattebetalningen, avyttrar en del av sina tillgångar (eller ökar sina skulder), varvid den framtida nettoinkomsten av hans förmögenhet givetvis kan minskas mer eller mindre än med de $3\frac{1}{2}$ procent å skattebeloppet varmed här räknats. De avyttrade tillgångarna och deras avkastning komma nämligen härvid att ingå i den nye ägarens skattepliktiga förmögenhet resp. inkomst. De kontanta medel, som erlagts för de avyttrade tillgångarna och sedan tillförts staten såsom engångsskatt, komma i sista hand att motsvaras av de medel, som staten utbetalt vid inlösen eller inköp av utelöpande statsobligationer. För samhället i dess helhet måste därför den av engångsskatten framkallade nettominskningen av den skattepliktiga förmögenheten och inkomsten i stort sett motsvara de indragna statsobligationerna och dessas avkastning. Denna regel gäller visserligen ej undantagslöst men de möjliga avvikelserna från densamma torde knappast vara av någon större betydelse.

Om av nu anförda skäl den förmögenhet, som indrages genom engångsskatten, antages förut ha varit förräntad efter samma procentsats som de inlösta statsobligationerna, och om såväl förmögenheten som dennas avkastning förutsättes ha varit skattepliktig och deklarerad i vederbörlig ordning, kunna de årliga stats- och kommunalskatter, som enligt nu gällande bestämmelser skulle ha bestritts med förmögenhetsinkomsten, i runt tal anslås till 60 procent av densamma.¹ Då dessa skatter skulle försvinna med förmögenhetens indragning, följer härav att endast cirka 40 procent av de nämnda 70 miljonerna, d. v. s. 28 milj. kr., skulle kvarstå som det allmännas årliga nettobehållning av engångsskatten. Om man förutsätter, att staten på ett eller annat sätt får gottgöra kommunerna för minskningen av deras skatteunderlag, kommer den förbättring av de löpande statsfinanserna, som åstadkommes av engångsskatten, alltså att begränsas till sagda belopp, vilket ej betyder mycket vid en årlig skattebudget på omkring 2 000 milj. kr.

Vid en skärpt engångsbeskattning på omkring tre miljarder blir den årliga räntebesparingen enligt samma beräkningsgrunder omkring 105 milj. kr., den årliga minskningen av andra skatteintäkter cirka 63 milj. kr. och den årliga nettobehållningen för det allmänna alltså cirka 42 milj. kr. Engångsskattens betydelse för statens inkomstställning ökas alltså men dock ej så mycket att skatten, betraktad som isolerad företeelse, spelar någon avgörande roll.

¹ Om man utgår från den inkomst- och förmögenhetsfördelning, som var gällande år 1930 — uppgifter för någon senare tidpunkt äro tyvärr ej tillgängliga — kan man beräkna, hur engångsskatten skulle påverka skatteförhållandena inom varje särskild förmögenhetsklass. Resultatet av beräkningarna framgår av nedanstående två tabeller.

Genomsnittlig förmögenhet	Genomsnittlig inkomst	Förmögenhetsindragning genom engångsskatten	Däraf föranledd inkomstminskning	Årlig skatteminskning i kr.					Årlig skatteminskning i procent av inkomstminskning
				Kommunalskatt	Inkomst- och förmögenhets-skatt	Värn-skatt	Särskild skatt å förmögenhet	Summa	
kr.	kr.	kr.	kr.						
23 800	2 740	300	10	1·00	0·80	0·70	0·30	2·80	28
37 600	3 855	1 400	49	4·90	4·80	4·10	1·40	15·20	31
65 000	6 475	4 100	143	14	17	14	8	53	37
136 800	12 520	10 900	381	38	62	56	33	189	50
241 700	20 580	22 300	780	78	164	139	89	470	60
380 200	29 630	38 300	1 340	134	346	286	192	958	71
676 300	47 040	73 900	2 586	259	790	644	370	2 063	80
1 357 600	86 625	159 200	5 572	557	1 965	1 586	955	5 063	91
2 950 300	153 575	366 200	12 817	1 282	5 129	4 177	2 197	12 787	100
8 963 100	417 940	1 147 900	40 176	4 018	17 984	14 768	6 887	43 657	109

I den första tabellen anges först den genomsnittliga förmögenheten och den genomsnittliga inkomsten (båda beräknade som enkla aritmetiska medeltal) för de personer, som tillhöra de i den nedre tabellen angivna förmögenhetsklasserna. Hur denna genomsnittliga förmögenhet och inkomst skulle reduceras genom en engångsskatt, kalkylerad enligt det i bilaga 3 angivna alternativet II (se nedan s. 76), framgår av de två följande kolumnerna. Härvid har antagits, att engångsskatten till fullo erlagts med tillgänglig förmögenhet och att förmögenhetsinkomsten minskats med ett belopp uppgående till

De nu gjorda beräkningarna av den årliga skatteförlusten äro givetvis endast av approximativ art. Vid en mera fullständig kalkyl bör hänsyn även tagas till att engångsskatten kan väntas minska den framtida avkastningen av arvs- och gåvoskatten och andra egentliga förmögenhetsskatter. Detta skulle motivera en höjning av siffran för skatteförlusten med några procent.¹ Å

3½ procent av den indragna förmögenheten. De övriga kolumnerna visa, vilka konsekvenser denna förmögenhets- och inkomstreduktion skulle medföra i fråga om de till kommun och stat erlagda direkta skatterna, om dessa skulle utgå enligt nu gällande bestämmelser (för kommunalskatterna har härvid dock räknats med en jämn utdebitering av 10 procent). Det blir härvid alltså frågan om skillnaden mellan de skatter, som ifrågavarande representanter för de olika förmögenhetsklasserna skulle ha erlagt före och efter engångsskatten; denna skillnad anger tydligen den toppbelastning, som vilat på den indragna förmögenheten och dennas avkastning och som alltså försvinner med en-

Förmögenhetsintervall 1 000 kr.	Antal personer	Total engångsskatt 1 000 kr.	Total räntebesparing 1 000 kr.	Total årlig skatteminskning 1 000 kr.
20— 30	56 319	16 896	591	158
30— 50	43 927	61 498	2 152	668
50— 100	29 258	119 958	4 199	1 551
100— 200	12 051	131 356	4 597	2 278
200— 300	3 540	78 942	2 763	1 664
300— 500	2 501	95 788	3 353	2 396
500—1 000	1 545	114 175	3 996	3 187
1 000—2 000	578	92 018	3 221	2 926
2 000—5 000	231	84 592	2 961	2 954
5 000—	61	70 022	2 451	2 663
Summa	150 011	865 245	30 284	20 445

gångsskatten. I den sista kolumnen har totalbeloppet av denna årliga skatteminskning satts i relation till inkomsten av den indragna förmögenheten.

I den nedre tabellen ha de totalsiffror angivits, som erhållits genom att den övre tabellens genomsnittssiffror multiplicerats med antalet personer inom varje förmögenhetsklass. Härvid har den av engångsskatten föranledda inkomstminskningen för den enskilde i överensstämmelse med här gjorda antaganden satts lika med den genom skatten möjliggjorda räntebesparingen för staten. Om summan för skatteminskningen, 20,4 milj., sättes i relation till den totala räntebesparingen, 30,3 milj., erhålles siffran 67 procent. Denna siffra för den relativa skatteavbränningen torde emellertid få anses vara för hög för år 1944, då engångsbeskattningen eventuellt skulle komma att genomföras. Med ledning av andra uppgifter kan nämligen antagas, att förmögenhetspyramidens bas blivit avsevärt bredare sedan år 1930. Då, såsom framgår av tabellen, skatteavbränningen är mindre för de lägre än för de högre förmögenhetsklasserna, måste denna förskjutning inom förmögenhetsfördelningen påverka procentsiffran för skatteförlusten i sänkande riktning. Det kan därför anses befogat att för år 1944 räkna med omkring 60 procent.

¹ Vid ett bedömande av denna fråga har man en viss vägledning av de uppgifter rörande arvsskattens storlek för år 1932, som publicerats i en bilaga till särskilda utskottets utlåtande (nr 23) vid 1933 års riksdag. Den totala kvarlåtenskapen uppgick under detta år till 485 milj. kr. Härav utgjordes emellertid 131 milj. kr. av skattefria belopp och giftorättsandelar, så att det till arvsskatt skattepliktiga beloppet reducerades till 354 milj. kr. Hur detta belopp fördelades på olika skatteklasser och hur stor skatten var inom varje klass, framgår av nedanstående sammanställning:

andra sidan kunna vissa omständigheter anföras, som påverka denna siffra i sänkande riktning. Sålunda kommer engångsskatten även att träffa viss förmögenhet, som ej är underkastad årlig beskattning. Visserligen kan också i dessa fall en skatteförlust uppkomma, i den mån den skattskyldige vid engångsskattens erläggande måste tillgripa andra tillgångar eller skuldsätta sig. Men i stort sett torde denna skatteförlust — bl. a. på grund av skatteskalans progressivitet — bli något mindre än om den ifrågavarande förmögenheten varit skattepliktig i vanlig ordning.¹ Då sålunda de faktorer, från vilka bortsetts vid uppskattningen av den årliga skatteförlusten till 60 procent av statens räntebesparing, äro av både höjande och sänkande art och av tämligen ringa storleksordning, torde det vid en överslagsberäkning vara tillåtligt förutsätta, att de väga någorlunda jämnt och ej föranleda någon större ändring av den nämnda procentsiffran.

Klass	Förmögenhet i milj. kr.	Arvsskatt	
		i milj. kr.	i %
I	253·7	7·8	3·1
II	80·3	4·5	5·6
III	1·6	0·2	12·5
IV	18·2	2·0	11·1
Samtliga	353·8	14·5	4·1

Om man tänker sig, att ett förmögenhetsbelopp på två miljarder indrages genom engångsskatt och att detta eljest förr eller senare skulle belagts med arvsskatt enligt ovan angivna procentsatser, kan den totala förlusten i arvsskatt alltså anslås till 82 milj. kr. Fördelas detta belopp på 35 år, blir den årliga minskningen av arvsskatten 2·3 milj. kr., vilket belopp utgör 3·2 procent av de 70 milj. kr., som i detta fall utgör statens årliga räntebesparing på grund av engångsskatten. Detta blir alltså resultatet, om arvsskatten likställes med de årliga skatterna. Betraktas emellertid även arvsskatten som en förmögenhetsindragning, bör den årliga skatteförlusten vid en minskning av arvsskatten anses omfatta endast räntan på det uteblivna skattebeloppet. Med detta betraktelsesätt kommer man därför till en lägre procentsats för den årliga skatteförlusten. (En approximativ kalkyl kan ske på följande sätt: nuvärdet av de 82 milj. kr., som komma att förloras under loppet av cirka 35 år, utgör vid en räntesats av 3½ procent 48 milj. kr., den årliga räntan efter samma räntefot 1·7 milj. kr., vilket utgör endast 2·4 procent av de 70 milj. kr., vartill statens räntebesparing i detta fall beräknats.) — Då tarifferna för arvsskatten höjts sedan år 1932 och då av förut anförda skäl (se s. 33) en ytterligare höjning kan anses befogad, bör man emellertid räkna med att arvsskatten i framtiden kan komma att utgå med väsentligt högre procentsatser än som ligga till grund för den här gjorda beräkningen och att därför den av engångsskatten orsakade årliga skatteminskningen måste höjas i motsvarande grad.

¹ Om engångsskatten har till följd, att förmögenhetstaxeringen blir mera effektiv än förut, kommer förmögenhet att indragas, som förut varit skattepliktig men ej uppgiven (till sitt rätta värde) för taxeringsmyndigheterna. I detta fall komma alltså de årliga skatteintäkterna ej att nedgå på grund av engångsskatten utan tvärtom kan man räkna med en ökning av desamma i relation till förut erhållna belopp. Om de verkliga intäkterna efter engångsskatten jämföras med vad som skulle kunna ha erhållits, om den effektivare taxeringen kommit till stånd utan samband med engångsskatten, föreligger dock en minskning. Endast om engångsskattens införande betraktas som ett nödvändigt villkor för en effektivisering av taxeringsarbetet, bör man underlåta att räkna med denna potentiella skatteförlust. Anledning föreligger därför ej att uppföra detta fall som ett undantag från den allmänna regeln.

De ovan anförda kalkylerna ha baserats på det antagandet, att de nuvarande höga skatterna på inkomst och förmögenhet komma att bli bestående också i framtiden. Såsom redan förut framhållits, kan man emellertid under gynnsamma förutsättningar räkna med möjligheten att efter krigets slut nedbringa statens löpande utgifter och därmed även de årliga skatterna. Särskilt om denna skattesänkning kommer att innefatta en mildring av den nu gällande höga toppbelastningen av stora förmögenhetsinkomster, kommer den av engångsskatten orsakade årliga skatteförlusten att reduceras. Även om man räknar med en så kraftig sänkning av denna förlust som från 60 till 50 procent av räntebesparingen, kommer emellertid den årliga nettobehållningen av en engångsskatt å två miljarder ej att stiga mer än från 28 till 35 milj. kr. Även efter höjningen är denna nettobehållning ej så stor att den spelar någon avgörande roll.

Slutsatsen blir därför, att en engångsskatt av den relativt moderata storleksordning, varmed här räknats, knappast kan väntas medföra någon mera väsentlig förbättring av svenska statens inkomstställning. Detta beror bl. a. på att avkastningen av den förmögenhet, som skulle bli föremål för indragning, redan förut till mer än hälften uppbäres av det allmänna i form av årliga skatter.

2. Verknningar från skattdragarnas synpunkt.

Ovan har framhållits, att en engångsskatt på omkring två miljarder sannolikt ej skulle medföra en större årlig nettobehållning för staten än cirka 30 milj. kr. Häri ligger, att den sammanlagda försämringen i inkomstställningen för dem, som betala skatten, blir av samma ringa storleksordning. Visserligen uppgår den av skatten framkallade reduktionen av förmögenhetsinkomsterna till mer än dubbla beloppet, men då samtidigt de årliga skatterna på den indragna förmögenheten och dess avkastning försvinna, blir skattebetalarnas samlade nettoförlust under här angivna förutsättningar ej större än nu nämnts. Vid en nationalinkomst på bortåt 15 miljarder kan en inkomstöverflyttning på 30 milj. kr. från förmögenhetsinnehavarna till staten, d. v. s. till samtliga skattdragare, ej tillmätas någon större betydelse. Även om hela beloppet slogs ut på de 90 procent av befolkningen, som tillhöra den lägre inkomstklassen (under 3 000 kr. per år enligt 1934 års inkomstförhållanden), skulle resultatet blott bli en inkomstökning av cirka 10 kr. per taxerad individ. Och inom förmögenhetsinnehavarnas led kan engångsskatten snarare sägas öka än minska inkomstfördelningens ojämnhet. För de mindre förmögenhetsinnehavarna, som ej förut voro så hårt belastade med årliga skatter, medför nämligen förmögenhetsindragningen en relativt mindre årlig skattebesparing än för de större förmögenhetsinnehavarna. (De senare kunna ju i sådana fall, då den årliga beskattningen uppgått till 100 procent av den indragna förmögenhetens avkastning, ha samma behållna inkomst efter som före engångsskattens erläggande.) Som förut framhållits,

är den inkomstutjämnande effekten av en moderat engångsskatt därför på det hela taget ganska obetydlig. Om det hade varit fråga om en mycket stor engångsskatt (i det svenska fallet exempelvis 10 miljarder) och om de privata förmögenheterna ej förut hade varit underkastade en hård årlig beskattning, skulle förutsättningarna för en genom engångsskatt framkallad utjämnning av inkomstfördelningen ha varit mer gynnsamma.

Med avseende på förmögenhetsfördelningen blir engångsskattens effekt däremot av helt andra dimensioner, då de privata förmögenheterna måste reduceras med engångsskattens hela belopp. Under det att inkomstminskningen är jämförelsevis betydelselös och lätt att bära, kan den relativt stora kapitalreduktionen medföra avsevärda svårigheter för den skattskyldige.

De berörda svårigheterna växla från fall till fall beroende på hur den skattskyldige har sin förmögenhet placerad. I detta hänseende kunna förmögenhetsägarna uppdelas i tre huvudkategorier:

1) Innehavare av betalningsgilla tillgångar, d. v. s. kontanter, banktillgodohavanden, obligationer o. d. — För dem föreligger ingen svårighet att betala engångsskatten på föreskrivet sätt.

2) Innehavare av lätt realiserbara tillgångar, exempelvis börsnoterade aktier. — Dessa tvingas att sälja eller belåna en erforderlig del av sina förmögenhetstillgångar, varvid resultatet i förra fallet sannolikt blir en kursnedgång som orsakar dem en extra förmögenhetsförlust. Även om denna förlust, efter vad ovan anförts, kan reduceras på olika sätt, måste den beaktas vid ett bedömande av skattens verkningar. (Att en aktieförsäljning, som företages för att möjliggöra erläggandet av engångsskatten, ej bör medföra skatteplikt för eventuell realisationsvinst, har redan förut framhållits.) En belåning av tillgångarna är åter förknippad med de olägenheter som anges under 3).

3) Innehavare av svårrealiserbara tillgångar, exempelvis aktier i mindre företag, kapital placerat i egen rörelse eller i egen fastighet etc. — Då en förmögenhetsrealisation i dessa fall kunde medföra mycket stora olägenheter, bör staten (såsom framhållits i bilaga 3) på ett eller annat sätt sörja för att den skattskyldige, om han så önskar, kan få belåna ifrågavarande tillgångar på skäligen villkor. Trots detta hänsynstagande till den skattskyldiges intressen kan förfarandet, som förut påpekats, medföra stora nackdelar för honom, då en senare försämring av hans förmögenhetsställning (exempelvis orsakad av en nedgång av konjunkturerna) kan medföra en ökning av skuldbördans tryck, varigenom han kan komma att träffas avsevärt hårdare av engångsskatten än som avsetts vid skattens utmätande. Den nu anförda omständigheten torde få anses som en av engångsskattens största olägenheter.

En annan olägenhet, som engångsskatten har från skattdragarnas synpunkt och som också berörts i det föregående, ligger däri att skatten sannolikt kommer att träffa sådana förmögenhetsägare hårdast, som varit förlorande part under den rådande krigskonjunkturen. För obligationsinnehavare, innehavare av bankfordringar och andra s. k. passiva kapitalister, vilka fått sin reala förmögenhetsställning försämrad genom den pågående prisstegringen, kan

nämligen förmögenhetstaxeringen förutsätts bli avsevärt mera effektiv än för flertalet aktieägare (när aktierna ej äro börsnoterade) och innehavare av reala kapitaltillgångar, för vilka penningvärdets försämring ofta medfört vinster. Dock är att märka, att den grupp av förmögenhetsägare, som nu åsyftas, i mindre grad än ägare av realkapital träffas av engångsskattens depressiva verkningar och ej heller i samma utsträckning som dessa nödgas belåna sina tillgångar för att kunna erlagga engångsskatten.

Innan definitiv ställning tages till frågan om engångsskattens införande i Sverige, torde det vara nödvändigt att skattens verkningar i nu berörda hänseenden, vilka verkningar givetvis äro i hög grad beroende av skattens utformning, underkastas en mera ingående utredning. Den sammanställning av tillgängligt statistiskt material, som givits i bilaga 2, synes dock ge ett visst stöd åt den åsikten, att de olägenheter, som engångsskatten ovan visats medföra för vissa kategorier av skattdragare, på det hela taget ej äro av den betydelsen, att de förhindra upptagandet av en engångsskatt av måttlig storlek i Sverige. Framför allt kan hänvisas till de för skatten gynnsamma siffror för förmögenhetsägarnas likviditet, som givits i slutet av bilagan. I övrigt ger denna också vissa hållpunkter för ett bedömande av vilka socialklasser som företrädesvis komma att träffas av engångsskatten.

För det fall att engångsskatten uppfattas som ett alternativ till en successiv amortering av statsskulden genom inkomstmedel från driftbudgeten, har man att jämföra de nu antydda verkningarna av engångsskatten med de verkningar som uppkomma vid ett bibehållande av den nuvarande högt uppdrivna årliga skattebelastningen under en viss period efter krigets slut. Detta senare alternativ framstår givetvis som mer betungande för alla slag av arbetsinkomster men torde även träffa vissa kategorier av förmögenhetsägare hårdare än en engångsskatt: i de fall, då engångsskatten medför en obetydlig reduktion av den behållna förmögenhetsinkomsten, kan denna nämligen mer än väl tänkas bli kompenserad genom den sänkning av det allmänna skattetrycket som möjliggöres genom engångsskattens upptagande. Vid valet mellan dessa två metoder har man alltså att observera nu antydda olikheter i fråga om skattebördans fördelning på olika samhällsgrupper. Emellertid måste härvid även tagas hänsyn till de båda metodernas verkningar i övriga hänseenden, vilka nu i korthet skolas skisseras.

3. Verkningar i övriga hänseenden.

En fråga, som knappast berörts i det föregående, gäller engångsskattens inverkan på det totala sparandet i samhället. Svaret på denna fråga blir givetvis i hög grad beroende av sättet för skattens upptagande och av då rådande ekonomiska förhållanden. Mera generellt torde emellertid kunna påstås, att sparandet påverkas i olika riktningar, men att nettoeffekten i regel torde bli någon ökning. Effekten går i riktning av ett minskande, i den mån engångsskatten medfört en sådan utjämning av inkomstfördelningen, som blir

av betydelse för sparandet. Men med hänsyn till att denna utjämning vid en måttlig skatt är mycket obetydlig och i alla händelser ej berör de större och särskilt sparkraftiga arbetsinkomsterna, måste även den härav orsakade minskningen av sparandet antagas bli skäligen ringa. Av större betydelse är den omständigheten, att farhågor för en framtida engångsskatt kunna minska allmänhetens lust att öka sin förmögenhet genom sparande och i en del fall ge upphov till kapitalkonsumtion. Å andra sidan är att märka, att engångsskatten kan förväntas ge upphov till ett ökat sparande i sådana fall, då den skattskyldige vill motverka den av skatten förorsakade förmögenhetsminskningen. Om han upptagit lån för att få medel till skattens erläggande, blir han för övrigt ofta tvungen att genom successiv amortering av lånet bringa upp sin förmögenhet till den förutvarande nivån. Denna tendens till ökning av det totala sparandet kan i flertalet fall antagas vara avsevärt starkare än den förutnämnda tendensen till minskning.

Det är av intresse att jämföra engångsskattens nu angivna verkningar med det resultat som skulle ernås i fråga om sparandet, om man ersatte denna skatt med en relativt hög inkomstbeskattning under en följd av år. I detta senare fall tvingas flertalet skattdragare att inskränka sin löpande konsumtion, och om de härigenom frigjorda medlen användas till statsskuldens amortering, kan ett kollektivt tvångssparande sägas föreligga. Detta möjliggör en förbättring av statens förmögenhetsställning utan att en motsvarande försämring inträder för skattdragarnas vidkommande. Följden blir alltså en ökning av den samhälleliga kapitalbildningen, som direkt eller via bankerna finansieras genom de likvider som erhållits av staten för de inlösta statsskuldbevisen. Dessa likvider bidraga för övrigt att lätta läget på penning- och kapitalmarknaderna och underlätta härigenom bibehållandet av relativt låga räntor. I så måtto kan en dylik successiv amortering av statsskulden sägas ställa sig fördelaktigare från kapitalbildningssynpunkt än en engångsreduktion finansierad genom förmögenhetsindragning. Det bör dock tilläggas, att en relativt hög inkomstbeskattning kan utöva ett oförmånligt inflytande på den produktiva verksamheten och att den också ogynnsamt påverkar det frivilliga sparandet, vilka verkningar i stort sett torde kunna undvikas vid en rationellt ordnad engångsskatt å förmögenhet. Betydelsen av det företräde, som i dessa senare hänseenden kan tillerkännas engångsskatten, får bedömas med hänsyn till omständigheterna i det konkreta fallet.

I fråga om engångsskattens allmänna inverkan på kapitalmarknaden bör vidare framhållas, att den utövar en tryckande effekt särskilt på aktievärdena men i viss mån även på fastighetsvärdena och andra värden av reala kapitaltillgångar. Denna effekt sammanhänger ej direkt med själva skatteuppbörden utan snarare med de åtgärder, som före denna träffats av de skattskyldiga. Om skatten skall erläggas i obligationer eller kontanter, måste nämligen många personer sälja andra värden — och härvid komma framför allt aktier i betraktande — för att komma i besittning av dylika betalningssgilla tillgångar. Köparna härvidlag äro personer, som förut haft sitt kapital placerat i obligationer, banktillgodohavanden eller på liknande sätt. Kursned-

gången för aktierna, resp. prisfallet för fastigheterna etc., måste därför vara så betydande, att den gör dessa senare kapitalägare benägna att utbyta sina förutvarande relativt säkra placeringar mot de mera riskfyllda, som representeras av investeringar i aktier och reala tillgångar.

Vad sedan angår de direkta verkningarna av skattens erläggande till staten och av statens användning av skattemedlen, kunna dessa gå antingen i expansiv eller i kontraktiv riktning, beroende på hur förfarandet anordnas. Det torde i detta sammanhang ej vara behövt att närmare ingå på dessa olika möjligheter. Om transfereringsfrågan ordnas på ett sådant sätt som antytts i inledningen till denna avdelning, behöver nämligen engångsskattens upptagande ej påverka kapitalmarknaden i någon bestämd riktning. Härvid förutsättes dock, att de operationer på den öppna marknaden, som företagas av statens organ i samband med att de kontanta skattemedlen inflyta, målmedvetet inriktas på att motverka den av skattebetalningen framkallade åtstramningen av marknaden. Det kan härvid bli nödvändigt att särskilt stödja sådana kreditinstitut, vilkas likviditet försämrats genom skattebetalningen. Då en viss åtstramning av marknaden kan väntas äga rum redan före betalningsterminen — på grund av de skattskyldigas förberedelser för skattebetalningen — torde åtgärder i antydd riktning böra vidtagas även innan de kontanta skattebeloppen influtit.

Även vid en tillämpning av dessa principer kvarstår emellertid den förstnämnda depressiva effekten på värdena av aktier och reala tillgångar. Denna effekt är givetvis av konjunkturdämpande karaktär. Då engångsskatten, såsom nyss anförts, samtidigt kan tänkas medföra en ökning av sparandet, förhöjes därigenom skattens inverkan på konjunkturerna i samma riktning. På grund härav måste skattens betydelse för den ekonomiska utvecklingen bedömas mycket olika, om skatten införes under en nedåtgående eller under en uppåtgående konjunktur. I förra fallet förstärker skatten konjunkturedgången, i senare fallet verkar den däremot i konjunkturstabiliserande riktning.

Man kan härav draga den viktiga slutsatsen, att en engångsskatt, som införes en kort tid efter krigets slut, då prisnivån är fallande och företagarverksamheten osäker, kan försvåra en konjunkturstabiliserande politik, under det att skattens införande under en krigskonjunktur med stigande prisnivå kan underlätta en dylik politik.

4. Sammanfattning.

Den föregående framställningen har ej fört fram till någon bestämd uppfattning angående det befogade i att upptaga en engångsskatt å förmögenhet i Sverige år 1944 eller den närmaste tiden därefter. I själva verket torde ett ställningstagande härvidlag förutsätta en mera ingående utredning av vissa sidor av frågan än här kunnat presteras. Vissa mera allmänna slutsatser torde dock kunna dragas av den gjorda undersökningen.

Först och främst förutsätter engångsskatten en mycket omsorgsfull planering av såväl taxerings- som uppborðsförfarandet. Med hänsyn till att de

problem man härvid ställes inför äro avsevärt mera svårlösta vid en relativt stor engångsskatt än vid en skatt av mera moderat storleksordning, torde under nuvarande förhållanden endast en skatt av den senare typen komma i fråga för Sveriges vidkommande.

Även en dylik skatt (på cirka 2 miljarder) medför vissa olägenheter för skattdragarna och näringslivet, särskilt i den mån den minskar företagens produktiva kapitaltillgångar eller föranleder en ökad skuldsättning för de skattskyldiga. Det förefaller emellertid ej sannolikt, att dessa olägenheter skulle få den omfattningen och betydelsen, att de kunna anses utgöra något avgörande skäl mot skatten, om denna synes motiverad av andra grunder.

Det oftast anförda motivet för en engångsskatt å förmögenhet, nämligen att den möjliggör en reduktion av ett genom statsskuldens ökning framkallat abnormt årligt skattetryck, torde i det svenska fallet ej kunna tillmätas någon större bärkraft. Över huvud hänför sig detta argument till en engångsskatt av helt andra proportioner än den som ifrågakommer i Sverige. Dessutom tillkommer i det svenska fallet den omständigheten, att statens årliga netto-behållning av engångsskatten i så hög grad reduceras genom den av skatten orsakade nedgången av de årliga skatterna. På grund härav får skatten också en relativt liten betydelse som inkomstutjämnande faktor.

Till förmån för en engångsskatt i Sverige kan emellertid anföras följande finanspolitiska argumentering. Den inom svensk statshushållning hävdvunna principen, att lånefinansiering på längre sikt endast får användas för inkomstgivande investeringar, bör i möjlig mån upprätthållas även i nuvarande läge, trots att det otvivelaktigt varit nödvändigt att täcka statens stora försvarsutgifter under krigsperioden genom upplåning och trots att den härigenom framkallade »deadweight»-belastningen av statsfinanserna efter fredsslutet kanske ej blir större än att den mycket väl kan uthärdas. Det skulle tydligen föra till orimliga konsekvenser, om ett frångående av den grundläggande principen varje gång skulle kunna motiveras med att den därmed förknippade ökningen av statens årliga räntebörda vore av relativt liten betydelse. Om det av tekniska skäl varit nödvändigt att tillgripa lånefinansiering i vissa fall, då skattefinansiering skulle använts enligt den grundläggande principen, bör därför den härvid uppkomna disproportionen mellan statens och de enskildas förmögenhetsställning snarast möjligt korrigeras genom lämpliga åtgärder. I förevarande fall kan denna disproportion väntas nå en sådan omfattning, att en engångsbeskattning av den privata förmögenheten måste tagas under allvarligt övervägande som det mest effektiva medlet att på kort tid nedbringa statsskulden till normal storlek i förhållande till nationalinkomsten.

Det sålunda motiverade programmet för statsfinansernas sanering bör dock ej forceras fram utan bör noga anpassas efter de krav som den ekonomiska utvecklingen kan komma att ställa på statens finansiella politik. Vad engångsskatten angår bör sålunda beaktas, att den har ett påtagligt konjunkturdämpande inflytande. Är kriget slut vid ingången av år 1944 och väntas utvecklingen gå i depressiv riktning någon tid framåt, kan det alltså

befaras, att en då upptagen engångsskatt skulle skärpa denna tendens och därigenom försvåra statens konjunkturstabiliserande politik. Om man i detta fall reflekterar på att upptaga en dylik skatt, är det därför tillrådligt att vänta därmed till dess att »fredskrisens» svåraste rubbningar övervunnits och det ekonomiska läget blivit någorlunda stabiliserat. Det definitiva avgörandet rörande engångsskatten kan alltså uppskjutas till en framtida tidpunkt, då man bättre kan jämföra skattens verkningar med följderna av de andra åtgärder, som alternativt kunna tillgripas. Det viktigaste alternativet till en engångsskatt utgör i detta fall en motsvarande avbetalning av statskulden genom en kraftig överbalansering av budgeten under en period av fem à sex år. Genomförandet av detta senare program förutsätter, att det nuvarande höga skattetrycket blir bestående en viss tid framåt efter krigets slut, även om en reduktion vore möjlig på grund av en minskning av statsutgifterna. Vid en jämförelse mellan dessa alternativ kan det betraktas som en fördel hos engångsskatten, att man undviker de ogynnsamma verkningar beträffande den produktiva verksamheten, som uppkomma genom en fortsatt hög inkomstbeskattning, medan däremot det senare alternativet i större grad än engångsskatten befrämjar den samhälleliga kapitalbildningen.

Fortsätter åter kriget ännu år 1944 och framstå fredsutsikterna då alltjämt såsom ovissa, tala däremot övervägande skäl för att ej skjuta avgörandet rörande engångsskattens införande på framtiden. En år 1944 upptagen engångsskatt kan nämligen i detta fall också motiveras som ett led i en skärpt konjunktur- och prisstabiliserande politik och kan alltså på det hela taget väntas medföra gynnsammare verkningar än en motsvarande skatt upptagen efter kriget. Om härtill lägges, att den av kriget orsakade försämringen av statsfinanserna i detta fall måste antagas få en större omfattning, kan alltså en i flera avseenden starkare argumentering anföras för engångsskatten än i förra fallet, samtidigt som också en skärpning av skatten framstår såsom befogad. Det har här framhållits, att skattens upptagande i detta fall ej bör utesluta en ytterligare avbetalning av statsskulden genom bibehållandet av en relativt hög inkomstbeskattning under några år efter krigets slut.

Även om statsskulden nedbringas genom engångsskatt eller genom inspråktagande av inkomstmedel under en följd av år, kommer alltjämt så stor del av skuldökningen att kvarstå, att även andra åtgärder behöva vidtagas för statsfinansernas sanering. De åtgärder, som härvid främst komma i beaktande, äro ett införande av den föreslagna värdestegringskatten å fastigheter, en höjning av arvs- och gåvoskatten samt en reform av realisationsvinstbeskattningen.

BILAGOR

PLATE 1

Engångsbeskattning av förmögenhet i andra länder.

Diskussionen rörande en engångsskatt å förmögenhet har varit livligast i *England*, som sedan gammalt haft en mycket stor statsskuld. Efter Napoleonkrigens slut uppgick den sålunda till £ 850 milj., vilket beräknats motsvara ungefär en tredjedel av Englands dåvarande nationalförmögenhet. Planen på en capital levy framfördes då av ingen mindre än Ricardo (se dennes Works, s. 149 och 545—546), men den kom ej till utförande. Man fortsatte i stället att långsamt amortera skulden, och denna nådde 1895 sin lägsta nivå med £ 660 milj. På grund av Englands enastående materiella utveckling under detta århundrade fick skuldbördan samtidigt en allt mindre real betydelse.

Genom Krim- och boerkrigen ökades skulden sedan åter, så att den 1914 uppgick till £ 707 milj. Världskriget medförde en tiodubbling av skulden, och då den i början av 1920-talet hade nått siffran £ 7 800 milj., ansågs den åter motsvara ungefär en tredjedel av nationalförmögenheten. Det var då Labour Party lancerade det förslag om en capital levy på £ 3 000 milj., som omnämns i promemorian. Skatten skulle träffa alla fysiska personer med en förmögenhet över £ 5 000 och stiga efter en progressiv skala, vars maximisats på 60 procent tillämpades på den del av förmögenheten, som översteg 1 milj. pund. Skatten kom härigenom att utgöra 5·5 procent av en förmögenhet på £ 10 000, 32·8 procent av en förmögenhet på £ 100 000 och 50·2 procent av en förmögenhet på £ 1 000 000. Den skulle erläggas i kontanter, statspapper eller andra börsnoterade papper med halva beloppet inom ett år och återstoden inom två eller tre år. Ett särskilt organ skulle ordna med krediter, när så behövdes, mot inteckning i den skattskyldiges tillgångar. Taxeringen av den skattepliktiga förmögenheten skulle ske efter samma grunder som i fråga om arvskatten. I sådana fall, då det ej var möjligt att avsluta den under taxeringsåret, fick man tills vidare nöja sig med en provisorisk taxering.

Detta förslag diskuterades livligt under några år i England, men trots energiska aktioner från arbetarpartiets sida ledde det ej till något praktiskt resultat. Colwynkommittén avgav 1927 ett ganska negativt utlåtande över skatten: den genom skatten möjliggjorda reduktionen av statsskulden var ej tillräckligt betydande »to justify an experiment so large, difficult and full of hazard»; skatten skulle för övrigt bli »highly injurious to the social and industrial life of the community». Hösten samma år strök även arbetarpartiet engångsskatten på sitt politiska program.

I *Tyskland* upptogs redan 1913 en mindre engångsskatt å förmögenhet, som gavs namnet »Wehrbeitrag». Den var av ungefär samma karaktär som den svenska »värns-katten» av år 1915, varför ett mera utförligt omnämnande här synes överflödigt.

En engångsskatt av ungefär samma storleksordning som den capital levy, som planerats i England, var åter det »Reichsnotopfer», som på förslag av finansminister Erzberger antogs i Tyskland år 1919. Skatten beräknades ge cirka 40 000 milj. RM. och skulle användas till en nedbetalning av Tyska rikets statsskuld, som på grund av kriget stigit från 5 000 milj. till 92 000 milj. RM. Skattesatsen var 10 procent för juridiska personer (vilka i motsats till vad som var fallet i det engelska skatteförslaget voro skattskyldiga vid sidan av de fysiska personerna) och 10—65 pro-

cent för fysiska personer; den lägsta skattesatsen gällde för de första 50 000 RM. och den högsta de förmögenhetsbelopp som överstego 7 milj. RM. Skattesatsen för olika förmögenhetsbelopp framgår av nedanstående sammanställning:

Förmögenhet i RM.	Procent
100 000.....	10·4
200 000.....	12·6
500 000.....	18·0
1 000 000.....	24·4
5 000 000.....	45·4
10 000 000.....	54·2

Det skattefria beloppet utgjorde till en början blott 5 000 RM. för ogifta och 10 000 RM. för gifta, men dessa belopp höjdes sedan till resp. 10 000 och 15 000 RM. Hårtill kommo vissa skattelättnader för familjer med barn. Skatteplikten omfattade principiellt hela nettoförmögenheten, uppskattad efter saluvärdet, men viktiga undantag till den skattskyldiges förmån gjordes såväl i fråga om fastigheter som vid uppskattningen av bolagsförmögenheterna. Möbler och husgeråd voro i stort sett skattefria. Skatt utgick endast för smycken och konstföremål, om de inköpts under kriget till ett sammanlagt värde av 1 000 RM., eller om de i övrigt hade ett värde överstigande 20 000 RM., räknat per varje föremål; i detta fall hade skatten emellertid begränsats till 10 procent. Endast spetsbelopp ej jämnt delbara med 500 skulle inbetalas före den 1 okt. 1920. I övrigt kunde den skattskyldige få skatten ersatt med en »Tilgungsrente» på 6·5 procent, av vilken 1·5 procent räknades som amortering, varigenom skatten blev slutbetald på 26 år. För fastigheter utgjorde den motsvarande annuiteten 5·5 procent, varigenom amorteringstiden utsträcktes ända till 46 år.

På grund av inflationen i Tyskland under de följande åren blev skatten ett uppenbart fiasko. Särskilt ödesdiger blev bestämmelsen att skattebetalningen kunde fördelas över så många år. Visserligen sökte man genom en ny lag av 1920 påskynda skattebetalningarna, men eftersom skattebeloppen ej höjdes trots penningvärdets fortgående försämring, fick skatten en jämförelsevis allt mindre betydelse. I den följande kritiken av skatten har även framhållits, att taxeringsmaterialet var alltför bristfälligt för att kunna tåla en så stark belastning.

Även andra stater, som fått sin skuldbörda ökad genom världskriget, sökte mildra denna genom en engångsbeskattning av förmögenheten. En engångsskatt av den tyska typen infördes sålunda i *Italien* (1919), *Tjeckoslovakien* (1919), *Österrike* (1921), *Ungern* (1921), *Polen* (1922) och *Grekland* (1923). Nästan överallt blev skatten emellertid en missräkning. Tjeckoslovakien var det enda land, inom vilket skatten gav ett betydande finansiellt resultat (motsvarande 600 à 700 milj. guldfrancs). Skattesatsen varierade i detta fall från 4·5 procent till 50 procent; 15 procent av skatten skulle erläggas inom 30 dagar, medan återstoden kunde erläggas i sex till tio halvårsperioder.

I *Norge* infördes 1921 en »extraordinär förmögenhetsskatt» som kan betraktas som en kompromiss mellan en årlig skatt och en engångsskatt. Skatten skulle nämligen utgå på grundvalen av den årliga förmögenhetstaxeringen, men blott under tio år. Personer, som utvandrade från Norge under denna tid, måste på en gång erlägga hela det belopp som de skulle fått erlägga under hela tioårsperioden. Skattesatserna voro även alltför höga för att skatten skulle kunna tänkas ingå som en varaktig beståndsdel i skattesystemet. På grund av denna skatt blev nämligen den totala skattebördan för en skattskyldig i de högre lägena ofta över 100 procent av inkomsten. Skatteskalen var ganska progressiv: de första 125 000 kr. voro skattefria, nästa 75 000 beskattades med 0·4 procent, nästa 100 000 med 0·5 procent o. s. v. med 3 procent såsom maximum för förmögenhetsbelopp överstigande

30 milj. kr. De influtna skattemedlen (under de första budgetåren cirka 15 milj. kr. om året) skulle ej ingå i statskassan utan avsättas till en särskild fond för vissa syftemål.

Den norska metoden erbjuder vissa fördelar framför en engångsskatt som fördelas över ett flertal år (vilket ju varit den vanliga anordningen). Den årliga skattebördan anpassas nämligen efter den aktuella förmögenhetssituationen. Å andra sidan har metoden från de skattskyldigas synpunkt den nackdelen, att de ej ha någon garanti för att skatten verkligen upphör att utgå efter den från början fastställda tidsperioden. Farhågor i denna riktning ha ej visat sig vara obefogade, eftersom skatten alltjämt förekommer i Norge, om ock i något modifierad form: dels uttages endast en viss del av grundbeloppet och dels får skatten ej medföra en höjning av den totala direkta skattebördan för den skattskyldige över 75 procent av inkomsten.

Att även de av det nuvarande kriget orsakade finansiella problemen på längre sikt ej kunna få en tillfredsställande lösning utan någon slags engångsbeskattning av förmögenhet, förefaller sannolikt. Tills vidare har emellertid en dylik beskattning endast upptagits i tre länder: Italien, Finland och Schweiz.

Engångsskatten i *Italien* sammanhänger med redan avslutade krigiska förvecklingar. Den genomfördes nämligen under åren 1936—1938 för att råda bot på de finansiella sviterna av det abessinska kriget och av interventionen i Spanien. Skatten var av en ganska speciell karaktär, då den avsåg att träffa de vinster, som tillförts vissa företag på grund av liredevalveringen. Den upptogs i två omgångar: först infördes en 10-procentig kapitalskatt på aktie- och kommanditbolag och därefter en motsvarande $7\frac{1}{2}$ -procentig skatt å kapital, nedlagt i industriella företag, vilka ej vore aktie- eller kommanditbolag. Vissa mindre företag voro befriade från skatten. Den skulle i de flesta fall erläggas i poster fördelade inom en period av tre år.

Från svensk synpunkt är den *finska* »förmögenhetsöverlåtelseskatten» av större intresse. Den antogs i augusti 1940 för att finansiera de från staten utgående ersättningarna för förluster, som åsamkats enskilda personer och företag i samband med vinterkriget mot Ryssland 1939—1940. Skatten beräknas inbringa omkring 6 000 milj. mark, vilket torde motsvara ungefär en fjärdedel av Finlands nationalinkomst (det motsvarande beloppet för Sverige skulle alltså utgöra cirka 3 000 milj. kr.). Den skattefria gränsen har satts så lågt som 40 000 mark, och skatten utgår därefter efter en progressiv skala, som börjar med 2·5 procent och successivt stiger till 15 procent vid en förmögenhet av 6·4 milj. mark. Progressiviteten upphör därefter för juridiska personer men fortsätter för fysiska personer ända till 20 procent, vilken skattesats nås vid en förmögenhet av 50 milj. mark. För barnlösa personer över 24 år höjes skattebeloppet med 40 procent. Skatten uppbäres från och med våren 1941 i tio halvårsrater. Som skattelikvid kan vid första uppbörden även av finansministeriet godkända värdepapper användas. Man räknar emellertid ej med att denna bestämmelse skall få någon större betydelse, eftersom flertalet aktier avsevärt stigit sedan den 1 juli 1940, vilken tidpunkt blivit bestämmande för deras beskattningsvärde. Av särskilt intresse är den bestämmelsen, enligt vilken större inhemska aktiebolag ha rättighet att erlägga skatten med bolagets egna aktier i samband med en motsvarande höjning av aktiekapitalet. De nya aktierna skulle ha prioritetsrätt till en utdelning av minst $4\frac{1}{2}$ procent, så länge vinstmedlen därtill förslå, men skulle å andra sidan vara utan rösträtt. Även den ifrågavarande rätten väntas ej bli begagnad i någon större utsträckning, dels därför att bolagen frukta statens inblandning i sina affärer, dels därför att åtgärden av allmänheten kan tolkas som ett tecken på illikvid ställning.¹

Då de influtna skattemedlen ej skola användas till en avbetalning av statsskul-

¹ Jfr Suviranta, Krigsförluster och ersättningsproblem i Finland, Suppl. till Svenska Handelsbankens Index, mars 1941.

den utan till utbetalning av ersättningar på grund av vinterkriget, kompliceras givetvis lösningen av överföringsproblemet. I den mån de som lyft ersättningsbeloppen öka sin efterfrågan efter varor och tjänster, som ingå i den årliga nationalprodukten, ökas givetvis faran för en inflationsartad prisutveckling. Med hänsyn till att det svenska finansproblemet ligger till på ett annat sätt, torde det dock ej vara nödvändigt att i detta sammanhang närmare ingå på denna sida av det finska problemet. — De från skatteteknisk synpunkt mest diskutabla dragen i den finska lagstiftningen utgöras dels av skattskyldighetens utsträckning till även juridiska personer, dels av skattebetalningens fördelning över en femårsperiod. I båda fallen har såsom motiv anförts, att det i annat fall ej hade varit möjligt att uppbringa ett så stort kapitalbelopp som erfordrades för att täcka statens utgifter. Det härvid förda resonemangets riktighet kan emellertid ifrågasättas. Framför allt kan befaras, att den fortgående prisstegringen i Finland kommer att successivt minska skattens reala betydelse (i likhet med vad som blev fallet i fråga om Tysklands »Reichsnotopfer» av år 1919). Eftersom Finlands finansläge i grund förändrats genom det nya kriget mot Ryssland, kan det emellertid förväntas att en omprövning av hela det ifrågavarande skatteproblemet så småningom visar sig nödvändig.

Vad slutligen angår det »einmaliges Wehropfer», som infördes i Schweiz år 1940, är det av betydligt mindre dimensioner. Det beräknades nämligen inbringa blott 550—600 milj. fr., vilket, då den schweiziska nationalinkomsten räknad i francs är ungefär en tiondel lägre än den svenska räknad i kronor, ej motsvarar ens en tredjedel av det förmögenhetsoffer, som diskuterats för Sveriges vidkommande. Skatten träffar ej endast fysiska utan även juridiska personer. Men för de senare är skattesatsen blott 1·5 procent av nettoförmögenheten (inklusive aktiekapital och reservfonder). För fysiska personer stiger skattesatsen från 1·5 procent till 4·5 procent; maximisatsen tillämpas för förmögenheter över 1 250 000 fr. Den skattefria gränsen för fysiska personer är satt så lågt som till 5 000 fr., men den höjes till 10 000 fr. för förmögenhetsägare, som ej driva någon förvärvsverksamhet eller som, om de göra detta, samtidigt ha underhållsskyldighet gentemot andra personer, och till 20 000 fr. i sådana fall, då sådan underhållsskyldighet föreligger utan att förmögenhetsägaren driver någon förvärvsverksamhet. Den skattepliktiga förmögenheten omfattar all fast och lös egendom med avdrag för skulder; i densamma inräknas även återköpsvärdet av kapital- och ränteförsäkringar. Av inre lösören, som användas för hushållet eller för förvärvsverksamhet, avräknas dock 20 000 fr. såsom skattefritt för fysiska personers vidkommande. Förmögenhetstaxeringen hänförs sig till den 1 januari 1940. Skatten är fördelad på tre år och får även erläggas i av förbundet utfärdade obligationer enligt villkor som bestämmas för varje betalningstermin.

Då de årliga skatterna på förmögenhetsägare äro relativt låga i Schweiz (i alla händelser i jämförelse med motsvarande skatter i Sverige), torde kunna förutsättas, att en på tre år fördelad skatt av så måttlig storlek som ovan angivits i flertalet fall kommer att bestridas med förmögenhetens avkastning. Det är alltså här egentligen ej fråga om en »förmögenhetsöverlåtelseskatt» utan snarare om en temporär extrabelasning av förmögenhetsinkomsten.¹ De svårigheter, som äro förenade med en skatt av den förra typen, har man därför till största delen undgått i den schweiziska engångsskatten. Härav följer emellertid, att denna skatt ej i alla avseenden kan tjäna till mönster vid konstruktionen av en svensk engångsskatt. Den senare hänförs sig nämligen till en tidpunkt då den av kriget förorsakade belastningen av statsfinanserna fått en sådan omfattning, att en engångsskatt, som skall medföra en mera väsentlig minskning av statsskulden, måste få karaktären av en förmögenhetsindragning.

¹ Att denna tolkning av skattens karaktär torde vara riktig framgår av det förhållandet, att för närvarande planeras upptagandet av ett nytt »Wehropfer» enligt i huvudsak samma grunder som ovannämnda och med en beräknad avkastning av cirka 500 milj. kr.

Uppgifter angående förmögenhetsfördelningen i Sverige.

Den svenska nationalförmögenhetens storlek.

Enligt Flodströms uppskattning skulle den svenska nationalförmögenheten år 1908 ha uppgått till 15 miljarder kronor, varav 10 miljarder utgjordes av fast och 5 miljarder av lös egendom. Beträffande nationalförmögenhetens storlek under senare tid föreligger ingen undersökning liknande den av Flodström utförda. En överslagsberäkning med utgångspunkt från denna synes dock ge vid handen, att värdet av den lösa egendomen sedan år 1908 ökat i något starkare proportion än värdet av den fasta. Om man bortser från tillgångar och skulder i utlandet torde sålunda Sveriges nationalförmögenhet år 1939 kunna uppskattas till omkring 50 miljarder. Som nedanstående sammanställning utvisar, skulle nationalförmögenheten enligt denna beräkning ha stigit något långsammare än nationalinkomsten, vilket ej förefaller osannolikt med hänsyn till lönenivåns kraftiga uppgång under ifrågakvarande trettioårsperiod.

	1908 Milj. kr.	1939 Milj. kr.	1939 i procent av 1908
Nationalinkomst.....	2 800	11 500	400
Fastighetsvärde	10 000	30 000	300
Värde av lös egendom.....	5 000 ¹⁾	20 000 ²⁾	400 ²⁾
Nationalförmögenhet.....	15 000	50 000 ²⁾	333 ²⁾

Storleken av den totala förmögenhet, som tillhör enskilda personer m. fl.

Den totala förmögenheten i Sverige, tillhörande enskilda personer, uppgick vid slutet av år 1930 till 15 304 milj. kr. enligt i samband med 1930 års folkräkning införskaffade uppgifter. För senare år föreligger inga fullständiga uppgifter men statistiska centralbyråns sammanställningar över de till särskild skatt å förmögenhet taxerade beloppen lämna viss vägledning vid bedömning av förmögenhetsutvecklingen. Denna statistik omfattar dock endast de skattepliktiga förmögenheterna, d. v. s. för de senaste åren förmögenheter över 20 000 kronor tillhörande enskilda personer samt familjestiftelser och utländska bolag. Vidare bör observeras, att genom den s. k. reduktionsregeln de totala beskattningsbara beloppen bli mindre än de verkliga förmögenheterna. I samband med förslag till uppmjukning av reduktionsregeln (prop. nr 186 vid 1940 års lagtima riksdag) företogs en undersökning av hur densamma verkade. Av kostnadsskäl begränsades undersökningen till att omfatta endast Södermanlands län, där materialet kunde anses representativt. I nedanstående tabell anges förutom centralbyråns uppgifter över de till särskild skatt å förmögenhet taxerade beloppen även de förmögenhetssummor, som kunna framräknas med användning av de vid ovannämnda undersökning erhållna resultaten.

Förmögenheter över 20 000 kr.

Vid slutet av år	Förmögenhet (enl. 1930 års folkräkning)	Enligt taxeringarna till särskild skatt å förmögenhet	
		Beskatt- ningsbar förmögenhet milj. kr.	Beräknad förmögenhet milj. kr.
1930	11 500		
1938		13 178	13 950
1939		12 354	13 150
1940		12 697	13 500
1941		13 462	14 300

Fördelning på storleksgrupper.

Enligt det i samband med 1930 års folkräkning bearbetade materialet från 1931 års taxering fördelade sig förmögenheterna på olika storleksklasser enligt nedanstående:

Förmögenhetsklass 1 000 kr.	Antal personer	Summa förmögenhet 1 000 kr.	Summa inkomst 1 000 kr.
Utan förmögenhet	1 777 692	—	2 745 265
— 10	558 582	1 848 584	904 411
10— 20	143 317	1 958 023	299 612
20— 30	56 319	1 341 120	154 375
30— 50	43 927	1 653 071	169 397
50— 100	29 258	1 990 524	189 468
100— 200	12 051	1 648 036	150 868
200— 300	3 540	855 534	72 845
300— 500	2 501	950 888	74 106
500—1 000	1 545	1 044 913	72 681
1 000—2 000	578	784 667	50 070
2 000—5 000	231	681 523	35 476
5 000—	61	546 746	25 494
Summa	2 629 602	15 303 629	4 944 098

Olika familjemedlemmars förmögenheter ha härvid i allmänhet sammanräknats. Har något egentligt yrke utövats av hustru eller barn ha dock dessas förmögenheter redovisats särskilt liksom även om nämnda personer haft en behållen förmögenhet om minst 50 000 kronor.

För något senare år än 1930 föreligga icke fullständiga uppgifter om förmögenhetens fördelning. Vid 1936 års partiella folkräkning införskaffades dock uppgifter från länsstyrelserna betr. taxeringen samma år och vissa resultat av denna undersökning finnas publicerade i SOU 1937: 42 (s. 300). Då denna folkräkning omfattade c:a 20 procent av befolkningen ha de erhållna resultaten multiplicerats med 5 för att siffrorna skola bli direkt jämförbara med de vid 1930 års folkräkning erhållna. Det är även att märka, att betr. förmögenheter under 1 miljon kronor har endast antalet förmögenhetsägare framräknats av de insamlade uppgifterna medan den totala förmögenheten inom varje storleksklass uppskattats på grundvalen härav.

Förmögenhetsklass 1 000 kr.	Antal personer	Summa förmögenhet 1 000 kr.
— 10	795 205	3 180 820
10— 20	158 880	2 203 010
20— 30	61 725	1 497 410
30— 50	48 100	1 829 905
50— 100	29 455	2 017 905
100— 200	12 555	1 713 415
200— 300	3 260	789 190
300— 500	2 425	918 030
500—1 000	1 380	930 995
1 000—2 000	440	599 200
2 000—5 000	125	366 035
5 000—	55	542 510
Summa	1 113 605	16 588 425

I nyssnämnda betänkande, SOU 1937: 42, redovisades även resultatet av en undersökning betr. taxeringen till särskild skatt å förmögenhet för år 1936 (avseende förmögenheter om mer än 50 000 kronor). Betr. förmögenhetsägare med en be-

skattningsbar förmögenhet av över 400 000 kronor avsågo uppgifterna såväl antalet inom de olika storleksklasserna som den sammanlagda förmögenhetssumman inom varje klass. För förmögenheter under 400 000 kronor angavs endast antalet förmögenhetsägare i de olika storleksklasserna medan förmögenhetssummorna beräknades. — Liknande uppgifter ha även insamlats för 1938 års taxering, härvid redovisades dock förmögenhetsbeloppen endast om de överstege 500 000 kronor.

De sålunda erhållna uppgifterna betr. förmögenheter om över 50 000 kronor ha sammanställts i nedanstående tabell. De tidpunkter, till vilka siffrorna hänföra sig, ha angivits inom parentes.

Förmögenhetsklass 1 000 kr.	Antal förmögenhetsägare				Summa förmögenhet i 1000-tal kronor			
	1930 års folkräkning	1936 års folkräkning (5 ggr.)	1936 års taxering	1938 års taxering	1930 års folkräkning	1936 års folkräkning (5 ggr.)	1936 års taxering	1938 års taxering
	(ult. 1930)	(ult. 1935)	(ult. 1935)	(ult. 1937)	(ult. 1930)	(ult. 1935)	(ult. 1935)	(ult. 1937)
50— 100	29 258	29 455	24 400	26 510	1 990 524	2 017 905	1 694 414	1 826 380
100— 200	12 051	12 555	11 490	12 540	1 648 036	1 713 415	1 585 076	1 731 683
200— 300	3 540	3 260	3 436	3 800	855 534	789 190	834 868	920 284
300— 500	2 501	2 425	2 519	2 755	950 888	918 030	952 730	1 045 665
500—1 000	1 545	1 380	1 440	1 701	1 044 913	930 995	975 504	1 157 620
1 000—2 000	578	440	502	850	784 667	599 200	674 789	1 877 106
2 000—5 000	231	125	179		681 523	366 035	521 483	
5 000—	61	55	50		546 746	542 510	434 747	
Summa	49 765	49 695	44 016	48 156	8 502 831	7 877 280	7 673 611	8 558 738

Den bristande överensstämmelsen mellan uppgifterna från 1936 års taxering och samma års partiella folkräkning bero naturligtvis till en del på att det gjorda antagandet om folkräkningens representativitet icke är fullt riktigt. Vidare bör observeras, att folkräkningarnas uppgifter ange de deklarerade förmögenheterna, tillhörande enskilda personer, medan uppgifterna från taxeringarna avse de till särskild förmögenhetsskatt *beskattningsbara* förmögenheterna, vilka ju genom tillämpningen av reduktionsregeln bli lägre. Genom att eftertaxerade belopp delvis ingå i den taxerade förmögenhetssumman, ävensom genom att denna tillika omfattar förmögenheter tillhörande vissa juridiska personer är densamma å andra sidan något för hög. Slutligen bör ännu en gång understrykas, att flertalet här meddelade siffror för förmögenhetsbeloppen (utom de från 1930 års folkräkning) endast utgöras av uppskattningar.

Förmögenhetens fördelning på yrkesgrupper.

I SOU 1936: 18 (sid. 148—149) återges vissa preliminära uppgifter angående inkomster och förmögenheter per yrkesutöware enligt 1930 års folkräkning och de i betänkanudet redovisade resultaten återges i följande tabell.

Genom att icke den genomsnittliga förmögenheten utan den genomsnittliga inkomsten tagits till utgångspunkt för beräkningarna, äro uppgifterna icke direkt användbara för en diskussion av förmögenhetens fördelning på olika yrkesgrupper. Tabellen kan snarare anses visa förhållandet mellan inkomster och förmögenhet inom olika yrkesgrupper och det framgår av densamma, att för vissa av yrkesgrupperna äro förmögenheterna relativt stora i förhållande till inkomsterna.

Yrkesbeteckningar	Antal yrkesutövare med inkomst	Genomsnittlig inkomst i kr. per yrkesutövare med inkomst	Genomsnittlig förmögenhet i kr. per yrkesutövare med inkomst	Total förmögenhet i 1 000 kr.
<i>Landsbygd.</i>				
F. d. jordbruksarbetare, deras änkor, yrkeslösa, understödstagare.....	4 640	429	3 476	16 130
Mindre husägare, f. d. tjänare, industriarbetaränkor	24 683	257	4 362	107 674
Tjänare och f. d. industriarbetare .	9 950	561	2 947	29 325
Mindre jordägare och torpare	74 856	571	2 365	177 048
Jordbruksarbetare, f. d. jordbrukare, hantverkare	145 539	781	3 404	495 398
Hemmansägare, brukare, statare, skogsarbetare, tjänare	602 474	972	6 556	3 949 706
Grov- och specialarbetare, mindre företagare, tjänare	237 214	1 275	1 466	347 649
Fackarbetare (industri-), specialarbetare, butikspersonal	394 114	1 694	1 827	720 202
Arrendatorer, verkmästare, kontorspersonal, f. d. tjänstemän	55 335	2 591	5 212	288 407
Folk- och småskollärare, präster, banktjänstemän, förvaltningspersonal	32 217	3 390	6 021	193 963
Större företagare, ingenjörer, kapitalister, jägmästare, advokater ..	14 199	5 455	38 223	542 728
Godsägare, grosshandlare, läkare, tandläkare	4 211	12 341	21 774	933 891
Direktörer, disponenter	1 229	17 431	93 246	114 599
Landsbygd	1 600 661	1 330	4 946	7 916 719
<i>Städer.</i>				
Kommunala understödstagare	36	500	—	—
F. d. arbetare av obest. slag, deras änkor	368	538	4 851	1 785
F. d. jordbruksarbetare, deras änkor	534	642	5 129	2 739
Yrkeslösa, f. d. tjänare, änkor till industri- och jordbruksarbetare..	9 004	833	6 286	56 596
F. d. industriarbetare	9 343	847	5 258	49 127
Tjänare av obest. slag, hjälphustrur, mindre husägare	19 773	711	1 696	33 543
Självständiga hantverkare, sjömän, f. d. handels- och transportarbetare	37 392	1 247	2 479	92 688
Grov-, lager-, transport- och handelsarbetare, tjänare	235 084	1 537	1 137	267 202
Fackarbetare (industri-), butikspersonal	463 894	2 220	1 351	626 495
Kontorspersonal, handlande, f. d. funktionärer	130 942	3 295	7 224	945 876
Lärare, präster, ingenjörer, f. d. företagare, deras änkor	72 518	5 322	23 813	1 726 896
Högre förv. personal och större företagare, större husägare	16 970	10 410	53 872	914 211
Grosshandlare, kapitalister, läkare, advokater	17 979	12 589	112 592	2 024 284
Direktörer, disponenter, apoteksinneh., redare	4 089	28 105	157 492	643 986
Städer	1 017 926	2 754	7 255	7 385 428
Hela riket	2 618 587	1 884	5 844	15 302 147

För att närmare belysa förmögenhetens fördelning på olika yrkesgrupper har uppgjorts nedanstående tabell, vilken utgör en bearbetning av uppgifter i »Folkräkningen den 31 december 1930», del III, tab. 8. De yrkesgrupper, som redovisat de största totala förmögenheterna, ha angivits särskilt och för dessa ha därefter uträknats den genomsnittliga förmögenheten per yrkesutövare med förmögenhet. För huvudgruppen »industri och hantverk» har dock som synes en annan metod tillämpats. Det är att märka, att förteckningen icke är avsedd att visa de yrkesgrupper som ha de största *genomsnittliga* förmögenheterna utan de yrkesgrupper, som ha de största *totala* förmögenheterna. Bland här icke särskilt redovisade yrkesutövare, som uppvisa stor genomsnittlig förmögenhet, kunna nämnas innehavare av lånekontor m. m., skeppsredare och -mäklare samt apoteksinnehavare.

Yrken och näringsgrenar	Antal yrkesutövare med		Förmögenhet 1 000-tal kronor	Genomsnittlig förmögenhet i kr. per yrkes- utövare med förmögenhet
	inkomst	förmögenhet		
I. Jordbruk med binärningar.				
A. <i>Jordbruk o. boskapsskötsel.</i>				
Godsägare	2 130	2 062	801 225	388 567
Hemmansägare	243 414	225 572	3 456 576	15 324
hemmavar. barn m. fl.	120 498	18 351	100 738	5 490
Övriga jordägare	51 409	45 027	161 823	3 594
Brukare, landbönder	46 417	33 629	193 125	5 743
Övriga	233 334	29 509	209 437	7 097
B. <i>Fiske</i>	11 200	5 735	30 277	5 279
C. <i>Skogsbruk</i>	79 125	10 868	60 492	5 566
II. Industri och hantverk.				
Större företagare o. likställda ..	11 184	8 898	1 017 652	114 369
Mindre företagare	38 719	23 361	285 667	12 228
Självständiga hantverkare utan lejd hjälp	41 339	16 585	97 880	5 902
Funktionärer	58 542	16 620	254 373	15 305
Arbetare	710 092	106 107	422 850	3 985
III. Handel o. samfärdsel.				
Grosshandlare	2 359	1 869	314 489	168 266
Direktörer i handelsbolag m. fl.	3 228	2 240	329 823	147 242
Minuthandlande med: manufaktur, modevaror, konfektion	7 949	5 394	142 839	26 481
Diverse-, lant- o. skeppshand- lande	13 534	9 888	174 875	18 628
Kontors- o. förvaltningsper- sonal	35 554	7 735	103 341	13 360
Bankirer m. fl.	810	583	154 349	264 750
Innehavare av restauranger m. fl.	10 172	5 055	111 786	22 114
Övriga	402 537	85 130	1 104 094	12 970
IV. Allmän förvaltningstjänst o. fria yrken.				
Högre civila statstjänstemän	4 524	2 435	158 965	65 283
Officerare m. fl.	3 139	1 374	99 664	72 536

Yrken och näringsgrenar	Antal yrkesutövare med		Förmögenhet 1 000-tal kronor	Genomsnittlig förmögenhet i kr. per yrkes- utövare med förmögenhet
	inkomst	förmögenhet		
Lärare vid universitetet o. läroverk m. m.	6 264	3 215	86 405	26 876
Läkare	2 418	1 457	132 048	90 630
Övriga	157 656	38 463	566 190	14 720
V. Husligt arbete	143 193	12 484	68 366	5 476
VI. F. d. yrkesutövare o. övriga				
Kapitalister, rentier.	10 016	10 016	1 136 844	113 503
Ägare av större hus (utan annat yrke)	4 110	4 079	342 788	84 037
Ägare av mindre hus (utan annat yrke)	21 139	20 193	103 888	5 145
F. d. företagare inom huvud- grupp I	24 251	20 549	408 800	19 894
änkor till d:o	7 870	6 962	151 705	21 790
F. d. företagare o. chefer inom huvudgrupp II	4 771	4 116	275 257	66 875
änkor till d:o	3 489	3 017	211 719	70 175
F. d. företagare o. chefer inom huvudgrupp III	6 261	4 904	393 225	80 185
änkor till d:o	3 794	3 163	353 617	111 798
F. d. funktionärer inom huvud- grupp III	5 996	4 136	115 553	27 938
änkor till d:o	3 618	2 259	61 632	27 283
F. d. företagare o. chefer inom huvudgrupp IV	1 695	1 364	181 096	132 768
änkor till d:o	1 989	1 665	221 443	132 999
F. d. funktionärer inom huvud- grupp IV	12 295	8 481	199 457	23 518
änkor till d:o	4 932	3 139	98 882	31 501
Övriga	72 636	34 721	408 374	11 762
Hela riket	2 629 602	851 910	15 303 629	17 964

Förmögenhetens sammansättning.

I en bilaga till särskilda utskottets utlåtande (nr 23) vid 1933 års riksdag ang. förslag till förordning om kvarlåtenskapsskatt m. m. redovisas vissa resultat av en undersökning om kvarlåtenskapens fördelning på olika slag av tillgångar m. m. Undersökningen omfattade bouppteckningar med kvarlåtenskaper över 50 000 kronor, vilka inregistrerats hos häradsrätterna under tiden januari 1931—mars 1933. Hela antalet dylika bouppteckningar var 1 773 st., varav 613 efter jordbrukare.

I tabellen å nästa sida ha sammanställts resultaten av utredningen och i densamma ha även angivits de olika tillgångs- och skuldposternas procentuella andel av de totala tillgångarna.

Trots att undersökningen avser en tidsperiod, som ligger nära 10 år tillbaka i tiden, och trots densammans relativt ringa omfattning torde den i viss utsträckning kunna belysa frågan, hur en engångsskatt skulle kunna finansieras av förmögenhetsägarna. Det är att märka, att de i tabellen lämnade uppgifterna i huvudsak avse landsbygden, d. v. s. omfattar de kvarlåtenskaper i vilka de likvida tillgångarna måste antagas vara relativt minst. Man kan naturligtvis ifrågasätta, huruvida tillgångarna i ett dödsbo kunna antagas vara fördelade på samma sätt som förmö-

Tillgångar och skulder	Jordbrukare		Övriga	
	Milj. kr.	i procent av tillgångarna	Milj. kr.	i procent av tillgångarna
<i>Tillgångar:</i>				
1. Jordbruksfastighet	47·2	45·7	22·0	12·7
2. Annan fastighet.....	5·0	4·8	24·0	13·9
3. Inventarier och varulager i jordbruk	5·8	5·7	0·6	0·3
4. Inventarier och varulager i rörelse	0·4	0·4	2·8	1·6
5. Kontanter, livförsäkringar o. bankfordringar	16·4	15·9	41·4	23·9
6. Obligationer och förlagsbevis.....	5·0	4·9	13·2	7·6
7. Börsnoterade aktier.....	5·3	5·1	13·9	8·0
8. Icke börsnoterade aktier	4·0	3·8	11·5	6·6
9. Fordringar mot fastighetsinteckning	2·9	2·8	11·3	6·5
10. Andra fordringar	8·7	8·4	20·2	11·7
11. Övriga tillgångar	2·6	2·5	12·4	7·2
Summa	103·3	100·0	173·3	100·0
<i>Skulder:</i>				
I fast egendom intecknad gäld	10·4	10·1	7·0	4·0
Övriga skulder	10·2	9·9	15·2	8·8
Summa	20·6	20·0	22·2	12·8
Nettobehållning	82·7	80·0	151·1	87·2

genheterna i allmänhet, men åtminstone beträffande jordbrukare torde detta i regel vara förhållandet. En brist är ju, att livförsäkringarna ingå bland kontanter och bankfordringar, varför några säkra omdömen om storleken av de två sistnämnda tillgångsposterna icke kunna fällas. Tabellen utvisar dock tydligt skillaktigheterna betr. förmögenheternas sammansättning. Hos jordbrukarna utgjordes så t. ex. 50·5 procent av tillgångarna av fastigheter medan motsvarande procenttal för övriga personer var 26·6. Kontanter, livförsäkringar, bankfordringar samt obligationer och förlagsbevis uppgingo för de nämnda två kategorierna till resp. 20·8 och 31·5 procent av tillgångarna samt till icke mindre än resp. 25·9 och 36·1 procent av nettoförmögenheten.

Antaganden rörande utformningen av en engångsskatt å förmögenhet i Sverige.

I det följande lämnas en kort redogörelse för de antaganden rörande utformningen av en svensk engångsskatt å förmögenhet, som gjorts i den föreliggande utredningen. Redogörelsen innefattar alltså icke något förslag till en dylik skatt utan endast några konkreta utgångspunkter för ett bedömande av vad en dylik skatt skulle innebära för vårt vidkommande.

En grundläggande synpunkt har varit, att engångsskatten å ena sidan skall vara tillräcklig för att möjliggöra en väsentlig nedbetalning av statsskulden men å andra sidan vara av så moderat storleksordning, att taxerings- och transfereringsproblemens lösning ej medför alltför stora svårigheter. Vidare har förutsatts, att skatten skall utgå i relation till förmögenhetsläget vid slutet av år 1943, men resonemanget torde i huvudsak kunna tillämpas även på en skatt, som hänför sig till en senare tidpunkt, om beräkningarna rörande skattens avkastning modifieras i erforderlig grad.

Skattskyldighet och skattepliktig förmögenhet.

Inkomst- och förmögenhetsskatteförordningens bestämmelser angående skyldigheten att erlagga skatt för förmögenhet torde i huvudsak kunna tillämpas även i föreliggande fall. (Det kan dock ifrågasättas, om ej utländska bolag böra befrias från skatten.) Gränserna för skattskyldigheten komma härigenom att dragas något vidare än i fråga om den särskilda skatten å förmögenhet. Detta torde dock vara befogat, då någon anledning knappast föreligger att införa skattefrihet för sådana juridiska personer (ideella föreningar och vissa stiftelser av det icke »fromma» slaget), som ha att erlagga vanlig förmögenhetsskatt.

Om i överensstämmelse härmed aktiebolag och ekonomiska föreningar befrias från skatten, trots att de i andra länder i regel varit skattskyldiga vid liknande tillfällen, bör dock förutsättas, att aktiernas och förmögenhetsandelarnas uppgivna förmögenhetsvärden, i de fall då börsnotering icke föreligger, kontrolleras mera effektivt än nu är fallet. Vid denna kontroll torde en genomgång och värdering av de juridiska personernas tillgångar visa sig nödvändig. Dock torde exempelvis det totala förmögenhetsvärdet av aktiestocken i ett bolag i regel ej kunna sättas lika högt som värdet av bolagets egna tillgångar enligt vanliga taxeringsregler, då den dubbla beskattningen av bolagsvinsten och utdelningen till aktieägarna måste verka tryckande på aktievärdena. Men en rimlig proportion bör föreligga mellan värdet av bolagets tillgångar och värdet av aktiestocken. I den mån ett förvaltningsbolag äger aktier i andra bolag, kunna visserligen dessa aktier av nyssnämnda skäl ha ett lägre värde än de reala tillgångar som motsvara dem, men någon ny nedpressning behöver ej äga rum i fråga om värderingen av aktierna i förvaltningsbolaget, eftersom detta ej beskattas för utdelning från andra bolag.

Även vid bestämmandet av skattepliktens omfattning torde de i inkomst- och förmögenhetsskatteförordningen angivna reglerna i huvudsak kunna tillämpas. Vissa avvikelser kunna dock ifrågasättas:

1) Sålunda synes det principiellt motiverat att inräkna återköpsvärdet eller det matematiska värdet av kapital- och ränteförsäkringar jämte visst slag av brandför-

säkring («allframtidförsäkring») i den förmögenhet, som skall taxeras till engångsskatt. Detta värde motsvaras i stort sett av ifrågavarande försäkringsbolags premiereserv, som i Sverige för närvarande närmar sig 3 000 milj. kr. Om hela detta belopp kunde medräknas, skulle det alltså bli fråga om ett väsentligt tillskott till den skattepliktiga förmögenheten. Av praktiska skäl torde det dock bli nödvändigt att fritaga smärre försäkringar, vilka utgöra huvudparten. Genom införande av en viss minimigräns skulle en avsevärd arbetsbesparing ernås för försäkringsbolagen, vilkas medverkan ej kan undvaras vid fastställandet av försäkringarnas skattepliktiga värde och vid kontrollen av deklARATIONERNA. Men å andra sidan är det tydligt, att det förmögenhetstillskott, som kan väntas framkomma genom skatteplikten för försäkringar, härigenom reduceras högst väsentligt, särskilt om samtidigt viss skattefrihet beviljas för sådana ränteförsäkringar som ha karaktären av egenpensionering (se punkt 4 nedan).

2) Vidare torde den skattefrihet, som vid den årliga förmögenhetsbeskattningen gäller för »konstverk, bok-, konst- och därmed jämförliga samlingar», böra undergå en viss modifiering vid en engångsskatt på förmögenheten. Eljest skulle vissa stora förmögenheter helt undgå skatt, vilket skulle utgöra en orättvisa gentemot övriga förmögenhetsägare. Då det emellertid i praktiken är förenat med mycket arbete och stora svårigheter att på detta för taxeringsmyndigheterna nya område åstadkomma tillförlitliga uppskattningar, torde det vara tillrådligt att draga ganska snäva gränser för skattepliktens omfattning. I de fall, då taxering skall äga rum, bör denna få baseras på de skattskyldigas egna deklARATIONER, verifierade av sakkunniga personer.

3) Då det vid en moderat engångsbeskattning ej gärna kan bli fråga om att införa ett generellt bouppteckningstvång, måste den nu gällande skattefriheten för »möbler, husgeråd och andra inre lösören, som äro avsedda för den skattskyldiges och hans familjs personliga bruk» i huvudsak bibehållas. För att motverka varje tendens hos de skattskyldiga att genom inköp av dylika föremål öka sin skattefria förmögenhet, bör dock övervägas att införa skatteplikt för större inköp av dylika föremål, som verkställt under de senare åren, såvida den skattskyldige ej kan visa, att han haft fullt legitima skäl (exempelvis bosättning) för dessa inköp. (En liknande bestämmelse förekom i den tyska lagen av år 1919 i fråga om konstföremål och smycken.)

4) Att vid en engångsbeskattning också en viss inskränkning av skatteplikten kan vara befogad i fråga om förmögenhet, som den skattskyldige avsatt för sin framtida försörjning, har framhållits redan i inledningen till promemorian. Frågan om hur denna skattefrihet, som i främsta rummet borde omfatta alla påtagliga fall av egenpensionering, skall skattetekniskt utformas, behöver emellertid ej här upptagas till behandling.

Principiellt böra förmögenhetstillgångarna upptagas till det värde, som de kunna förväntas betinga vid försäljning.

Skattefritt belopp, skatteskala och skattelättnader.

Vid all engångsbeskattning av förmögenhet ha de minsta förmögenheterna undantagits från skatteplikt. Men den skattefria gränsen har dragits mycket olika, i det engelska förslaget vid 5 000 pund (omkring 90 000 kr.) och i Finland vid 40 000 mark (mindre än 4 000 kr.). I Sverige kan ett viktigt skäl anföras till förmån för en ej alltför låg gräns. Den stora massan av smärre förmögenhetsägare i vårt land utgöres nämligen av självägande bönder, som leva i små omständigheter och mycket kännbart skulle träffas av en förmögenhetsreduktion, som i flertalet fall finge formen av en ökad in-teckning i deras fastigheter. Det är särskilt av praktiska skäl önskvärt, att denna kategori av förmögenhetsägare i största möjliga utsträckning

befrias från engångsskatten. På grund härav synes gränsen ej böra sättas lägre än vid 20 000 kronor, vilken gräns ju redan tillämpas vid den särskilda skatten å förmögenhet.

Vad sedan angår konstruktionen av själva skatteskalan, torde man i Sverige kunna nöja sig med en ganska moderat progression. Flera skäl tala härför. Först och främst äro de större förmögenheterna, såsom i promemorian (s. 32) framhållits, redan förut mycket hårt belastade genom den årliga beskattningen, och detta gäller särskilt de övre förmögenhetsdelarna, som genom engångsskatten skulle indragas till staten. Den finansiella nettovinsten av indragningen skulle därför vid nuvarande skattesatser bli relativt liten. För det andra ökas rubbningsverkningarna ju större kvotdel skatten utgör av den skattepliktiga förmögenheten. För det tredje bör skatten ej alltför tydligt inbjuda till en förtida uppdelning av förmögenheterna på blivande arvingar. Härvid upptages visserligen gåvoskatt, men denna är relativt liten och kompenseras för övrigt av en minskning av den framtida arvsskatten. (Om fyra år förflyta mellan gåvan och arvet, uppkommer dessutom en extra vinst, därför att lägre skattesatser tillämpas än om progressionen skulle bestämts efter det sammanlagda beloppet.)

Om man utgår ifrån att skatten i genomsnitt bör uppgå till 10 procent av den beskattningsbara förmögenheten (varmed här förstås den del av förmögenheten som överstiger 20 000 kr.) — och om skatten skall fylla sitt syftemål kan det knappast bli tal om någon *lägre* siffra — synes latituden för skatteskalan alltså ej böra göras större än att den maximala skattesatsen understiger 15 eller kanske 13 procent. Då även en proportionell tioprocentig skatt på de förmögenhetsdelar, som ligga öfver 20 000 kr., medför en viss progressivitet i skatteskalan (se nedan), framstår även detta alternativ som en möjlig lösning av frågan.

Det kan vara av intresse att undersöka, hur dylika skatteskalor skulle gestalta sig, om de vid den särskilda skatten å förmögenhet använda förmögenhetsintervallerna läggas till grund för progressionen. För de två förstnämnda alternativen blir resultatet som framgår av den nedan givna sammanställningen, i vilken till jämförelse medtagits även den för den särskilda skatten å förmögenhet gällande tariffen.

Förmögenhetsbelopp mellan (1,000 kr.)	Särskild skatt å förm. i ‰	Engångsskatt å förmögenhet i %	
		Alt. I	Alt. II
0 — 20	—	—	—
20 — 40	1	6·25	8
40 — 80	2	8·00	9
80 — 150	3	9·75	10
150 — 300	4	11·50	11
300 — 1 000	5	13·25	12
1 000 —	6	15·00	13

Med tillhjälp av denna tabell kan man räkna ut engångsskattens storlek i konkreta fall:

Förmögenhet i kr.	Alt. I		Alt. II		Alt. III	
	Kr.	%	Kr.	%	Kr.	%
40 000	1 250	3·1	1 600	4·0	2 000	5·0
80 000	4 450	5·6	5 200	6·5	6 000	7·5
150 000	11 275	7·5	12 200	8·1	13 000	8·7
300 000	28 525	9·6	28 700	9·6	28 000	9·3
1 000 000	121 275	12·1	112 700	11·3	98 000	9·8
2 000 000	271 275	13·6	242 700	12·1	198 000	9·9
10 000 000	1 471 275	14·7	1 282 700	12·8	998 000	10·0

De såsom alternativ I och II uppförda skatteskalorna ha, som kommer att visas i det följande, kalkylerats på ett sådant sätt, att det totala skattebeloppet i båda fallen kommer att motsvara ungefär 10 procent av hela beloppet beskattningsbar förmögenhet. De få dock ej betraktas som förslag till lösning av det föreliggande problemet utan endast som resultatet av en överslagskalkyl, avsedd att ge en föreställning om storleksordningen av den skattebelastning, med vilken man bör räkna vid en engångsbeskattning av förmögenheten i Sverige.

Vid skattens utformning måste man givetvis tänka sig åtskilliga modifikationer, d. v. s. skattelättnader på vissa håll kompenserade av ökad belastning på andra. Sålunda böra gifta personer betala mindre skatt för sin sammanlagda förmögenhet än en ogift person med samma förmögenhet. (Detta kan ske antingen genom att den skattefria gränsen sättes olika i de båda fallen eller genom att skatteskalans göres lägre i det förra än i det senare fallet.) Vidare böra ytterligare skattelättnader beviljas i proportion till barnantalet. (Även i detta fall kan man välja mellan de två nämnda metoderna. Jfr den finska bestämmelsen om att skatten ökas med 40 procent för ogifta personer och det tyska stadgandet, att det belopp, å vilket den lägsta skattesatsen skall tillämpas, höjes med 50 000 RM. för varje barn.)

Det synes vidare kunna ifrågasättas huruvida icke en engångsskatt å förmögenhet bör kompletteras med en liknande skatt å högre inkomster för fysiska personer m. fl. Denna skatt borde utformas på sådant sätt, att inkomsttagare, vilka även vore innehavare av till engångsskatt skattepliktig förmögenhet och alltså träffades av denna skatt, finge erlägga en lägre inkomstskatt än personer med samma inkomst men utan (eller mindre) skattepliktig förmögenhet. Det åsyftade resultatet kunde nå antingen därigenom, att den till engångsskatt skattepliktiga inkomsten finge beräknas med avdrag för erlagda statsskatter (vilka ju äro högre för förmögenhetsägare), eller därigenom, att sagda skattepliktiga inkomst bestämdes såsom den del av den till inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade inkomsten, som överstiger en viss procent av den till engångsskatt skattepliktiga förmögenheten. Då därjämte inkomster under en viss gräns borde fritagas från engångsskatt, skulle avdrag dessutom få göras för ett visst skattefritt belopp, exempelvis 15 000 kr. Genom denna kompletterande inkomstskatt skulle även vinnas en utjämning av skattetrycket mellan personer, vilka under en följd av år haft ungefär samma inkomst men vilka av inkomsten sparat olika stora belopp. En person, som genom sparande ökat sin förmögenhet och därigenom även den engångsskatt som utgår å denna förmögenhet, skulle nämligen till gengäld komma i åtnjutande av en nedsättning av engångsskatten å inkomst. Denna senare skatt skulle alltså i någon mån kunna motverka de ogynnsamma konsekvenser en planerad engångsskatt å förmögenheter möjligen kan väntas medföra beträffande sparandet.

Man kan naturligtvis också tänka sig det alternativet, att engångsskatt upptages endast å förmögenhet men att ej enbart förmögenhetens utan även inkomstens storlek får ett avgörande inflytande på skattesatsens höjd. En sådan konstruktion av skatten skulle dock, om icke en särskild inkomstskatt infördes, medföra den nackdelen, att större inkomsttagare utan förmögenhet fortfarande komme att vara helt befriade från extraskatt, varigenom skiljaktigheterna i skattehänseende mellan personer med samma inkomster i vissa fall skulle ytterligare skärpas.

Taxeringsförfarandet.

Det har förut framhållits, att även en relativt moderat engångsbeskattning förutsätter en tillförlitlig förmögenhetstaxering. Ett viktigt villkor för att den svenska engångsskatten skall kunna genomföras är därför, att taxeringsförfarandet kan göras tillräckligt effektivt.

Att den svenska förmögenhetstaxeringen för närvarande ej är tillförlitlig, framgår tydligast av en jämförelse mellan det taxerade förmögenhetsvärdet och det

taxerade fastighetsvärdet. År 1939 uppgick det totala taxeringsvärdet för all skattepliktig fastighet till 23 434 milj. kr. Det totala värdet av den samtidigt taxerade förmögenheten kan beräknas till ungefär 18 600 milj. kr. (Den till särskild förmögenhetsskatt beskattningsbara förmögenheten uppgick nämligen 1939 till 13 178 milj. kr., vilket belopp, förutom den justering uppåt som föranledes av reduktionsregelns tillämpning vid taxeringen (se bilaga 2), skall ökas med summan av förmögenheter under 20 000 kr. Av sammanställningen nedan framgår, att denna senare summa för år 1939 kan anslås till cirka 4 650 milj. kr.). Visserligen äro vissa fastigheter, som taxeras till fastighetsskatt, befriade från förmögenhetsskatt, därigenom att skattskyldigheten vid den senare beskattningsformen är mera begränsad. Vidare erinras om det redan förut påpekade förhållandet, att fastigheter, som ägas av bolag eller ekonomiska föreningar, i regel torde ingå med ett lägre värde än taxeringsvärdet i den skattepliktiga förmögenhet, som representeras av aktierna resp. andelarna i ifrågavarande bolag och föreningar. Men att det totala förmögenhetsvärdet blivit så mycket lägre än det värde, som åsatts enbart de skattepliktiga fastigheterna, kan ej rimligtvis förklaras på något annat sätt än att förmögenhetstaxeringen generellt sett blivit alltför låg.

Till samma resultat kommer man vid beräkningar med utgångspunkt från den svenska nationalförmögenhetens storlek. Denna skulle nämligen enligt den i bilaga 2 verkställda uppskattningen uppgå till omkring 50 000 milj. kr. under det sista förkrigsåret. Då den skattefria delen av nationalförmögenheten väl knappast kan anslås till mer än hälften, blir slutsatsen den, att en effektiv taxering av den skattepliktiga förmögenheten i Sverige ej borde ge en lägre totalsiffra för år 1939 än 25 000 milj. kr.

Om denna kalkyl något så när motsvarar verkligheten, måste man tänka sig, att den förmögenhetstaxering, som lägges till grund för engångsskatten, blir avsevärt effektivare än den nuvarande, och att den kommer att omfatta väsentliga belopp som nu undgå taxering. Engångsskatten skulle eljest träffa de skattskyldiga mycket ojämnt och orättvist.

I vilken mån en dylik effektivisering av taxeringsförfarandet kan genomföras, måste här lämnas såsom en öppen fråga. Några påpekanden må dock göras:

1) Då beslut fattats om att uppskjuta nästa allmänna fastighetstaxering från 1943 till 1944, böra givetvis de nya fastighetsvärdena läggas till grund för taxeringen till engångsskatt, vilken, som ovan anförts, också kan tänkas äga rum år 1944. Med hänsyn härtill bör vid denna fastighetstaxering läggas vikt vid att största möjliga överensstämmelse ernås mellan fastigheternas saluvärden och taxeringsvärden. En person bör ej genom fastighetsköp kunna väsentligt minska sin skattepliktiga förmögenhet.

2) Reala tillgångar av lös egendoms karaktär, som användas inom förvärvsverksamhet — alltså såväl tillgångar för stadigvarande bruk (levande och döda inventarier, maskiner o. d.) som varulager av olika slag — torde med nu tillämpade metoder för förmögenhetstaxeringen i stort sett upptagas till värden, som avsevärt understiga saluvärdet. Orsaken härtill är den, att man vid förmögenhetsberäkningen ofta följer den uppskattning av dessa tillgångar, som lagts till grund för inkomstberäkningen, vilken uppskattning på grund av de liberala avskrivnings- och värderingsreglerna kan bli tämligen låg. Då i anvisningarna till 9 och 10 §§ i inkomst- och förmögenhetsskatteförordningen uttryckligen stadgas, att den vid inkomstberäkningen tillämpade värdesättningen ej skall anses bindande för förmögenhetsberäkningen, torde det vara möjligt att även inom ramen för gällande lagstiftning få till stånd en upptaxering av de ifrågavarande tillgångarnas förmögenhetsvärden.

3) Värdet av icke börsnoterade aktier har visserligen redan förut varit föremål för uppmärksamhet från skattemyndigheternas sida, men i samband med den särskilda taxering av aktiebolag och ekonomiska föreningar, som redan genomförts,

borde, såsom ovan framhållits, även uppskattningen av aktiernas förmögenhetsvärde förbättras.

4) Bankerna böra åläggas skyldighet att till taxeringsmyndigheterna insända uppgifter om skattskyldigas inestående medel utöver ett visst minimibelopp. De uppgifter, som de skattskyldiga avlämna vid inkassering av obligationskuponger, böra i likhet med vad nu är fallet i fråga om aktieutdelningar också insändas till respektive taxeringsmyndigheter.

5) Då den skattskyldige deklarerar sin förmögenhet, behöver han nu endast uppege en klumpsumma för sina skulder. För att förhindra att skuldsumman upptages till för högt belopp, bör kanske en specificering (och i vissa fall eventuellt också en verifiering) av skulderna göras obligatorisk.

6) Då engångsskatten i enlighet med vad ovan anförts torde kräva uppskattning även av vissa andra förmögenhetstillgångar än sådana som äro föremål för vanlig taxering (exempelvis dyrbarare konstverk och andra lösören), måste särskilda anstalter vidtagas för att denna taxering blir möjligast effektiv. — Eventuellt kunde det föranstaltas om deklaration av dylika föremål redan ett år före engångsskattens upptagande, då därigenom dels kontrollmöjligheterna skulle ökas ifråga om nästa års deklarationer för engångsskatten, dels också ökad klarhet skulle vinnas beträffande karaktären av de härvid föreliggande taxeringsproblemen.

7) För att förhindra att de skattskyldiga verkställa omplaceringar av sin förmögenhet till kontanter och andra mindre lätt kontrollerbara tillgångar, bör kontrollen av de förmögenhetsdeklarationer, som avges för engångsskatten, även innefatta en jämförelse med under föregående år avgivna deklarationer.

8) Taxeringen till engångsskatt måste av förut angivna skäl i många fall bli av preliminär innebörd.

I stort sett torde det vara lättare att få till stånd en någorlunda riktig taxering av värdepapper och passivt kapital än av reala förmögenhetstillgångar. Det kan därför förtjäna framhållas, att just taxeringen av de reala tillgångarna är särskilt viktig, eftersom ägarna till dessa i stort sett vunnit på penningvärdets försämring (som i viss utsträckning kan väntas bli bestående), medan de passiva kapitalisterna samtidigt sett det reala värdet av sin förmögenhet minskas.

Då de nuvarande taxeringsmyndigheterna med sina otillräckliga personalresurser ej torde vara i stånd att verkställa en så ingående förmögenhetstaxering som här förutsatts, framstår en viss utökning av taxeringsorganisationen såsom ett villkor för engångsbeskattningens genomförande. Eftersom frågan om taxeringsväsendets förbättring redan av andra anledningar ansetts böra bli föremål för en särskild utredning, behöver den emellertid ej närmare beröras i detta sammanhang.

Skattens erläggande.

De synpunkter, som kunna göras gällande i fråga om förfarandet vid skattens inbetalning, ha redan refererats i promemorian inledning. Det där förda resonemanget utmynnade i slutsatsen, att en medelstor skatt (som i det svenska fallet torde bli mest aktuell) helst borde erläggas under själva taxeringsåret. Skattelikviden skulle i första hand få ske i kontanter eller statspapper, varvid de senare skulle avräknas efter så fördelaktiga kurser, att denna metod för skattebetalningen premierades. Eventuellt skulle även andra värdepapper av obligationstyp kunna mottagas som skattelikvid. Samtidigt borde ordnas med krediter för fastighetsägare och andra skattskyldiga, som ej utan förlust kunde realisera någon del av sin förmögenhet.

En uppmjukning av denna relativt stränga principlösning av frågan borde emellertid kunna ske därigenom, att taxeringsmyndigheterna få rätt att efter ansökan av den skattskyldige medge visst anstånd med skattebetalningen (varvid exempelvis

4 procent ränta bör utgå å det oguldna skattebeloppet). Om den skattskyldige kan visa, att hans möjligheter att erlägga skatten skulle avsevärt ökas genom en fördelning av skattebetalningen över ett par tre år, och om det framstår såsom sannolikt, att varken den skattskyldige eller staten härigenom orsakas några väsentligt ökade risker, borde sådant anstånd kunna beviljas.

Den ovannämnda kreditgivningen kan tänkas organiserad efter olika linjer: den kan ombesörjas av kreditinstituten, varvid viss garanti från statens sida torde vara erforderlig, eller också kan den överlåtas till riksbanken samt de affärsbanker där staten är huvudintressent, eller slutligen kan ett särskilt organ tillskapas för ändamålet. I det sista fallet borde dock en samverkan äga rum med de senast nämnda bankerna.

Skattens avkastning.

Vid ett bedömande av skattens avkastning kan man lämpligen utgå från den i bilaga 2 (s. 68) återgivna tablån över förmögenhets- och inkomstfördelningen år 1930. Av densamma framgår, att den totala förmögenhet i Sverige, som år 1931 uppgavs till taxering, uppgick till 15 300 milj. kr. och att den var fördelad på 851 900 ägare. Det övervägande flertalet av dessa, nämligen 701 900, hade emellertid en mindre förmögenhet än 20 000 kr. Enligt denna taxering hade alltså endast 150 000 personer en så stor förmögenhet, som skulle medföra skyldighet att betala engångsskatt.

För att underlätta ett bedömande av engångsskattens avkastning har nämnda tabell omräknats med samma klassindelning, som förut lagts till grund för skatte-skalans konstruktion, varvid samtidigt för varje förmögenhetsklass gjorts en uppdelning av de förmögenhetsbelopp, som falla inom de givna intervallerna. Summan av siffrorna i vertikal led anger alltså det totala förmögenhetsbeloppet inom varje förmögenhetsklass, summan av siffrorna i horisontal led åter samtliga förmögenhetsdelar under 20 000 kr., mellan 20 000 och 40 000 kr. etc.

Antal personer: (tusental)	Förmögenhetsklass (1 000 kr.)							Summa
	0—20	20—40	40—80	80—150	150—300	300—1 000	1 000—	
	701·9	83·3	39·8	14·2	7·8	4·0	0·9	851·9
Förmögenhetsdel mellan: (1 000 kr.)								
0— 20	3 807	1 666	796	284	156	80	18	6 807
20— 40	—	590	796	284	156	80	18	1 924
40— 80	—	—	581	568	302	160	36	1 647
80— 150	—	—	—	344	546	280	63	1 233
150— 300	—	—	—	—	420	600	135	1 155
300—1 000	—	—	—	—	—	796	630	1 426
1 000—	—	—	—	—	—	—	1 112	1 112
Summa	3 807	2 256	2 173	1 480	1 580	1 996	2 012	15 304

Om man minskar den totala förmögenhetssumman, 15 300 milj. kr., med alla förmögenhetsdelar som ligga under 20 000 kr., d. v. s. 6 800 milj. kr. (varav 3 800 milj. kr. komma på förmögenheter under 20 000 kr. och 3 000 milj. kr. utgör det skattefria beloppet för de andra förmögenheterna), erhålles siffran 8,500 milj. kr. för det till engångsskatt beskattningsbara beloppet. Antages engångsskatten i genomsnitt utgå med 10 procent av det sålunda bestämda beskattningsbara förmögenhetsbeloppet, skulle den alltså ej komma att ge mer än 850 milj. kr.

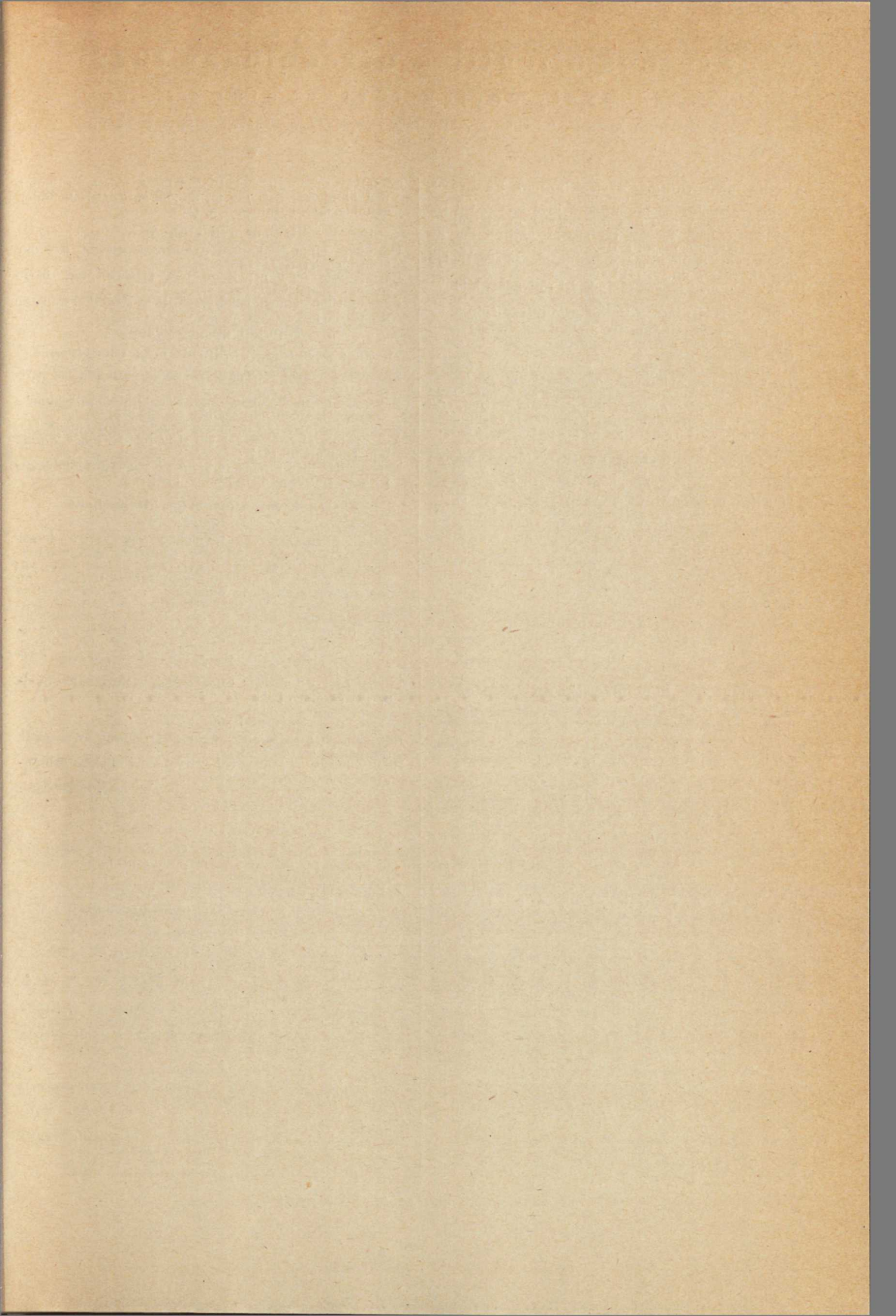
Med utgångspunkt från ovanstående tabell kan fastställas totalbeloppet av den engångsskatt, som vid en tillämpning av de förut angivna skatteskalorna skulle utgå för varje förmögenhetsklass:

Förmögenhetsklass i 1 000 kr.	Total förmögenhet i milj. kr.	Engångsskatt i milj. kr.		
		Alt. I	Alt. II	Alt. III
20— 40	2 256	36·9	47·2	59·0
40— 80	2 173	96·2	116·0	137·7
80— 150	1 480	96·6	108·2	119·6
150— 300	1 580	135·5	140·5	142·4
300—1 000	1 996	219·6	210·3	191·6
1 000—	2 012	275·9	245·9	199·4
	Summa 11 497	860·7	868·1	849·7

Enligt samtliga tre alternativ skulle engångsskatten alltså med dessa givna förmögenhetsförhållanden ge omkring 850 milj. kr. I promemorian har emellertid talats om en svensk engångsskatt på omkring 2 000 milj. kr. Härvid har räknats med att de skattebelopp, som år 1944 kunna väntas inflyta i engångsskatt vid tillämpning av här angivna skatteskalor, måste bli väsentligt högre än de som beräknats med utgångspunkt från den deklarerade förmögenheten för år 1930.

Först och främst kan summan av förmögenheter om minst 20 000 kr., som vid slutet av år 1938 taxerats till särskild förmögenhetsskatt uppskattas till 13 950 milj. kr. (se bil. 2), under det att motsvarande förmögenhetsbelopp tillhörande enskilda personer för år 1930 utgjorde 11 500 milj. kr. Höjer man det förut angivna skattebeloppet å 850 milj. kr. i samma proportion, d. v. s. med 21·3 procent, erhålles siffran 1 031 milj. kr. För det andra torde man kunna räkna med att den av kriget orsakade minskningen av realkapitalet för enskilda personer och företag mer än väl kompenseras av det ökade innehavet av statliga skuldbevis, vartill kommer att det nominella värdet av reala kapitaltillgångar kan väntas bli uppjusterat i ett något lägre penningvärde. Den av dessa orsaker föranledda höjningen av de i privat ägo befintliga förmögenhetsvärdena motverkas visserligen av den stegrade skattebördan och av de ökade riskerna men torde dock kunna anslås till omkring 15 procent vid slutet av år 1943. Det beräknade beloppet för engångsskatten stiger härigenom till cirka 1 200 milj. kr. För det tredje får man kalkylera med en viss ökning av skattebeloppet såsom en följd av ett mera effektivt taxeringsförfarande. Med hänsyn till vad förut anförts rörande den sannolika storleksordningen av nationalförmögenheten och i betraktande av att den taxerade förmögenheten år 1939 stannade vid 18 600 milj. kr., synes det icke vara ett orimligt antagande att ett fullt effektivt taxeringsförfarande skulle kunna ge en ökning av förmögenhetsskatteunderlaget med kanske 30 procent. Engångsskatten skulle härigenom stiga till ungefär 1 600 milj. kr. För det fjärde är att märka, att taxeringen till engångsskatt enligt den ovan antydda planen skulle utvidgas till att omfatta såväl vissa förmögenhetsobjekt (försäkringar och vissa lösöre-kategorier) som vissa kategorier av förmögenhetsägare (ideella föreningar m. fl.), vilka nu äro befriade från förmögenhetsskatt. Vid denna utvidgning av skatteunderlaget, som kan antagas komma att öka skatten med något hundratal miljoner kronor, samt upptagandet av en kompletterande engångsskatt å inkomster över en viss gräns, vilken skatt kan väntas inbringa bortåt 50 milj. kr.,¹ skulle den totala skattesumman sannolikt komma att överstiga 1 800 milj. kr. och alltså närma sig det förut nämnda beloppet av två miljarder.

¹ Med ett belopp av denna storleksordning synes man nämligen kunna räkna, om engångsskatten å inkomst konstrueras på ungefär följande sätt: skatten skulle utgöra 15 procent av den del av den taxerade inkomsten för fysiska personer m. fl., som överstiger 5 procent av den till engångsskatt skattepliktiga förmögenheten med ett tillägg av ett skattefritt belopp å exempelvis 15 000 kr. Det sammanlagda inkomstbeloppet för inkomsttagare med minst 15 000 kr. torde

Statens offentliga utredningar 1942

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Strafflagberedningens promemorior med förslag till lag om eftergift av åtal mot minderåriga m. m. [28]
Betänkande med förslag till skärpt bestraffning av falskdeklaration m. m. [31]
Lagrådets utlåtande över lagberedningens förslag till lag om aktieföretag m. m. [47]
Betänkande med förslag rörande fri rättegång. [50]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1938 års pensionsakkunniga. Betänkande med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare i statens tjänst. [8]
1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till folkskolans avlösningsreglemente m. m. [9]
Beskattningsorganisationsakkunnigas betänkande med förslag till ändrad organisation av kammarrätten. [18]
1941 års lärarlönesakkunniga. Betänkande med förslag till avlösningsreglemente för de högre kommunala skolorna. [26]
Betänkande ang. revision av tjänsteförteckningen i vad avser allmänna civilförvaltningen. Del 2. Byråchefs- och rådstjänster m. m. [30] Del 3. Tjänstebestämmelser. Tjänsteförteckningens uppställning. [46]
Förslag rörande tillämpningsföreskrifter till lagen med särskilda bestämmelser ang. stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. [42]
Beskattningsorganisationsakkunnigas betänkande med förslag till ändrad organisation av beskattningsnämnderna och förstärkning av landskontorens arbetskraft m. m. [49]

Kommunalförvaltning.

Stadsplaneutredningen 1942. 1. Förslag till åtgärder för snabbare handläggning av stadsplane- och tomtindelingsärenden m. m. [27]

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande med förslag till lag med särskilda bestämmelser om begränsning av vinstutdelning från aktieföretag. [2]
Betänkande med förslag till främjande av utskyldebetalning genom erkända skatteförmedlingskassor. [21]
Kommunalskatteberedningen. Betänkande med förslag till omläggning av den kommunala beskattningen m. m. Del 1. Den kommunala beskattningen. [34] Del 2. Inkomstbeskattningen av skogsbruk. [35]
Betänkande med förslag rörande åtgärder för främjande av sjöfolkets utskyldebetalning. [37]
Betänkande med förslag till förordning om värdestegringskatt å fastighet. [39]
Betänkande ang. finansstatistikens effektivisering. [48]
Promemorior ang. förutsättningarna för och verkningarna av en engångsskatt å förmögenhet i Sverige. [52]

Politi.

Betänkande med förslag till brandlag och brandstadga m. m. [10]
Betänkande med förslag ang. innebörden av begreppet polismyndighet i olika författningar m. m. [40]
Betänkande med förslag till samordning av polisradioväsendet i riket. [51]
Utredning ang. frågan om polismans rätt att bruka våld m. m. [54]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Promemorior rörande bostadsförsörjningen. [3]
Promemorior ang. hyresreglering. [14]
Betänkande med utredning och förslag ang. semester för husmödrar. [19]
Utredning ang. värnekostnaden i hyreshus. [20]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 2. Tiden juli 1940—juni 1941. [25]

Socialvårdskommitténs betänkande. 4. Förslag till ändrad bidragsförsökslag m. m. [29] 5. Statistisk undersökning ang. barnhemmen. [45]

Hälsa- och sjukvård.

De yngre sjukhusläkarnas avlösnings-, arbets- och bostadsförhållanden. [4]
Betänkande med utredning och förslag ang. barnmorskväsendet. [17]
Förslag till ny lag om behörighet att utöva läkarkonsten m. m. [22]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Promemorior med förslag till utvidgad vanhävdslagstiftning. [5]
Betänkande med förslag ang. hushållningssällskapens organisation och verksamhet m. m. [32]
Betänkande ang. jordbrukets byggnadskostnader. [38]
Betänkande ang. åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m. [41]
Betänkande med förslag rörande veterinärinrättningens i Skara framtida användning. [43]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk. Industri.

Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 1. Allmänna uppgifter ang. den tekniskt-vetenskapliga forskningsverksamhetens nuvarande läge m. m. — Allmänna synpunkter rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningen. — Erforderliga åtgärder för den tekniskt-vetenskapliga forskningens främjande och statens medverkan därvid. [6] 2. Förslag till åtgärder för främjande av den tekniskt-vetenskapliga forskningen på byggnadsområdet. [7] 3. Förslag till åtgärder för skogsproduktforskningens ordnande. [12]
Tillägg nr 1 till statliga cement- och betongbestämmelser av år 1934. [44]

Handel och sjöfart.

Promemorior med förslag ang. registreringen av landets företagare m. m. [23]
Betänkande med förslag till ordnande av statens isbrytningsverksamhet. [53]
Betänkande med utredning och förslag ang. förbättrad pensionering för sjöfolk. [55]

Kommunikationsväsen.

Betänkande och förslag ang. förhållandet mellan arbetsuppgifter och löneställning vid statens järnvägar. Del 4. Järnvägstyrelsen. [13]
Betänkande ang. bilregistrering m. m. [24]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Betänkande med utredning och förslag ang. betygsställningen i folkskolan. [11]
Betänkande med förslag rörande ändring av gällande bestämmelser i fråga om prästutbildningen. [33]
Betänkande med förslag rörande statligt stöd åt svensk filmproduktion. [36]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag till plan för organisationsarbetet inom försvarsväsendet. [1]
Betänkande med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga. [15]
Betänkande med förslag rörande den centrala förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet. [16]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.